

**ESSA III. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON FIGURES
CONTRIBUTING TO THE TURKIC WORLD**

(A Tribute to Prof. Dr. Sulaiman KAIYPOV)

ABSTRACT BOOK

**ESSA III. TÜRK DÜNYASINA KATKI SUNAN ŞAHSİYETLER
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU**

(Prof. Dr. Sulayman KAYIPOV'a armağan)

ÖZET KİTAP

ESSA III. INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON FIGURES CONTRIBUTING TO THE TURKIC WORLD

(A Tribute to Prof. Dr. Sulaiman KAIYPOV)

9-10 November 2023, Bishkek / KYRGYZSTAN

ABSTRACT BOOK

ESSA III. TÜRK DÜNYASINA KATKI SUNAN ŞAHSIYETLER ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

(Prof. Dr. Sulayman KAYIPOV'a Armağan)

9-10 Kasım 2023, Bişkek / Kırgızistan

ÖZET KİTAP

International Eurasian Symposium on Social Sciences and Arts (ESSA)
Uluslararası Avrasya Sempozyumu Sosyal Bilimler ve Sanat (ESSA)

Address: Kızılay Mah. İzmir 1-Cad. No: 13/11, 06530, Ankara / TURKEY

Web: essasymposium.org

E-posta: essasymposium@gmail.com

Tel: +905354737399

Editor / Editör

Assist. Prof. Dr. Kiyal KAMCHYBEKOVA ABDİRİM
Maksut ABDİRİM

Proofreading / Son Okuma

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Cover and Graphic Design / Kapak ve İç Tasarım

Maksut Abdiraim

Publisher / Yayıncı

KutBilim Research, Culture and Solidarity Association

ISBN: 978-605-73444-6-5

Ankara, 2023

Ev Sahipleri

- Kırgız Milli İlimler Akademisi (Kırgızistan)
- Cusup Balasagun Kırgız Millî Üniversitesi (Kırgızistan)

Destekleyen Kurumlar

- Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)
- Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü (Türkiye)
- KutBilim Araştırma, Kültür ve Dayanışma Derneği (Türkiye)

Davetli Konuşmacılar

- Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi Kurucu Müdürü, Türkiye
- Prof. Dr. Narbibiş ŞAMMAYEVA, Seyitnazar Seydi Türkmen Devlet Pedagoji Enstitüsü, Türkmenistan
- Prof. Dr. Ramazan GAFARLI, Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan
- Prof. Dr. Nasriddin NAZAROV, Çirçiq Devlet Pedagoji Üniversitesi, Özbekistan
- Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Tursunai OMURZAKOVA, Kırgız Milli İlimler Akademisi, Kırgızistan
- Prof. Dr. Buldibay Anarbay SAGIULI, Al-Farabi Kazak Devlet Üniversitesi, Kazakistan
- Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Ümüt Baymuratovna KULTAEVA, Kırgızistan

Şeref Kurulu

- Prof. Dr. Kanatbek Ermekoviç ABDRAKMATOV, Kırgız Milli İlimler Akademisi Başkanı, Kırgızistan
- Prof. Dr. Tölöbek Abyloviç ABDYRAHMANOV, Cusup Balasagun Kırgız Millî Üniversitesi Rektörü, Kırgızistan
- Sayit YUSUF, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı, Türkiye
- Prof. Dr. Dursun YILDIRIM, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Reşat GENÇ, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN, Gazi Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Cabbor İŞANKUL, Özbekistan İlimler Akademisi, Özbekistan
- Prof. Dr. Şakimaşrip İBRAYEV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Kazakistan
- Prof. Dr. Seyit Askaroviç KASKABASOV, Kazakistan
- Prof. Dr. Marklen Erikoviç KONURBAEV, Moskova Devlet Üniversitesi, Rusya Federasyonu

Düzenleme Kurulu

- Prof. Dr. Abdulsalam ARVAS, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye (SEMPOZYUM BAŞKANI)
- Prof. Dr. Nur SARALAYEV, A. Altmışbayev Felsefe Enstitüsü Müdürü, Kırgızistan (SEMPOZYUM BAŞKANI)
- Prof. Dr. Çolponkul İsayeviç ARABAYEV, Kırgız Milli İlimler Akademisi, Kırgızistan
- Prof. Dr. Gulnar KOZGONBAYEVA, Al-Farabi Kazak Devlet Üniversitesi, Kazakistan
- Prof. Dr. İlhan ŞAHİN, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türkiye
- Prof. Dr. Sadık Alahanoviç TİLLEBAYEV, Kırgız Milli İlimler Akademisi, Kırgızistan

- Doç. Dr. Fahridin YOLDAŞEV, Fergana Devlet Üniversitesi, Özbekistan
- Doç. Dr. Yagut ALİEVA, Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan
- Dr. Cavid Mövsümlü, TÜRKSOY Raportörü, Türkiye
- Dr. Kıyal K. ABDİRİM, Dicle Üniversitesi, Türkiye
- Dr. A. Serdar ARSLAN, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye

Bilim Kurulu

- Prof. Dr. Abdıldacan AKMATALİYEV, Kırgız Milli İlimler Akademisi, Kırgızistan.
- Prof. Dr. Ergin JABLE, Priştine Üniversitesi, Kosova.
- Prof. Dr. Naciye ATA YILDIZ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye.
- Prof. Dr. Nezir TEMÜR, Gazi Üniversitesi, Türkiye.
- Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye.
- Prof. Dr. Tahir ZORKUL, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye.
- Prof. Dr. Tyntchtykbek Tchoreov (Tınçtıkbek Çorotegin), Cusup Balasagun Kırgız Millî Üniversitesi, Kırgızistan
- Assoc. Prof. Azhar SHALDARBEBKOVA, L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi, Kazakistan.
- Assoc. Prof. Nazgül ISABAYEVA, Erzincan Üniversitesi, Türkiye.
- Assoc. Prof. Çaştegin TURGUNBAYER, Dicle Üniversitesi, Türkiye.
- Assoc. Prof. Edina KUDUZOVIC, Tuzla Üniversitesi, Bosna Hersek.
- Assoc. Prof. Elena BUDYKA, A.I. Yevdokimov Moskova Devlet Tıp ve Diş Hekimliği Üniversitesi, Russia Federasyonu.
- Assoc. Prof. Enkhbat AVIRMED, Mongol Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Mogolistan.
- Assoc. Prof. Mayrambek OROZOBAYEV, Ardahan Üniversitesi, Türkiye.
- Assoc. Prof. Medera HALMATOV, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye.
- Assoc. Prof. Naile ASKER, Azerbaican Mill İlimler Akademisi, Azerbaycan.
- Dr. Myagmarsuren DASHZEVGE, Milli Yönetişim Akademisi, Mogolistan.
- Dr. Sevinç ALİEVA, Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan.

Sekreteryaya

- Maksut ABDİRİM
- Madiyar ESENOV
- Gülsana İLİPAYEVA
- Kubanıçbek KABİLOV
- Nurlan İBRAEV

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ТҮРК ДҮЙНӨСҮ – БҮТКҮЛ АДАМЗАТКА ӨРНӨК БОЛЧУ ӨЗГӨЧӨ ДҮЙНӨ	1
SULAYMAN KAYIROV VƏ AZƏRBAYCAN-QIRQIZ ƏDƏBİ ƏLAQƏLƏRİ.....	2
THE IMPORTANCE OF NATIONAL TRADITIONS FOR YOUNG GENERATION.....	3
ER TÖŞTÜK DESTANINDAKİ STEREOTİPLER.....	4
ЭТНОТАРИХИЙ ЖАРАЁНЛАРДАГИ УМУМИЙЛИКНИНГ ЛАҚАЙ-ҚИРҒИЗ ФОЛЬКЛОРИДАГИ ИНЪИКОСИ	5
BİŞKEK'TEN VAN'A UZANAN HALK BİLİMİ KÖPRÜSÜ: PROF. DR. SULEYMAN TURDUYEVİÇ KAYIROV	6
TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ BAĞLAMINDA HALKBİLİMİNİN YERİ VE ÖNEMİ ÜZERİNE TESPİTLER.....	7
ALYMBEK DATKA BİR DEVLET VE POLİTİK FİGÜRDÜR (1827-1862 'DEKİ FAALİYETLERİ)	9
ҚАЗАҚ-ҚЫРҒЫЗ ӘДЕБИ БАЙЛАНЫСЫН ЗЕРТТЕУДЕГІ СУЛАЙМАН. КАЙПОВТЫҢ ОРНЫ.....	10
МАССАЛЫК МАДАНИЯТТЫН КӨП КЫРДУУ ТАБИЯТЫ	11
HAYDAR ALIYEV'İN TÜRK KONUŞAN DEVLETLERLE İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDEKİ ROLÜ.....	12
THE INFLUENCE AND CONTRIBUTION OF THE SELJUK TURKS IN THE PROGRESS AND DEVELOPMENT OF IRANIAN ART.....	14
TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE ÖZBEK TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA ÜNSÜZLER.....	15
AHISKA TÜRKLERİNDE ETNOPEĞAGOĞİK ARAÇ OLARAK ALKIŞ VE KARGIŞLAR.....	16
АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПАРАДИГМЫ ПЕРЕВОДА П.РИКЕРА	17
KIRGIZ TÜRKÇESİNDEKİ BAZI TAKİ VE SÜS EŞYALARI ÜZERİNE.....	18
UYGUR MASALLARINDAKİ KILAVUZ: BOVAY/HIZIR.....	19
II. DÜNYA SAVAŞI YILLARI TATAR ÇOCUK EDEBİYATINDA TEMA: RÖSTEM MACARALARI ÖRNEĞİ.....	21
TÜRKMEN YAŞLARINDA YLMY-TEHNİKİ DÖREDİJİLİK BAŞARNYKLARYNY TERBİYELEMEK.....	22
MAGTYMGULY PYRAGYNYŇ OBRAZY DÜNYÄ EDEBİYATYNDY.....	23
(<i>W.Bahrewskiniň döredijiliginiň mysalynda</i>).....	23
KÖROĞLU DESTANI'NDA HZ. ALİ VE BAZI ALEVİ İNANÇ UNSURLARI	24
ТИЛ ПЛАНДОО ЖАНА АНЫН БАГЫТТАРЫ	25
COMPARISON OF SOUTHEASTERN AND SOUTHWEST (OGUZ) GROUPS OF TURKISH DIALECTS IN THE DISPLAY OF "CONDITIONAL COMPLEX SENTENCE"	26
KAZAK DESTANLARINDA SAYILAR.....	28
СУЛТАН РАЕВДИН АҢГЕМЕЛЕРИНДЕ КЫРҒЫЗ ЭЛИНИН ЭТНОМАДАНИЯТЫ МЕНЕН ЭКОЛОГИЯЛЫК АКЦИОЛОГИЯСЫ.....	29
ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ АСАРЛАРИДА ИЖТИМОЙИ ТУРМУШ ТАСВИРИГА АЛОҚАДОР ЭТНОГРАФИК ФОЛЬКЛОРИЗМЛАР (МАРОСИМЛАР МИСОЛИДА)	31
“ЁР-ЁР” ҚҰШИҚЛАРИДА КИНОЯ, КЕСАТИҚ, ЮМОР АНЪАНАЛАРИ, РАМЗЛАР ВА ЎХШАТИШЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ	33
ТАҚИНЧОҚЛАР ОБРАЗИ ШАКЛЛАНИШИГА МАГИК-ФЕТИШИСТИК ҚАРАШЛАР ҲАМДА МАРОСИМЛАР ТАЪСИРИ (ЎЗБЕК ВА ҚИРҒИЗ ФОЛЬКЛОРИ МИСОЛИДА)	34
ЎЗБЕК ВА ҚИРҒИЗ ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИНИ ҚИЁСИЙ-ТИПОЛОГИК ЎРГАНИШ.....	36
ТАБЫШМАК АТАМАСЫ ЖӨНҮНДӨ КЫСКА СӨЗ	38
ISIK-KÖL VE NARIN (TYAN-ŞAN) AĞIZLARINDA İKİLEMELER VE YİNELEMELER.....	40
АДАМТААНУУНУН АЙМАТОВДУК МОДЕЛИ	41
АДАМ ДЭЭРИНИН ЭКЗИСТЕНЦИАЛДЫК ФИЛОСОФИЯДА КАРАЛЫШЫ	42
ГУМАНИСТТИК МОРАЛЬ – ТУРУКТУУ ӨНҮГҮҮНҮН ЗАРЫЛ ФАКТОРУ	43
TÜRKİYE'DE "TİKТОК" KULLANIMI VE DİJİTAL ORTAMDA "SOYLU VAHŞİ" FENOMENİ	44
DENOTATION OF THE MEANINGS EXPRESSED BY THE ASEMANTIC WORD BY ITS DERIVATIVES	46
KIRGIZLARIN KARAÇ DÖÖ DESTANI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	47
АТОҚЛИ ОТЛАРНИ ЎҚИТИШГА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВ	48

КЫРГЫЗ ЭЛИНИН БАЙЫРКЫ МЕЗГИЛДЕН ТАРТЫП ХХ КЫЛЫМДЫН БАШЫНА ЧЕЙИНКИ ФИЛОСОФИЯЛЫК ОЙЛОМУНУН НЕГИЗГИ ЭТАПТАРЫ	50
С.Т.КАЙЫПОВДУН “ЖОК ЖЕРДЕН ЖОМОК ЖАРАЛБАЙТ” АТТУУ КИТЕБИН КОММУНИКАТИВДИК АСПЕКТЕ ИЗИЛДӨӨ.....	51
ПРОФЕССОР С. Т. КАЙЫПОВДУН ФОЛЬКЛОРДУК-ФИЛОСОФИЯЛЫК ДҮЙНӨ ТААНЫМЫ	52
ИДЕОЛОГИЯНЫН АЛГАЧКЫ ФОРМАЛАРЫНЫНДАГЫ ФЕНОМЕНОЛОГИЯЛЫК ЖАНА КОНСТРУКТИВДИК ЭЛЕМЕНТТЕРДИН ДИАЛЕКТИКАСЫ.....	53
ЭТНОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛИНАРНОЙ КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНА	54
QƏRBİ AZƏRBAYCAN ŞİVƏLƏRİNDƏ İŞLƏNƏN ARXAİK LEKSEMLƏR TÜRK DİLLƏRİ VƏ DİALEKTLƏRİNDƏ.....	56
TÜRK XALQLARI KOSMOQONİK ÖRNƏKLƏRİNDƏ AY.....	58
КЫРГЫЗ ЭТНОЭТИКЕТИНДЕ ЭВДЕМОНИЗМ ЖАНА КУТ ТҮШҮНҮГҮ	60
ТҮРК ТИЛДҮҮ ЭЛДЕРДИН ФОЛЬКЛОРДУК ЧЫГАРМАЛАРЫНДАГЫ ЭПИКАЛЫК САЛТТУУЛУК МАСЕЛЕСИ (ФОЛЬКЛОРИСТ-ЭТНОГРАФ С. Т. КАЙЫПОВДУН ИЗИЛДӨӨЛӨРҮНҮН НЕГИЗИНДЕ)	61
DANZİK, BAYDARLI VƏ ÇULLU//ÇUL//ÇOL OYKONİMLƏRİNİN TÜRK TOPONİMİYASINDA AREALLARI.....	62
SARIQAMIŞ AĞILARI	64
ŞƏKİNİN GÖYNÜK KƏNDLƏRİNDƏ VARMAQURDUNUN YETİŞDİRİLMƏSİ	65
КӨП ТАРАМДУУ КЫРГЫЗ ТААНУУЧУ, ФОЛЬКЛОРЧУ, ЭТНОГРАФ, ПРОФЕССОР СУЛАЙМАН КАЙЫПОВ	66
СУЛАЙМАН КАЙЫПОВ И ТЕКСТОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ЭПОСА «ЭР ТЁШТЮК».....	68
THE USAGE OF THE WORD 'KÖK' ('BLUE') AND ITS TRANSLATION INTO THE GERMAN LANGUAGE (BASED ON THE "MANAS" EPIC WRITTEN AND TRANSLATED BY WILHELM RADLOFF).....	70
КЫРГЫЗ ТАРЫХЫНА ТААНДЫК КЫТАЙ БУЛАКТАРЫН ОКУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ	71
СУЩНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ УСТНОГО НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА (ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ АНАЛИЗА).....	72
ETHNIC ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT A MEDICAL UNIVERSITY.....	73
КЫРГЫЗТААНУУНУН АКТУАЛДУУ МАСЕЛЕЛЕРИ С. Т. КАЙЫПОВДУН ИЛИМИЙ ЭМГЕКТЕРИНДЕ.....	74
О СООТНОШЕНИИ ЛИЧНОСТИ И ГОСУДАРСТВА	75
ГУМАНИЗМ В МИФЭПОСЕ «ЭР-ТӨШТҮК»	76
“МАНАС” ЭПОСУНДАГЫ ЫРАШКЕРЛИК (ЖУСУП МАМАЙДЫН ВАРИАНТЫ БОЮНЧА)	77
PERFORMANS TEORİ ÇERÇEVESİNDE BİR MASAL ANALİZİ: ALİLOK	78
TÜRKMEN SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNDE İZ BIRAKANLAR.....	80
АЗИЯ ДҮЙНӨ БӨЛҮГҮНҮН АТАЛЫШЫНА БАЙЛАНЫШКАН МИФТЕР ЖАНА УЛАМЫШТАР (ТАРЫХЫЙ-ФИЛОСОФИЯЛЫК КӨЗ КАРАШ)	81
МАКАЛ-ЛАКАПТАРДЫ ИЛИМИЙ ТЕОРИЯЛЫК ТААНУУНУН ЭВОЛЮЦИЯСЫ.....	83
ЭПИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ КЫРГЫЗСКОГО НАРОДА: РЕАЛИИ И БУДУЩЕЕ	84
ЦИВИЛИЗАЦИОННАЯ И НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	85
ИСКУССТВО ЭПИЧЕСКОГО СКАЗИТЕЛЯ И ВОПРОСЫ ТЕКСТОЛОГИИ	86
МАНАС ЭПОСУНДАГЫ МЕДИЦИНАЛЫК ХИРУРГИЯЛЫК АСПАПТАР ЖАНА ЭЛДИК ТАБЫПЧЫЛАР	87
"МАНАС" ЭПОСУНДАГЫ ЭЛДИК МЕДИЦИНА.....	88
DEVLET İDEOLOJİSİNİN VE OTORİTESİNİN TOPLUMSAL TEŞKİLATLANMALARA ETKİSİ	89
ULUPAMİR KIRGIZ TÜRKLERİ DÜĞÜN(TOY) GELENEKLERİNDEN “KÜÜYÖ İRDATMA”	90
THE PLACE AND ROLE OF PRESCHOOL EDUCATION AND TEACHERS IN THE FORMATION OF A CHILD'S PERSONALITY (SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON THE EXAMPLE OF AZERBAIJANI SOCIETY).....	92
ETNOQRAFİK MƏTNLƏRDƏ VƏ FOLKLORDA GÜZGÜ.....	94
IRAK TÜRKMEN AĞZINDA YEMEK ADLARI.....	95
YUSUF AKÇURA VE TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI	97

TÜRKİYELİ ÖĞRENCİLERİN KIRGIZCADAN TÜRKÇEYE AKTARMADA YAZIM VE NOKTALAMA FARKLILIKLARINDAN KAYNAKLI YAPTIKLARI HATALAR.....	99
GALSAN TSCHİNAG'IN OTOBİYOGRAFİK KİTABI "MAVİ GÖKYÜZÜN'NDE HALK YAŞAMI.....	100
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DÜĞÜN ÇAĞRISI: ÇANKIRI KIZILIRMAK ÖRNEĞİ	102
TURKEY'S GROWING GEOPOLITICAL AMBITIONS IN THE 21ST CENTURY	103
ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE "İLK DEYİŞ" ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME.....	104
ERÇİŞLİ EMRAH VE SELVİHAN HALK HİKÂYESİNİN "MONOMİT KURAMI" BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ.....	106
MINORIENTAL LIFE, THOUGHT AND LITERATURE: AN IMMANENT THEORY AND PRACTICE	107
PICKTHALL'UN THE EARLY HOURS (1921) VEYA DUHA ROMANI: İLHAMLA YAZILAN TÜRK-İSLAM GÜNEŞİNİN YENİDEN DOĞUŞ MÜJDESİ	108
УЛУУ ТООГО ЧЫККАН БАР, УЛАР ҮНҮН УККАН БАР... (ЖЕ КЫРГЫЗ УЛУТТУК ФЕНОМЕНОЛОГИЯСЫНЫН КАРАНАРЫ).....	109
"ОРТО АЗИЯ КАЛКТАРЫНЫН ЖАНДУУ ТАРЫХЫ: КЫРГЫЗСТАН МИСАЛЫНДА" ДОЛБООРУ	110
КЫРГЫЗДАР МЕНЕН АМЕРИКАЛЫК ИНДЕЙЛЕРДИН ЖАЛПЫЛЫКТАРЫ.....	111
CONTRIBUTION OF COMMON TURKISH CULTURE PRODUCTS TO CHILDREN'S LITERATURE.....	112
ORTA ASYA MERKEZLİ TÜRK EFSANELERİNDE RENKLER.....	114
СУЛАЙМАН КАЙЫПОВДУН МЕКЕНЧИЛДИГИ, ЖЕ ЖОК ЖЕРДЕН ЖОМОК ЖАРАЛБАЙТ	115
COMPARATIVE ANALYSIS OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN MEDICAL, BANKING AND TOURISM BUSINESSES.....	116
GEORGIA'S INTERNATIONAL TRADE LEGAL AND HUMAN RESOURCES FACTOR.....	117

ТҮРК ДҮЙНӨСҮ – БҮТКҮЛ АДАМЗАТКА ӨРНӨК БОЛЧУ ӨЗГӨЧӨ ДҮЙНӨ

КАЙЫПОВ Сулайман Турдуевич

тарых илимдеринин доктору, филология илимдеринин кандидаты, профессор, Кыргыз Улуттук илимдер академиясынын А.А.Алтмышбаев атындагы философия институтунун башкы илимий кызматкери, sulayman_kayipov@hotmail.com

Аннотация

Ушу тапта мамлекеттүүлүккө, же автономиялуулукка ээ болгон жана али ээ боло элек түрк элдери саналуу кылымдар гана мурда бирдей маданиятты колдонуп, бир эле тилдин диалектилеринде сүйлөп жана туташ географиялык кеңдикте цивилизация жараткандыктары үчүн алардын ортосундагы социалдык-маданый, тарыхый-антропологиялык, ал турсун, менталдык айырмачылыктарга караганда жалпылыктары ушул күндө да арбын. Этномаданий коддордогу жалпылыктар башка тили тектеш этносторго караганда түрк элдеринде жыш жана даана учурайт. Бул жалпылыктардын сырларын ачуу жана жалпы Түрк дүйнөсүнө таанытуу, мына ошол ачылыштардын негизинде ТҮРК БИРЛИГИ улуттук идеясын түзүп чыгып, анын жүзгө ашырылыш жолдорун көрсөтүү түрк социалдык-гуманитардык илим өкүлдөрүнүн эң башкы вазипасы болуп саналат.

Анткени:

- түрк элдери өздөрүнүн *барлыгын* араларындагы *бирлигинин* жолго коюлушу менен гана сактап кала алат - соңку жаңы тарыхтын катаал логикасы ушул багыттан жазбай тургандыгын акыркы жылдардагы окуялар ачык көрсөттү; ковид пандемиясы баарын өзгөрттү, глобализация процессин тизгиндеди, бирок мамлекеттердин ортосундагы эгоизмге негизделген тирешүүлөргө таасир эте алган жок;

- азыркы учурда - бир тууган элдер бирин-бири кырып жоготууга даяр турган доордо - адамдык, туугандык, саясий, эл аралык мамилелердин жаңы форматын бүткүл дүйнөгө түрк мамлекеттери гана көрсөтө алат. Бир дагы эл мындай зор мүмкүнчүлүккө, адамзатты согуш апаатарынан сактап калуу бактысына ээ эмес:

Мына ушул тарыхый миссияны моюнга алуу ар бир түрк тектүү жарандын милдети экендигин түшүнүү зарыл; ал үчүн биринчи иретте, түрк өлкөлөрүнүн ортосундагы этностук эгоизмдин жоюлушу шарт.

Урунттуу сөздөр: Түрк дүйнөсү, түрк элдери, түрк миссиясы, этностук жалпылык, этностук эгоизм, соңку жаңы тарых.

SULAYMAN KAYIPOV VƏ AZƏRBAYCAN-QIRQIZ ƏDƏBİ ƏLAQƏLƏRİ

Ramazan QAFARLI

Filologiya elmləri doktoru, professor
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
Folklor İnstitutunun “Dədə Qorqud” şöbəsinin müdiri
“Dədə Qorqud” elmi dərgisinin baş redaktoru

Xülasə

Kırkız alimi və ictimai xadimi Kayıpov Sulayman Turdueviç türk dilli xalqların folklorunu müqayisəli şəkildə araşdırmaqla yanaşı həm də mədəniyyətlərarası əlaqələrin yaranmasında böyük rola malik ziyalılardandır. Onun elmi yaradıcılığında epik və lirik düşüncənin janrları geniş təhlil olunur. Türk xalqlarının, o cümlədən Azərbaycan türklərinin mədəniyyətinin kırkız ədəbiyyatı və folkloru ilə qarşılıqlı bağlılığına, Azərbaycan və qırqız bilim adamlarının dostluğuna elmi və ictimai fəaliyyətində geniş yer ayırmışdır. Sulayman Kayıpovun zəngin və hərtərəfli elmi yaradıcılığında türk eposunun mənşəyi, yayılma arealı, ifaçıları, söyləyiciləri, eləcə də tədqiqatçıları barədə olduqca maraqlı fikirlərə rast gəlirik.

Keywords: Kayıpov Sulayman Turdueviç, Azərbaycan-Qırqız Ədəbi Əlaqələri

THE IMPORTANCE OF NATIONAL TRADITIONS FOR YOUNG GENERATION

Shamayeva NARBIBISH

Doctor of philological sciences, professor
Seyitnazar Seydi Turkmen State Pedagogical Institute, Turkmenistan
narbibish06@mail.ru

Abstract

This article is devoted to the analysis of the Turkmen national traditions from the point of view of their cumulative function and reflection of the nation's life. National traditions are the main means of expression social mentality, views, opinions and aesthetic experience of the nation, valuable ethnographic source to solve the problems of an ethnic history of a nation. Turkmen people set a high value on national traditions as a source of revealing ways of spiritual upgrowth of young people. Turkmen language is rich with proverbs and sayings concerning to all problems of Turkic nations' nomadic life. Faithfulness of people is a great moral heritage of Turkmen nation reflected in traditions. The content of this proverb "Ynam bolmasa özünde, derek galmaz sözünde", "Birew bilen aşna bolay diýseňiz, Owwal ykrarynda duruşyn görüň". It is difficult to live without faith. To lose faith in somebody means that person is dead for him. Behavior of our ancestors and their moral character is a model behavior for the Turkmen's young generation.

Keywords: National traditions, aesthetic experience, spiritual upgrowth, moral heritage, lose\gain faith in somebody

ER TÖŞTÜK DESTANINDAKİ STEREOTİPLER

Fikret TÜRKMEN

Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası
Araştırmaları Merkezi Kurucu Müdürü

Öz

Sosyolojik bir kavram olan stereotip, milletlerin kalıplaşmış değer yargılarını, zihniyetlerini, dünyayı algılayış biçimlerini ifade eder. Yaşanılan devir, mekân ve ilişkiler her milletin farklı stereotiplere (kod klişeleri) sahip olmasına neden olur. Bu durum yalnızca toplumsal ilişkilerde değil edebî ürünlerde de görülür. Bu bildiride Kırgız Türklerinin meşhur destanlarından “Er Töştük”teki stereotipler ele alınıp değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Stereotip, kırgız destanları, er töştük destanı

ЭТНОТАРИХИЙ ЖАРАЁНЛАРДАГИ УМУМИЙЛИКНИНГ ЛАҚАЙ- ҚИРҒИЗ ФОЛЬКЛОРИДАГИ ИНЪИКОСИ

Назаров Насриддин Атакулович

Тарыз жана философия ғылымдарының докторы
Чирчик даулет педагогикалық университетінің профессоры, Озбекистан
nasrid@mail.ru , +998-90-9150288

Түйін

Бұл мақалада түркі халықтарының өзара байланысы талданады. Түркі халықтарының этникалық қалыптасуындағы тарихи параллельдер зерттеліп, ұқсастықтар, онда фольклордин роли зерттеледі. Дашти Қыпшақ озбектері ретінде лақайлар түрік этномәдени және тарихи компоненттерін біріктіріп келе жатқандығы зерттеледі. Лақайлар құрамындағы этнонимдер өзбектер, қазақтар және қырғыздарман бір түр екендігі түрік ұлттарының тамыры бір екенінін, түркі халықтарының генеалогиясының ұқсастығын растайды. Фольклорлық үлгілер түркі тілдес халықтар арасындағы өзара байланысқа куә болады. Ел азаттығы жолында лақайлардың Ибрагимбек басшылығындағы көтерілісі зерттеледі.

Кілт сөздер: Негізгі сөздер: түркі халықтар, фольклор, лақайлар, түрік бірлігі, өзбек, қазақ, қырғыз, ноғай, қарақалпақ, мәдениет, фольклор, диалект Түркі тілді халықтардың жақындық-бірлігін қамтамасыз ету бүгінгі күнгі елеулі мәселелердің бірі ретінде әлеуметік-экономикалық өмірде маңызды орын алады, ал этногенез және этникалық қалыптасу мәселелері дәстүрлі туыс қандастығының бүгінгі күндегі дамуына да қызмет етеді. Өйткені, этногенетикалық тұтастықты насихаттау, осындай жақындық-бірлікке ерекше көңіл бөлу елдің тарихи сана-сезімін көтеріп, қалыптасу барысы бірдей болған ұлттар арасындағы дұрыс қарым-қатынасты дамытады.

BİŞKEK'TEN VAN'A UZANAN HALK BİLİMİ KÖPRÜSÜ: PROF. DR. SULEYMAN TURDUYEVIÇ KAYIPOV

Salahaddin BEKKİ

Prof.Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
sbekki@gmail.com

Öz

1990'a kadar tarihî ve mücbir sebeplerle birbirinden habersiz ve bağlantısız bir şekilde yaşayan Türk Dünyası, bu tarihten sonra tekrar köklerine dönme ve yakın akrabalarını yeniden tanıma fırsatı yakalamıştır. Birbiri ardınca bağımsızlıklarını ilan eden Türk devletleriyle kültürel anlamda ilk akraba buluşmaları bilim dünyasında olmuştur. Türkiye'ye gelen birçok bilim insanı "Doğu Türklüğü"nü bilimsel birikimini – ki bu birikimin büyük ölçüde Sovyet bakış açısıyla oluştuğunu söyleyebiliriz- Türkiye'deki meslektaşlarıyla paylaşma fırsatı yakalamıştır. Bu kişilerden biri de –bana göre en önemli isimdir- Moskova SSCB Bilimler Akademisi A. Maksim Gorki Dünya Edebiyatları Enstitüsü Sözlü Gelenek Araştırmaları Bölümünde doktora eğitimini tamamlamış olan Suleyman Turduyevič Kayıpov'dur. Sayın Kayıpov, yaklaşık on yıl (1997-2007) çalıştığı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde iken yazdığı makaleler; katıldığı kongre/sempozyum/panel/konferanslar ve yetiştirdiği yüksek lisans ve doktora öğrencileri üzerinden yukarıda kısaca bahsettiğimiz bilgi birikimini kalıcı ve yol gösterici olacak bir şekilde Türk Halk Bilimi sahasına başarıyla aktarmıştır. Bu bildiride Sayın Kayıpov'un Türk Halk Bilimi sahasına yapmış olduğu katkılar ve getirdiği yeni bakış açıları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Prof. Dr. Suleyman Turduyevič Kayıpov, Folkloristika, Ulupamir Köyü Folklor Ürünleri, Kırgız Edebiyatı.

TÜRK DÜNYASININ GELECEĞİ BAĞLAMINDA HALKBİLİMİNİN YERİ VE ÖNEMİ ÜZERİNE TESPİTLER

Özkul ÇOBANOĞLU

Prof. Dr., Hacettepe. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü
E-mail: ozkulcobanoglu@yahoo.com , ozkul@hacettepe.edu.tr

Öz

Türk dünyası, 20 milyon kilometrekarelik yüz ölçümü ve Türk dilinin farklı lehçe, şive ve ağızlarını konuşan ve yüzyıllardır birkaç yazı diliyle yazan devasa bir olgular bütünü ve en az birkaç tarih çizgisiyle akan bir olaylar okyanusudur. Böylesine devasa bir olgular ve olaylar silsilesini söz konusu Türk boyları ve topluluklarının her şeye ama her şeye rağmen bir arada ve beraberce yaşama istekleri tasada, sevinç ve kıvançta bir ve beraber olmaya dayalı kardeşlik duygularının zayıflamak şöyle dursun her geçen gün daha da güçlenmesi nedeniyle "Türk dünyası" olarak adlandırıldığını ve bu kullanımın giderek yaygınlaştığını görüyoruz. İngilizlerin Commonwealth'ı, Arap, Portekiz, İspanyol hatta Rus dünyası gibi kullanımlar ve bun yapıları ayakta tutan güçlendiren profesyonel kurum ve kuruluşlar mevcuttur. Bu bağlamda, Türk dünyasının daha sıkı entegrasyon ve sosyo-kültürel, askeri siyasi, diplomatik alanlarda profesyonel işbirliği ve yardımlaşma amaçlı yapılabileceklerin başında aynı kültürel köklerden kaynaklanan gelenek ve göreneklerimizimizin tespit ve tahlil edilerek yeni ve ortak tasarım ve yaratmaların kaynağını oluşturması ortak geleceğimiz için olmazsa olmaz konumundadır. Bu ortak amaca yönelik ve yürüyüşte Halkbilimi disiplinin etnoloji, antropoloji, dilbilim ve diğer sosyo-kültürel insani bilimlerle disiplinlerarası bakış açılarıyla yapabilecekleri bağlamında yeri ve önemi ele alınarak değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Türk dünyası, Halkbilimi, coğrafya, kültür, sosyo-kültürel entegrasyon

FINDINGS ON THE PLACE AND IMPORTANCE OF FOLKLORE IN THE CONTEXT OF THE FUTURE OF THE TURKISH WORLD

Abstract

The Turkish world is an ocean of events, flowing with at least a few historical lines, with an area of 20 million square kilometers and a huge body of facts that speak different dialects, accents and dialects of the Turkish language and have written in several written languages for centuries. We see that such a huge array of facts and events is called the "Turkish world" because of the desire of these Turkish tribes and communities to live together despite everything, and the feelings of brotherhood based on being together in sorrow, joy and happiness, not only weakening, but getting stronger day by day, and this usage is becoming more and more widespread. There are uses such as the Commonwealth of the British, the Arab, Portuguese, Spanish and even the Russian world, and professional institutions and organizations that sustain and strengthen these structures. In this context, it is indispensable for our common future that the Turkish world should identify and analyze our traditions and customs originating from the same cultural roots, forming the source of new and common designs and creations, at the

beginning of the things that can be done for tighter integration and professional cooperation and cooperation in socio-cultural, military, political and diplomatic fields. In this direction and march towards a common goal, the place and importance of Folklore in the context of what the discipline can do with ethnology, anthropology, linguistics and other socio-cultural humanities and interdisciplinary perspectives will be evaluated.

Keywords: Turkish world, Folklore, geography, culture, socio-cultural integration

ALYMBEK DATKA BİR DEVLET VE POLİTİK FİGÜRDÜR (1827-1862 'DEKİ FAALİYETLERİ)

Омурзакова Турсунай

Тарых илимдеринин доктору,
КРнын Улуттук илимдер академиясынын
Түштүк бөлүмүндөгү Гуманитардык жана
аймактык изилдөөлөр институтунун директору

Өзөкчө

Кылымдарды карыткан кыргыз элинин тарыхында улутубуздун оор жүгүн аркалап, тар жол, тайгак кечүүлөрдө тунгуюктан жол таап, ар дайым «эл четинде, жоо бетинде» болуп, бүт өмүрүн эл эркиндигине арнаган инсандар аз эмес. Алар тарыхтын татаал белестеринде, өздөрү жөнүндө улуу элес калтырып жашап өткөп татыктуу өмүр жолу, эл үчүн аткарган жумуштары, аркалаган жүгү, алдына койгон бийик максаттары менен эл оозунда муундан-муунга, атадан балага айтылып, кылымдар бою жашап, легендага айланып, журт көңүлүндө сакталып келет. Кыргыз тарыхында элинин тагдырына жан күйгүзө кам көрүп, өзү жөнүндө көрүнүктүү из калтырган, Кокон хандыгында саясий, мамлекеттик ишмер болуу менен, кыргыз элинин көз каранды эместиги үчүн болгон күрөшүн жетектеген чыгаан инсан Алымбек датка Асан бий уулу болгон. Бул илимий билдирүүдө ушул улуу инсандын 1827–1862-жылдардагы мамлекеттик жана саясий ишмердиги жөнүндө сөз болмокчу.

Урунттуу сөздөр: Кокон хандыгы, Алымбек, датка, кыргыз, кыпчак, кутум.

ҚАЗАҚ-ҚЫРҒЫЗ ӘДЕБИ БАЙЛАНЫСЫН ЗЕРТТЕУДЕГІ СУЛАЙМАН. КАЙПОВТЫҢ ОРНЫ

Бұлдыбай Анарбай Сағиұлы

Филология ғылымдары докторы, профессор
Әл Фараби атындағы Қазақ ұлттық Университеті, Қазақстан

Түйін

Қырғыз бен қазақ халқтарының тілі, тарихы, мәдениеті өте жақын. Әсіресе, халық әдебиетінде тарихи-генетикалық құбылыстар аз емес. Қазақ пен қырғыз мәдениеті 19 ғасырдың екінші жартысынан бастап зерттеле бастады. Қазірдің өзінде бұл бағытта зерттеулер жасалып жатыр. 20 ғасырдың екінші жартысынан бері жүргізіліп келе жатқан зерттеу жұмыстарында қырғыз ғалымы, фольклортанушы, этнограф, профессор Сулайман Қайыповтың еңбектерінің алатын орны бар. Ол қырғыздардың «Ер Төштік» эпосын, қазақ халқының «Ер Төстік» ерлік ертегісі мен татар халқының «Ертішлюк» сиқырлы ертегісін салыстырып зерттеді. Қазақ тілінде мақалалар жариялады. Ұсынылып отырған ғылыми баяндамада ғалымның қырғыз бен қазақ фольклорының байланысы, ақындар шығармашылығы туралы ғылыми зерттеулері сараланады.

Түйін сөздер: қазақ ертегісі, қырғыз эпосы, әдеби байланыстар, салыстырмалы зерттеу, тарихи-генетикалық ортақтық, дәстүрлі мәдениет ортақтығы

МАССАЛЫК МАДАНИЯТТЫН КӨП КЫРДУУ ТАБИЯТЫ

Жунушова Гулкайыр

философия илиминин кандидаты
Академик А.А.Алтмышбаев атындагы Философия институту

Аннотация

Массалык маданият сыяктуу түшүнүктүн пайда болушу массалык керектөө коомунун калыптанышы жана өнүгүшү менен тыгыз байланышта. Бүгүнкү күндө массалык маданият коомдун ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Бул коомдун кеңири катмарынын муктаждыктарын канааттандырган көптөгөн багыттарды камтыган коммерциялык структура. Макалада массалык маданияттын карама-каршылыктуу табияты жана анын азыркы коомдун руханий турмушуна тийгизген таасири каралды.

Урунтуу сөздөр: массалык маданият, коомдук турмуш, эстетикалык табит, аң-сезим.

ПРОТИВОРЕЧИВАЯ ПРИРОДА МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

Появление такого понятия, как массовая культура, тесно связано с формированием и развитием общества массового потребления. Сегодня массовая культура является неотъемлемой частью общества. Это коммерческая структура, охватывающая множество областей, отвечающих потребностям широких слоев общества. В статье раскрывается противоречивая сущность массовой культуры ее влияние на духовную жизнь современного общества.

Ключевые слова: массовая культура, общественная жизнь, эстетический вкус, сознание.

HAYDAR ALİYEV'İN TÜRK KONUŞAN DEVLETLERLE İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDEKİ ROLÜ

Hüsniyya ÇOBANOVA

Filolojide Felsefe Doktoru
Haydar Aliyev Askeri Enstitüsü Doçenti
cobanovahusniyye@gmail.com

Bugün gerçekten bahsetmek istiyorum halklarımız yüzyıllardır birbirine yakın arkadaş oldular. Aynı kökten geliyoruz biz tek dilli insanlarız. Ulusal geleneklerimiz çok yakın, birbirine benzerdir. (Haydar Aliyev)

Öz

Makalede Türk devletlerinin gururu olan ulu önder Haydar Aliyev'in Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı - TÜRKSOY'un kuruluşunda, bu formatta birçok projenin hayata geçirilmesinde, karşılıklı ilişkilerin yürütülmesinde yürüttüğü faaliyetler anlatılmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Türk devletleri ile ilişkisi (Türk halklarının dostluk, kardeşlik ve işbirliği, Türk devlet başkanlarının zirve toplantıları) ele alınmaktadır.

UNESCO düzeyinde kutlanan bu büyük yıldönümleri aynı zamanda tüm Türk kültürünün kutlanması olarak kutlanmaktadır. "Bu tür jübile etkinliklerinin bir arada düzenlenmesindeki temel amaç, Türk insanının yüzyıllar boyunca yarattığı zengin manevi mirası bugünkü nesillere iade etmek, aynı köklere ve aynı tarihe sahip olduklarını bir kez daha idrak etmektir.

Ayrıca Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri -Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan- ile imzalanan anlaşmaların tarihi önemi tartışılmaktadır. Aynı zamanda Haydar Aliyev'in Türkiye Cumhuriyeti tarafından birçok kez ödüllendirildiği kaydedilmektedir (1997'de Türkiye'nin "Devlet Nişanı", 1999'da Uluslararası Atatürk Barış Ödülü, "Yılın Adamı" ile ödüllendirilmiştir" medya kuruluşları tarafından ve çeşitli üniversitelerin Fahri Doktoru seçildi.

Anahtar kelimeler: Türk dili konuşan devletler, Türkçe konuşan halklar, dostluk, işbirliği, kalkınma.

HAYDAR ALİYEV'S ROLE IN DEVELOPING RELATIONS WITH TURKISH-SPEAKING COUNTRIES

Abstract

The article describes the activities of the great leader Haydar Aliyev, who is the pride of the Turkish states, in establishing the International Turkish Culture Organization - TURKSOY, implementing many projects in this format, and conducting mutual relations. The relationship of the Republic of Azerbaijan with the Turkish states (friendship, brotherhood and cooperation of the Turkish peoples, summit meetings of the heads of the Turkish states) is discussed.

These great anniversaries celebrated at the UNESCO level are also celebrated as a celebration of the entire Turkish culture. "The main purpose of organizing such jubilee

events together is to return the rich spiritual heritage created by the Turkish people over the centuries to today's generations, to once again realize that they have the same roots and the same history.

Also, the historical significance of the agreements signed with the Turkic Republics in Central Asia - Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan - is discussed. At the same time, it is noted that Haydar Aliyev has been awarded many times by the Republic of Turkey (in 1997, he was awarded the "State Order" of Turkey, the International Atatürk Peace Award, "Man of the Year" in 1999).

Keywords: Turkish-speaking states, Turkish-speaking peoples, friendship, cooperation, development.

THE INFLUENCE AND CONTRIBUTION OF THE SELJUK TURKS IN THE PROGRESS AND DEVELOPMENT OF IRANIAN ART

Hossein MOHAMMADI

Assistant Professor of the Department of History
Kharazmi University, Tehran / Iran
h.mohammadi@khu.ac.ir
hossein13462003@yahoo.com

Abstract

The Seljuqs were a tribe of Oghuz Turkic Sunni Muslim who took their name from Seljuq, one of their chiefs. Their leader, Tughril, entered Baghdad in 447 A.H. and received the title of Sultan from the Caliph at the time and became the military arm of the Abbasid Caliphate. In the 5th and 6th centuries AH, they established an empire and ruled vast parts of Western Asia and Asia Minor, such as Iran, Afghanistan, Syria (Syria and Palestine) and modern Armenia (429-590 AH) (1194-1037 AD). Seljuk Turkish sultans were considered to be great patrons of science, art and industry, and it was because of this interest that great artists and great craftsmen emerged during their time. During the rule of this dynasty, which was equivalent to the fifth and sixth centuries of the lunar calendar, the cities of Isfahan, Marv, Neishabur, Herat and Ray were the gathering centers of the art and profession owners and the works of the artists of this era have remained.

The art of the Seljuk period is a part of Islamic art. In this period, a large Iranian mosque was created from the combination of a four-ivan courtyard and a square domed hall, including Isfahan Grand Mosque and Ardestan Grand Mosque. The school building was one of the religious buildings of this era. Among the most famous schools, we can mention the Nizamieh School in Baghdad, Isfahan, Neishabur, Balkh, Basra and Kharjard or Khargerd School. Caravanserai, which was the non-religious architecture of this period, has a large courtyard and four porches, which can be called Rabat Sharaf, Rabat Anoushirvan. Various types of pottery appeared in Iran during the Seljuk era, the art and technique of metalworking also achieved special prosperity and development, and there are masterpieces of this artificial art in different museums of the world. The growth of the Iranian Kufi script in the Seljuq period reached a certain eloquence and created the Iranian style of Kufi script. In the same era, we also see gilding in the letters of lines and lines. The forms used in gilding mostly include plant motifs and especially motifs known as Slimi. This research seeks to answer the question, what is the role and contribution of the Seljuk Turks in the development of Iranian art? The findings show that this period was very impressive and prominent in terms of vast developments and developments in all artistic fields. The peak of Islamic art in the period It was Seljuk. The innovations of Iranian architects in this period from India to Asia Minor found wide results and consequences; and artists created lasting works in a wide range of arts, including textile and pottery, ivory, metalwork, architecture, and bookmaking with regional characteristics. In the Seljuk era, the art of architecture reached relative perfection and artists and architects created many works. The research method is analytical-descriptive based on library sources.

Keywords: Turks, Iran, Seljuk, Art

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE ÖZBEK TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA ÜNSÜZLER

Dilshoda MUBARAKOVA

Doç. Dr., Taşkent Devlet Şarkşunasluk Üniversitesi
Şark Filolojisi Fakültesi, Tercüme ve Uluslararası Gazetacılık
Bölümü, Taşkent Şehri, Özbekistan, dilim_12@yahoo.com
ORCID ID 0000-0001-6433-3937

Özet

Dil canlı bir varlık olarak, dil kullanıcılarının ihtiyaçlarından dolayı zaman içerisinde hep değişim ve gelişim sürecinde olur. Bu değişimler ilk olarak ses yapılarını etkilerken, biçimbirim, sözcük dağarcığı ve söz diziminde görülen değişimlere de yol açar. Bu etki sonucunda, çeşitli nedenlerle ses türemesi, ses düşmesi, ses değişimi gibi belli başlı ses olayları meydana gelir. Dildeki değişim ve gelişimler dilin doğasına, kurallarına uygun olması gerekir. Böylece bu değişimler dilde kendi yerine sahip olabilir, kullanılabilir ve kalıcı olabilir.

Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde de türeme, ünlü ve ünsüz olmak üzere iki türde gerçekleşir ve dil araştırmalarında karşılaşılan aslî ses olaylarından biri olarak da bilinir. Ünsüz türemesi kelimedeki ön seste, içte ve son seste görülür ve bu türemeler farklı sebeplerle açıklanır. Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili araştırmalarda, yazı dilinde ünlü ile başlayan bazı sözlerin başında görülen “y-” ya da “h-” ünsüzleri, genelde “öntüreme” olarak verilmektedir. Oysa, yaşayan ve tarihi lehçelerle karşılaştırmalar yapıldığında, bu kelimelerin bazılarında “öntüreme” olmadığı, eski bir ünsüzü devam ettirdikleri anlaşılır. Bu çalışmada Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi ağız araştırmalarında kelime başı y ~ ø kullanımı, Eski Türkçedeki biçimi ya da alıntı kelime ise kaynak dildeki biçimi esas alınarak ağız araştırmalarında yer alan, ünsüz türemesi başlığı altındaki örneklerin incelenmesi, türeme tespitinde izlenen yöntemlerin ortaya konması ve ünsüz türemelerinin betimlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi Ağızları, Özbek Türkçesi Ağızları, ünsüz türemeleri, türeme çeşitleri.

AHISKA TÜRKLERİNDE ETNOPEĞAGOJİK ARAÇ OLARAK ALKIŞ VE KARGIŞLAR

Minara ALİYEVA ÇINAR

Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
minara@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7339-0260

Özet

Türk milleti; tarihi varlığını, zekâsını, yaşam felsefesini, dünya görüşünü, millî terbiyesini var olduğu günden günümüze kadar sözlü halk anlatılarında taşımışlardır. Türk halk kültürünü zenginleştiren bu anlatılar içerisinde destanlar, efsaneler, masallar, halk hikâyeleri, halk fıkraları, atasözleri, deyimler, türküler, ninniler, ağıtlar, bilmece, alkış/kargış gibi kalıp sözler yer almaktadır. Bir halkın kültürünü, folklorik zenginliğini oluşturan bu anlatılar, aynı zamanda bir halkın, bir etnik grubun, bir topluluğun çocuklarını eğitirken etnopedagojik yönünden sıkça kullanılan önemli araçlar olduğunu da göstermektedir.

İnsanoğlunun toplum halinde yaşamaya başlamasından bu yana var olduğu düşünülen alkış ve kargışlar, sözlü anlatım türlerinin önemli bir bölümünü oluştururlar. İnsan ilişkilerinde karşılaşılan iyilik ve kötülüklere karşı yeri geldikçe kalıp sözlerle cevap verme ihtiyacı duyulur. Kullanılan bu kalıp sözler arasında atasözleri ve deyimler gibi alkış veya kargışlar da yerini alır.

Bu bildiride tarihte sürgünler yaşamış, tüm zorluklara rağmen etnik kimliğini koruyabilmiş Ahıska Türklerinin söz varlığında yer alan kargışlar üzerinde durulmuştur. Söz konusu olan bu kalıp sözler, kaynak kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde derlenmiştir. Bu çalışmada kullanılan 235 adet kalıp söz Ahıska etnopedagojisi açısından irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk halk kültürü, kargışlar, eğitim, etnopedagoji, Ahıska etnopedagojisi

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПАРАДИГМЫ ПЕРЕВОДА П.РИКЁРА

Меджидова Наргиз Гамид кызы

Доктор философии по философии
преподаватель кафедры философии
Бакинский Государственный Университет
1148, Азербайджан, Баку, ул. З.Халилова, 23,
nargiz516@hotmail.com, +994 050 516 36 68
<http://orcid.org/0000-0002-3404-3493>

Аннотация

Современные вызовы, с которыми столкнулось мировое сообщество, в частности возрастающая взаимозависимость в глобальном, информационном поле вынуждает искать языки для межнационального общения, а также новые стратегии перевода. Проблема перевода всегда была актуальной, и на сегодняшний день она воспринимается и как философская проблема, обусловленная кризисом общения и понимания. Особый интерес представляет концептуальный подход к переводу Поля Рикёра, исходя из его последних работ по переводческой проблематике, которые стали логическим продолжением его разработок проблемы понимания. Рикер внес неоценимый вклад в решении проблемы перевода, которая остаётся актуальной в философском дискурсе.

Ключевые слова: Поль Рикёр, парадигма перевода, антропологический аспект, культура.

KIRGIZ TÜRKÇESİNDEKİ BAZI TAKI VE SÜS EŞYALARI ÜZERİNE

Nazgül ENTERİYEVA

Araş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Ankara/TÜRKİYE

Öz

İnsan tarihi kadar kadim bir geçmişe sahip olan takı ve süs eşyaları ezelden beri sosyal statü göstergesi olarak kullanılmagelmiştir. Böylece her dilin söz varlığında geniş bir yelpazeye yayılmıştır.

Manas destanı Kırgız Türkçesinin zengin söz varlığının muazzam bir örneği olmasının yanı sıra Türk dillerinin de kökeni ve tarihi gelişimi konusunda önemli ipuçları içeren zengin bir dil kaynağıdır. Bu çalışmada Kırgız Türkçesinde kullanılan bazı takı ve süs eşyalarının isimlerinin varlığı Manas destanında taranmış, tarihi metinlerdeki tanıkları araştırılmış, tespit edilmiş, Aral- Hazar Kıpçak grubundaki Türk dillerindeki çağdaş şekilleri ile fonetik ve semantik anlamda karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve kökenleri sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Manas, takı, süs, Aral-Hazar Kıpçak grubu, fonetik, semantik, köken.

UYGUR MASALLARINDAKİ KILAVUZ: BOVAY/HIZIR

Fatoş YALÇINKAYA

Dr., fatos-yalcinkaya@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8864-1608

Öz

Masallar bir toplumun kültürel hafızasının ürünleridir. Geçmişten izler taşıyan, geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran masallar özellikle sihir masalları toplumun mensup olduğu dini inanç sisteminden izler taşır. Masallarda yer alan bazı olağanüstü varlıklar mitik dönemdeki inançsal sistemin masallara yansımalarıdır. Sihir masalları birçok olağanüstü varlık, tip ve motif içerir. Türk dünyası masallarında yer alan olağanüstü yardımcılarından biri yol gösteren, aksakallı, yaşlı, bilge kişidir. Bu karakterlerden biri olan bovay (yaşlı, aksakallı) ilahi özelliklere sahip bir tiptir. Mitik dönemin izlerini taşıyan bu iye, çeşitli sınavlardan geçmiş temiz yürekli insanlara yardım eden aksakallıdır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle bu iye Hızır adını alır. Hızır tipiyle bütünleşerek yaşamaya devam eder. Kadim bir geçmişe ve anlatı geleneğine sahip olan Uygurların masallarında da bovay tipine rastlanır. Bovay zamanla Hızır Bovay daha yakın zamana gelince ağırlıklı olarak Hızır şeklinde anlatılarda kendine yer bulur. Masallarda kahramanın yolculuğa çıktığı zaman yolculuğun çeşitli aşamalarında bu ilahi tiplerle karşılaşır. Fakat Hızır Bovayla karşılaşan hiç kimse onun Hızır olduğunu anlamaz. Hızır aniden ortadan kaybolduğu zaman yardım edenin Hızır olduğu o zaman anlaşılır. Uygur halk bilimciler masaldaki tipleri sınıflandırırken Hızır ve perizatları *ilahi obrazlar* başlığı altında ele alıp incelemişlerdir. İlahi obrazlar sadece masallarda değil, mitik anlatılar, destanlar, efsaneler ve memoralarda sıkça rastlanan tiplerdir. Genellikle masallardaki olağanüstülük bu tiplerin yardımıyla çözülür. Bu sebepten masalların olmazsa olmazlarındanlardır. Bovay bir kılavuzdur. Kahramana yardım eden, onu doğru yola sevk eden, zaman zaman ona ilahi mesaj ya da sihirli nesne getiren kişidir. Bovay, ilahi mesaj ve kutsal emanet (sihirli nesnelere) taşıyan bir velidir. Eski inanç sistemlerindeki kam, ak şaman olan bu kılavuz tip tek Tanrılı dinlerin kabulüyle birlikte bir nebi ya da veli tipine dönüşür. Çalışmamızda Uygur sihir masallarındaki ilahi obraz olan bovayın masallardaki işlevi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bovay, Hızır, ilahi obraz, Uygur, masal

THE GUIDE IN UIGHUR FAIRYTALES: BOVAY/ HIZIR

Abstract

Fairy tales are the products of a society's cultural memory. Fairy tales that bear traces of the past and establish a connection between the past and the future, especially magic tales, bear traces of the religious belief system to which the society belongs. Some extraordinary beings in fairy tales are the reflection of the belief system of the mythical period in fairy tales. Tales of magic contain many extraordinary beings, types and motifs. One of the extraordinary helpers in the tales of the Turkish world is the gray-bearded,

old, wise person who guides. One of these characters, bovey (old, gray- bearded), is a type with divine characteristics. This owner, bearing the traces of the mythical period, has a black beard and helps pure-hearted people who have passed various tests. When the Turks accepted Islam, this character took the name Hızır. Hızır continues to live by integrating with his type. The bovey type is also seen in the tales of the Uigur who have an ancient history and narrative tradition. Over time, Bovay finds a place in narratives as Hızır Bovay, more recently, finds its place in narratives mainly in the form of Hızır. In fairy tales, when the hero goes on a journey, he encounters this divine type at various stages of the journey. But no one who encounters Hızır Bovay realizes that he is Hızır. When Hızır suddenly disappears, it becomes clear that the person who helped him was Hızır. While classifying the types in the tale, Uighur folklorists examined Hızır and fairies under the title of divine tips (characters). Divine tips (characters) are frequently encountered not only in fairy tales, but also in mythical narratives, epics, legends and memorates. Usually, the extraordinariness in fairy tales is solved with the help of these types. For this reason, they are an indispensable part of fairy tales. Bovay is a guide. He is the person who helps the hero, guides him to the right path and occasionally brings him a divine message or a magic object. Bovay is a guardian who carries divine messages and relics (magic objects). This guide type, which is the kam, white shaman in old belief systems, turns into a prophet or guardian type with the acceptance of monotheistic religions. In our study, we will focus on the function of bovey, the divine obraz in Uighur magic tales.

Keywords: Bovay, Hızır, divine obraz, Uighur, fairy tale

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARI TATAR ÇOCUK EDEBİYATINDA TEMA: RÖSTEM MACARALARI ÖRNEĞİ

Özge Sönmezler DURAN

Öğr. Gör. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0003-0791-131X
e-posta: o.s.duran@aku.edu.tr

Öz

Amaç: Çalışmamızda II. Dünya Savaşı yıllarında Tatar çocuk edebiyatı eserlerinde işlenen temalar ele alınacak, savaşın çocuk edebiyatına olan yansımaları değerlendirilecektir. Bu yıllarda edebiyatta vatan sevgisi, kahramanlık, düşmana nefret, bilimin önemi, tabiatın gücü gibi temaların olduğu bilinmektedir. Söz konusu temalar Tatar yazarı Adil Kutuy'un *Röstem Macaraları* (Rüstem'in Macaraları) adlı fantastik eserinin analizi ile ortaya konulacaktır. Adil Kutuy'un *Röstem Macaraları* adlı eseri zorlu savaş yıllarında çocuklar için yazılmış, macera türünde fantastik bir eserdir. Bununla birlikte bu eserin önemli özelliklerinden biri de Tatar halkının tılsımlı masallarını yansıtmasıdır. Eserin çocuk kahramanı Rüstem'in başından geçenler, savaşa katılması, yaşından büyük kahramanlıkları bir masaldan yola çıkılarak kurgulanır.

Yöntem: Çalışmamızda ilk olarak savaş dönemi Tatar çocuk edebiyatının durumu ve bu dönemin eserlerinde ele alınan konular değerlendirilecektir. Bu genel değerlendirmenin ardından *Röstem Macaraları* adlı eserden bazı önemli kesitler sunularak söz konusu temalar ve bunların nasıl ele alındığı ortaya konulacaktır.

Bulgular ve Sonuç: Savaş döneminde Tatar çocuk edebiyatının yetişkinler için yazılmış eserlerle paralel bir şekilde geliştiği görülmektedir. Eserlerin çoğunun hem çocukların hem de yetişkinlerin okuması için yazıldığı fikri hâkimdir. Dönemin şartları zor olsa da bu dönemde çocuk edebiyatında, özellikle eserlerin içeriklerinde hızlı değişimler yaşandığı görülmektedir. Adil Kutuy'un *Röstem Macaraları* adlı eseri savaş döneminde macera türünde, fantastik bir eser olarak yazılmış olması ve masal unsurlarını barındırması yönünden kendi dönemindeki eserlerden bazı farklılıklar göstermektedir. Yazar, savaşın gerçekçi yönlerinden yola çıkarak bu ağır koşulları bir çocuk kahramanın dünyası üzerinden yansıtmıştır. Eser, dönemin yazarları tarafından ele alınması gereken bütün temaları bünyesinde bulundurmaktadır. Eserde vatana sevgi, düşmana nefret, kahramanlık, cesaret, birlik ve beraberlik, tabiatın gücü, yaşamın güzelliği gibi fikirler işlenmiştir. Bunun yanında söz konusu fantastik eserde inandırıcılığı artırma çabasıyla bilime, somut verilere önem verilmiştir. Bilim, bu dönem eserlerinde ele alınan konulardan biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tatar Çocuk Edebiyatı, Röstem Macaraları, II. Dünya Savaşı.

TÜRKMEN YAŞLARINDA YLMY-TEHNİKİ DÖREDİJİLİK BAŞARNYKLARYNY TERBIÝELEMEK

ŞAMMAÝEWA Leýli Tahyrowna

Oguz han adyndaky Inžener-tehnologiýalar uniwersitetiniň
jemgyýeti öwreniş ylmyly kafedrasynyň mugallymy
Aşgabat, Türkmenistan

Gysgaça mazmuny

Türkmenistan döwletiniň ykdysadyýeti innowasion ösüş ýoluny saýlady. Şol sebäpli, senagatyň ylmy talap edýän tehnologiýa önümçiligi, ýaşlaryň çuň ylmy bilimini, olaryň döredijilik ukyp-başarnyklarynyň kämilleşmegini talap edýär.

Innowasion ykdysadyýet we döredijilikli şahsyýet düşüňjeleri berk baglanyşykly bolup, olar bir-biriniň mazmunyny doldurýarlar. Bu iki düşüňjäniň arabaglanyşygyna düşüňmek üçin olary açyp görkezmek wajyp hasaplanýar.

Innowasion ykdysadyýetiň esasy görkezijileriniň biri – ýaşlaryň we umuman jemgyýetiň intellektual derejesiniň ýokarlanmagy, ylmy açyşlaryň täjirleşdirilmegi we kämil adam maýasy bolup durýar.

Ykdysadyýetde „adam maýasy“ (human capital) düşüňjesi – döwletiň her bir adama edýän durmuş-ykdysady, saglyk, bilim, medeni we ş.m. çykdajylarynyň netijesinde kemala gelýän maýasyna aýdylýar [1]. Adam maýasy – bu ýurduň ýaşajylary üçin döredilip berilýän ýaşajy şertleri, iýmit, saglygy goraýyş, döwrebap bilim, ýokary derejeli hünärmeniň ukyp-başarnyklary üçin sarp edilýän serişdeleriniň jeminiň maýa goýum hökmünde hasaplanylýandygy. Innowasion ykdysadyýetiň esasy ösüş faktorlarynyň biri kämil adam maýasydyr. Geçirilen ylmy-barlagyň netijesinde, biziň pikirimiz boýunça adam maýasynyň has kämil görnüşini, çagalaryň ylmy we döredijilikli pikirlenmesini ylmy, tehniki we innowasion bilimleriniň kömegi bilen gazanyp bolar.

Türkmenistanda durmuşa geçirilýän ykdysady we sosial syýasatyň netijesinde tehnologiýa önümçilik we giň dünýä garaýyşy, çuň innowasion ylmy bilimli ýaşlar öz mynasyp ornyna eýe bolýar.

Türkmenistanda ýaşlaryň intellektual derejesiniň ýokary bolmagy üçin döwlet ýaşlar, bilim, ylym we innowasion syýasaty kämilleşdirilýär. Sazlaşykly syýasatyň netijesinde umumy bilim edaralarynyň okuwçylary, orta we ýokary hünär okuw mekdepleriniň talyplary ylmy bilime, tehniki we innowasion döredijilige gönükdirilýärler. Ýöne, amala aşyrylýan syýasatyň netijeliligini gazanmak üçin çagalara boldugyndan ir tehniki ylmy döredijilige ugrukdyrmak teklip edilýär. Bu işiň görnüşini mekdebe çenli ýaşly çagalara bilen dürli öwrediji, derňew ediji, ýasaýjy, dörediji oýunlaryň üsti bilen döredijilik ukyp başarnyklaryny kemala getirip, bu ylmy başlangyjy bolan ukyp-başarnyklaryň kämilleşmegini umumy orta bilim mekdeplerinde dowam etdirmek teklip edilýär. Teklip edilýän okuw maksatnamalar we çäreler çagalarda ylmy, tehniki we innowasion döredijiligini, intellektual aňýetiniň peýda bolmagyna getirer.

Esasy sözler: türkmen ýaşlary, intellektual terbiýe, ylmy-tehniki döredijilik, ýaşlary ylma çekmek syýasaty.

MAGTYMGULY PYRAGYNYŇ OBRAZY DÜNYÄ EDEBİYATYND (*W.Bahrewskiniň döredijiliginiň mysalynda*)

Baýram AKATOW

Türkmenistan, Seýitnazar Seýdi adyndaky
Türkmen döwlet mugallymçylyk instituty

Gysgaça mazmuny

Makalada dünýä edebiyatynda Magtymguly Pyragynyň obrazyny janlandyran ýazyjylaryň biri W.Bahrewskiniň “Şahyr” atly powesti öwrenilýär. Powestiň many-mazmuny, ideýasy, gozgaýan meseleleri roman ýüküni göterip biljek. Makalada powestiň Magtymgulynyň kemala geliş döwrüne – çagalygyna, ýaşlygyna degişli pursatlaryna syn berildi. Bu obraznyň kemala gelmeginiň hakyky binýady çagalyk, ýaşlyk döwründe guýlupdyr. Eserde Magtymgulynyň obrazynyň üsti bilen türkmen halkynyň özbaşdak döwletli bolmak hakyndaky arzuwlary, ynsanperwerlige, adalata, raýdaşlyga sarpa, şahsyýetň, şahyryň jemgyýetdäki orny, goşgularyň halkylygy, real häsiýeti ýaly meseleler gozgalýar.

Açar sözler: Magtymguly, Pyragy, şahyr, döwlet, Bahrewskiý, türkmen, obraz, adam, ylym, Hak, Türkmenistan, powest, eser, hakykat, hakyky, ynsan, häsiýet.

THE IMAGE OF MAGTYMGULY PYRAGY IN FOREIGN LITERATURE (ON THE EXAMPLE OF THE NOVEL BY V. BAKHREVSKEY)

Abstract

The article deals with the image of Magtymguly Pyragy in V. Bakhrevsky's novel “The Poet”. Although this work is called a story the content, ideas and problems raised by the author matches the criteria which is required in the novel. The special attention is paid to the poet's childhood and youth, when a person is formed as personality. In the story, through the image of the poet Magtymguly, raised the problem of the Independence, eternal dream of Turkmen people, the place of poet in the society, and call for humanism, justice, and solidarity.

Keywords: Magtymguly, Pyragy, poet, state, Bakhrevsky, Turkmen, image, man, science, God, Turkmenistan, story, work, truth, character.

KÖROĞLU DESTANI'NDA HZ. ALİ VE BAZI ALEVİ İNANÇ UNSURLARI

Burcu Yeliz ÖZER

ozerburcuyeliz@gmail.com

Öz

Yüzyıllar boyunca adından söz ettiren ve geniş coğrafyalara yayılmasıyla birçok varyantlaşmaya uğrayan Köroğlu Destanı anahtar motifleriyle İslami dönem Türk destanları arasındadır. Ortak bir kültür ögesi olan Köroğlu, taşıdığı görevle ve olağanüstü güçlerle kurduğu temaslarla halkın hafızasına yer etmiş, nesilden nesile aktarılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Köroğlu, olaylar silsilesinde Alevi inanç unsurları içinde erenler olarak bilinen “Kırk Çiltan” isimli bir orduyla korunmuş, doğumundan ölümüne her anında Hz. Ali, Hz.Hızır ve Şir Hüda yardımına koşmuştur. Dağları mesken tutan Köroğlu, babası seyis Yusuf’un gözlerine mil çektiren Bolu Beyi’ne kafa tutmuş, tanrısal bir tılsım taşıyan kır atıyla savaş meydanlarına çıkmıştır. Böylelikle Köroğlu’nun önünde kimse duramamıştır. Nihayetinde ölümsüzlük suyunu içerek badeli âşıklardan olmuştur. Köroğlu Destanı’nın tematik öğeleriyle birlikte bir şahsiyet kazanan Köroğlu, böylelikle Alevi inanç unsurları içinde karşılık bulmuştur. Ele almış olduğumuz Köroğlu Destanı, İslam inancının ve İslamî dönem Türk destanlarının temelini oluşturması bakımından da oldukça kıymetli bir sözlü kültür hazinesidir.

Anahtar Kelimeler: Köroğlu, Hazreti Ali, Azizler, At Kırat, Ölümsüzlük Suyu, Alevi, İnanç Unsurları

HZ. ALI AND SOME ALEVİ BELIEF ELEMENTS IN THE KÖROĞLU EPIC

Abstract

The Epic of Koroghlu, which has made a name for itself for centuries and has undergone many variations as it was spread to wide geographies, is accepted among the Turkish epics of the Islamic period with its key motifs. The hero Koroghlu, a common cultural element, has engraved a place in the people's memory with the mission he carried and the contacts he established with extraordinary powers, has been passed down from generation to generation and has survived to this day. In the series of events, our epic hero was protected by an army of forty chiltan, known as saints among the Alevi faith elements, and Hazrat Ali, Hızır and Şir Huda came to his aid at every moment from his birth to his death. Koroghlu who lived in the mountains defied the Bey of Bolu who made his father, the groom Yusuf, blindfolded, and went to the battlefields with his horse named Kırat, which carried a divine talisman, and by that no one could stand in front of Koroghlu. Ultimately, by drinking the water of immortality, he became one of the divine lovers. Koroghlu, who gained a personality with the thematic elements of the epic of Koroghlu, thus found a response within the Alevi belief elements. The epic of Koroghlu that we have discussed is a very valuable oral cultural treasure in terms of forming the basis of the Islamic faith and the Turkish epics of the Islamic period.

Keywords: Koroghlu, Hazrat Ali, Saints, horse Kırat, water of immortality, Alevi, faith elements

ТИЛ ПЛАНДОО ЖАНА АНЫН БАГЫТТАРЫ

Кыял Камчывекова Абдираим

Док., Дижле Университети, Турция

Өзөкчө

Дүйнө жүзүндө миңдеген тилдер бар жана бул тилдердин тарыхы аны жашаткан элдердин тарыхы менен тыгыз байланышта. Тарыхта ар бир эл улуттук тилин коргоого жана өнүктүрүүгө аракет кылып келишкен. Өзгөчө улуттук тилдер жөнүндө сөз болгон учурда, тил политикасы жана тил пландоо маселелерине токтолбой койуу мүмкүн эмес. Дүйнөлүк тил илиминде тил пландоо маселелери жөнүндөгү изилдөөлөр 1960 жылдардан тартып көбүрөөк колго алынып келе жатат. Жалпыбызга белгилүү болгондой эгемендүүлүктүн шарапаты менен кыргыз тили саясатынын жаңы доору башталып улуттук тилди өнүктүрүүгө жана аны коргоо өзгөчө абал түзүлдү. Акыркы жылдары кыргыз тил политикасы тарыхынын эң ийгиликтүү кадамдары да жасалып жатат.

Бул изилдөөнү колго алуудагы негизги максат да, дүйнөлүк тил илиминдеги жаңыча изилдөөдөрдүн негизинде мамлекеттик тил статуска ээ болгон кыргыз тилин өнүктүрүүгө, өзгөчө кылдат изилдөөнү талар кылган тил пландоо багытындагы иш-аракеттердин ийгиликтүү жүзөгө ашуусуна аз да болсо салым кошуу болуп саналат. Макалада илимпоз Коопер тарабынан жазылган “Language Planning and Social Change” (тил пландоо жана социалдык өзгөрүүлөр) аттуу эмгегиндеги изилдөө багыттары эске алынуу менен, бүгүнкү күндүн шарттарына ылайык тил рландоо жана анын багыттары жаңыча изилдөөгө алынды. Өзгөчө тил пландоодогу медианын орду жана багыттары негизделип белгиленди.

Ачкыч Сөздөр: Тил Ролитикасы, Тил рландоо, Медиа рландоо, Кыргыз тили

УДК 5706.01

COMPARISON OF SOUTHEASTERN AND SOUTHWEST (OGUZ) GROUPS OF TURKISH DIALECTS IN THE DISPLAY OF "CONDITIONAL COMPLEX SENTENCE"

Aynur Namazova Murad qızı

0009-0001-2498-8880
ASPU graduate student
Baku, Azerbaijan

Abstract

In this study, conditional compound sentence structures of South-East (Uzbek Turkish, Uyghur Turkish) and South-West (Turkey Turkish, Azerbaijan Turkish, Turkmen Turkish and Gagauz Turkish) Group Turkish Dialects were compared and different and common aspects were tried to be determined. Furthermore, in this study, the about studies "conditional compound sentence" structures in the Turkic dialects of South-east and South-west (Oghuz) group were searched, In this research conducted, the explanations and definitions on the subject were taken into consideration.

In the southeastern and southwestern (Oghuz) group of Turkic dialects, similarities (some suffixes, prepositions, etc.) and differences (various terms used in "conditional complex sentences", intonation, intonation, etc.) are noted.

In addition, the reason for the differences in the structure of the "conditional complex sentence" in Turkish dialects can be attributed to different linguistic schools. In addition, among the reasons for these differences are the different course of the Turkic dialects of the South-Eastern and South-Western (Oguz) groups in the historical process, the influence of foreign languages and written grammar in the national understanding.

Keywords: Sentence, Conditional compound Sentence, South-East and South-West (Oghuz) Turkish dialects.

СРАВНЕНИЕ ЮГО-ВОСТОЧНЫХ И ЮГО-ЗАПАДНЫХ (ОГУЗОВСКИХ) ГРУПП ТУРЕЦКИХ ДИАЛЕКТОВ В ПОКАЗЕ «УСЛОВНОГО СЛОЖНОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ»

Аннотация

В данном исследовании юго-восточная (узбекско-турецкий, уйгурско-турецкий) и юго-западный (огузский) (турецко-турецкий, азербайджанско-турецкий, туркмено-турецкий и гагаузский турецкий) группы турецких диалектов сравнивались с точки зрения структуры условно-сложных предложений, а также их структуры. были определены общие и различные аспекты. Кроме того, в данном исследовании были просканированы исследования по структурам «условного сложного предложения» в тюркских диалектах Юго-Восточной и Юго-Западной (Огузской) группы, и при этом сканировании за основу были взяты пояснения и определения по теме.

В юго-восточной и юго-западной (огузской) группе тюркских диалектов отмечаются сходства (некоторые суффиксы, предлоги и т. д.) и различия (различные термины, используемые в «условных сложных предложениях», интонация, интонация и т. д.)

Кроме того, причину различий в структуре «условно-сложного предложения» в турецких диалектах можно отнести к различным лингвистическим школам. Кроме того, среди причин этих различий выступают различное течение тюркских диалектов Юго-Восточной и Юго-Западной (Огузской) группы в историческом процессе, влияние иностранных языков и письменности грамматики в национальном понимании.

Ключевые слова: Предложение, Условное сложноподчиненное предложение, Юго-восточный и юго-западный турецкие диалекты.

KAZAK DESTANLARINDA SAYILAR

Abdulselem ARVAS

Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Sayılar, insanoğlu tarafından çok eski dönemlerde keşfedilmiş ve günlük hayatta kullanılmıştır. Bunlar çok pratik olup insanlar için birçok kolaylıklar sağlamıştır. Mesela zamanı ölçme, kiloyu tartma, hesap yapma sayı sistemi ile mümkün olmuştur. Sayıların ortaya çıkışının tüm milletler için ortak bir geçmişe sahip olması muhtemeldir. Ancak sonradan birbirinden uzaklaşan insanlar farklı coğrafyalarda yeni topluluklar oluşturmuş, daha sonra yeni coğrafyalarda bu kavimler tekrar birbirine karışarak yeni bir milleti teşkil etmiştir. Farklı coğrafyalarda oluşan bu milletlerin bir ortak sayı sistemi geliştirmiş olması çok mümkün görünmektedir. Bundan ötürü, sayılar ulusların ortak geçmişi hakkında ipuçları vermektedir. Örneğin Türk, Kırgız, Türkmen, Kazak, Özbek gibi toplumlarda sayılar aynıdır. Sayılar, millî eserler olan destanlarda farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bir toplum hakkındaki kahramanlık olaylarını anlatan destanlar tarihî olayları kapsamakta ama aynı zamanda olağanüstü özellikler içermektedir. Destanlar, genelde uzun dizelerden oluşan manzum hikâyeler olup, aynı zamanda birçok kültürel unsuru bünyesinde barındırır.

Bu bildiriye, Kazak destanlarından hareketle sayılara dair bir araştırma yapılacaktır. Nitekim Kazakların, başta “Köroğlu” olmak üzere “Er Töstik”, “Dotan Batır”, “Karabek Batır”, “Koblandı Batır”, “Kula Mergen-Joya Mergen”, “Orak-Mamay”, “Anşıbay” gibi çok fazla destanı vardır. Daha önce ESSA’nın düzenlediği farklı sempozyumlarda Kırgız destanlarında ve Dede Korkut Kitabı’nda yer alan sayılar hakkında iki ayrı bildiri sunmuştuk. Bu bildiriye ise Kazak destanlarında geçen sayılar ve bunların anlamları hakkında bilgi verilecektir. Araştırmada destanlardaki sayıların tespiti yanı sıra bazı açılardan da analizi söz konusu olacaktır. Ancak Kazak destanlarındaki tüm sayılar yerine, ki bu mümkün değil, bazı dikkat çeken ve Türk halklarında sıkça karşılaştığımız sayılar dikkate alınacaktır. Örneğin, 2, 4, 6, 11, 12, 16, 30, 80, 100, 1.000, 10.000, 12.000 gibi çok değişik sayılar yerine burada 3, 5, 7, 9, 40 gibi geleneksel sayılar üzerinde duracağız. Çünkü diğer Türk halkları destanlarında olduğu gibi Kazak destanlarında da “3, 5, 7, 9, 40” gibi geleneksel sayılar yaygındır. Muhtemelen bu sayıların yaygın olması gelenek ve dolayısıyla kültürel bir meseledir.

Anahtar Kelimeler: Kazaklar, destan, gelenek, sayılar.

СУЛТАН РАЕВДИН АҢГЕМЕЛЕРИНДЕ КЫРГЫЗ ЭЛИНИН ЭТНОМАДАНИЯТЫ МЕНЕН ЭКОЛОГИЯЛЫК АКСИОЛОГИЯСЫ

Темирова Бактыгүл Тажибаевна

Профессор, Бишкек Мамлекеттик Университети
Кыргыз Филологиясы Факультети
Кыргыз Адабияты Кафедрасы, Бишкек/ Кыргыз Республикасы
Тел: (+996) 552 301143, temirova-b65@mail.ru

Аннотация

Макалада Кыргыз эл жазуучусу Султан Раевдин “Суу”, “Топурак” аттуу шедевр аңгемелеринде адам, коом, мезгил динамикасы, элдин дүйнө тааным тажрыйбасы, улуттук өзгөчөлүктөрү, моралдык-этикалык, экологиялык маселелердин маңызын чагылдыруудагы көркөм чеберчилиги изилдөөгө алынды. Чыгармаларда үй-бүлөлүк мамилелер, улуу муун менен кичүү муундун байланышы, элдик нарк, рухтун улуулугуна карай умтулуулары көркөм объектиге алынып, автор улуттук жана жалпы дүйнөлүк окуяларга ассоциативдик көрүнүштү камтууга чабыт койгондой таасир калтырат. Аңгемелердин сюжеттик - композициялык курулушу бекем, идеялык- көркөмдүк негизи терең, образдарды шөкөттөө боюнча да өзгөчөлүккө ээ. Чыгармалардын аталышындагы суу жана топурак концепти образдык клеткага айланып, сюжеттик линияны баштан аяк аралап өтүп, идеялык-эстетикалык жактан жандуу таасир берет, турмуш чындыгын таанып билүүгө, коомдогу социалдык-нравалык, экологиялык проблемаларга, адамдын адеп-ахлак изденүүлөрүнө байланып турат. Султан Раев-адамдын психологиясы менен иштеген таланттуу сүрөткер. Аңгемелеринин салмагын арттырып, тереңдетип турган сапаты- нагыз турмуштан алынып жазылганы жана каармандын психологиялык процесстери, ошолордун баарына себепчи болгон шарттарды ичкертен ачып көрсөтө алгандыгы. Жазуучунун тилдик туюм-сезими өтө күчтүү. Тил байлыгы абдан мол, өзгөчө диалектикалык сөздөрдү ийкемдүү пайдалана алат. Ар кандай чыныгы улуттук жазуучулар адабий тилдин өнүгүшүнө да чоң таасирин тийгизери талашсыз.

Негизги сөздөр: Султан Раев, аңгеме, аксиология, каарман, психология, улуттук баалуулуктар, экология, көркөм чеберчилик.

ETHNO-CULTURE AND ENVIRONMENTAL AXIOLOGY OF THE KYRGYZ PEOPLE IN THE STORIES OF SULTAN RAEV

Abstract

The article examines the artistic skill of the Kyrgyz folk writer Sultan Raev in depicting man, society, the dynamics of time, the ideological experience of the people, national characteristics, moral, ethical, environmental problems in the masterpiece stories “Water” and “Soil”. In the works, family relationships, the connection between the older generation and the younger, folk values, aspirations for the greatness of the soul are taken

into an artistic object, and the author gets the impression that national and world events are of an associative nature. The plot and compositional structure of the stories is strong, the ideological and artistic basis is deep, and also original in terms of imagery. The concept of water and soil in the title of the work turns into a figurative cell, runs through the storyline from beginning to end, gives a vivid ideological and aesthetic effect, and is associated with the recognition of the reality of life, social, moral and environmental problems in society and moral ones. Sultan Raev is a talented artist who works with human psychology. The quality of his stories that adds weight and depth to them is that they are written from real life and that he is able to reveal from the inside the processes occurring in the psychology of the character and the conditions that cause all this. The writer's linguistic intuition is very strong. The linguistic wealth is very rich, with dialect words being used especially flexibly. There is no doubt that various real national writers have a great influence on the development of the literary language.

Keywords: Sultan Raev, story, axiology, character, psychology, national values, ecology, skill.

ЧИНГИЗ АЙТМАТОВ АСАРЛАРИДА ИЖТИМОЙ ТУРМУШ ТАСВИРИГА АЛОҚАДОР ЭТНОГРАФИК ФОЛЬКЛОРИЗМЛАР (МАРОСИМЛАР МИСОЛИДА)

Нигора Алисултонова Абибуллаевна

PhD, в.б.доцент, Ўзбекистон республикаси
Андижон давлат педагогика институти

Аннотация

Қирғиз халқининг жонкуяр адиби Чингиз Айтматов ҳам барча асарларида ўзи туғилиб камол топган Қирғизистон заминининг бетакрор урф-одатлари, маросиму ирим-сиримлари, диний-этиқодий қарашларини алоҳида хурмат ва эътибор билан қаламга олди. Адиб асарларидаги бундай тасвирлар ижтимоий турмуш воқеликларини реал акс эттиришга хизмат қилувчи этнографик фольклоризмлар сифатида қимматлидир.

Чингиз Айтматов асарларида ҳаётнинг турли жабҳаларидаги энг кичик ва дунёвий муаммолар билан бирга диний анъаналар, урф-одатлар юксак пафос билан тасвирланган. Айтматов асарларида бу бадиий-эстетик тажрибанинг шаклланиши ва қанот ёзишига эса “Манас” мактаби таълими ҳамда ўзигача қалам тебратган устоз ижодкорларнинг поэтик тажрибалари асос бўлди. Шулар асосида ўз бадиий маҳоратини ошириб борган адиб асарларида қирғиз элининг, қолаверса, бутун Марказий Осиё аҳолисининг жуда кўп муштарак анъаналари ўз бадиий аксини топганлиги билан эътиборни тортади. Бундай ўлмас анъаналарни ёшлар онгига сингдириб боришда муҳим аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан адиб асарларидаги этнографик фольклоризмларни алоҳида ўрганиш зарурдир. Улар мазмунан саломлашиш одоби, турмуш қуриш, бунда совчилик, ота-она розилиги, тўй қоидалари, сафарга кетиш ёки келиш, турмушдан ажрашиш, фарзанд кўриш, бола тарбияси, ўлим ҳодисасига алоқадор дафн ва аза маросимлари билан боғлиқ эканлиги кузатилади.

Ч.Айтматов ҳикоя, қисса ва романлари реализмнинг ноёб асари сифатида баҳоланишида бу каби этнографик фольклоризмларнинг алоҳида ўрни ва аҳамияти бор. Мақолада буюк ёзувчи Чингиз Айтматовнинг асарларида ижтимоий турмуш тасвирга алоқадор этнографик фольклоризмлар очиб берилди.

Қалит сўзлар: фольклоризмлар, маросимлар, фольклор, жасад, саломлашиш одоби, турмуш қуриш, совчилик, ота-она розилиги, тўй қоидалари, сафарга кетиш ёки келиш, турмушдан ажрашиш, фарзанд кўриш, бола тарбияси, ўлим ҳодисасига алоқадор дафн ва аза маросимлари.

ETHNOGRAPHIC FOLKLORISM RELATED TO THE IMAGERY OF SOCIAL LIFE IN THE WORKS OF CHINGIZ AITMATOV (EXAMPLE OF CEREMONIES)

Abstract

Chingiz Aitmatov, the passionate writer of the Kyrgyz people, wrote with special respect and attention the unique customs, rituals and rituals of the Kyrgyz land where he

was born and raised in all his works. Such images in the works of the writer are valuable as ethnographic folklorisms that serve to realistically reflect the realities of social life.

In Chingiz Aitmatov's works, religious traditions and customs are depicted with great pathos, along with the smallest and mundane problems in various aspects of life. In Aitmatov's works, the formation of this artistic-aesthetic experience and the writing of wings were based on the education of the "Manas" school and the poetic experiences of the master artists who used the pen before him. On the basis of these, the literary works of the Kyrgyz people, who have improved their artistic skills, attract attention by the fact that they have found their artistic reflection in many common traditions of the people of the entire Central Asia. It is important to inculcate such immortal traditions in the minds of the youth. From this point of view, it is necessary to study ethnographic folklorisms in the literary works separately. It is observed that they are related to greeting etiquette, marriage, courtship, parental consent, wedding rules, going on a trip or coming, divorce, having a child, raising a child, funeral and mourning rites related to the event of death.

Such ethnographic folklorisms have a special place and importance in evaluating Ch. Aytmatov's stories, short stories and novels as unique works of realism.

The article reveals the ethnographic folklorisms related to the image of social life in the works of the great writer Chingiz Aitmatov.

Keywords: folklorisms, rituals, folklore, corpse, etiquette of greeting, marriage, courtship, parental consent, wedding rules, going on a trip or coming, divorce, having a child, raising a child, funeral and mourning rites related to the event of death.

**“ЁР-ЁР” ҚЎШИҚЛАРИДА КИНОЯ, КЕСАТИҚ, ЮМОР АНЪАНАЛАРИ,
РАМЗЛАР ВА ЎХШАТИШЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ**

Гулжаҳон Амоновна МАРДОНОВА

Мустақил изланувчи (DSc)
Педагогика фанлари бўйича (PhD) фалсафа доктори
Қарши давлат университети
Қарши, Ўзбекистон
GulgahonOmonovna@gmail.com

Аннотация

Ушбу мақолада ўзбек никоҳ тўйи маросим фольклорининг гўзал жанрларидан бўлган “ёр-ёр”ларда киноя, кесатиқ, юмор анъаналари, рамзлар ва ўхшатишларнинг қўлланилиши таҳлил этилган.

Таянч сўзлар: никоҳ тўйи, ўзбек, “ёр-ёр”, маросим, фольклор.

ТАҚИНЧОҚЛАР ОБРАЗИ ШАКЛЛАНИШИГА МАГИК-ФЕТИШИСТИК ҚАРАШЛАР ҲАМДА МАРОСИМЛАР ТАЪСИРИ (ЎЗБЕК ВА ҚИРҒИЗ ФОЛЬКЛОРИ МИСОЛИДА)

Сулайманова Мехринса Ибрахимовна

Доцент, доктор (PhD), Андижон давлат педагогика институти
филология фанлари бўйича фалсафа

Аннотация

Мақолада тақинчоқларнинг пайдо бўлиши, тайёрланиши, шакли ва вазифасига ўз даври кишиларининг турмуш шароити, диний-эътиқодий тушунчалари, миллий хусусиятлари, иқтисодий аҳволи, ижтимоий мавқеининг таъсири, ҳар бир даврнинг ўзига хос безак усуллари ҳақида сўз борган. Шунингдек Маҳмуд Кошғарийнинг “Девону луғотит турк” (“Туркий сўзлар девони”) китобидаги айрим тақинчоқ ва зийнат буюмларининг номининг берилиши ва уларнинг маънолари ҳам алоҳида таҳлилга олинган. Эътиқодларнинг турли даврларда бир-бирдан мазмунан фарқ қилиши, Француз олими Шарль де Броссинг XVIII асрнинг иккинчи ярмида “фетиш” атамасини кенг қўллаганлиги ва унинг бошқа тиллардаги маъноси, қирғиз тилида чоп этилган илмий адабиётлардаги “фетиш”, “фетишизм” атамасига берилган таърифлар, Фольклоршунос Ш.Шомусаровнинг араб ва ўзбек халқ эртақларидаги сеҳрли узук “хизматкор” бўлиши мотивининг фетишистик тасавурлар асосида келиб чиққанлиги хусусида баён қилинган. Қирғиз халқининг “Алтын шакек”, яъни “Тилла узук” эртагида ҳам узукнинг “хизматкор” бўлиш мотиви, қадимда ит, бўри ва улар билан боғлиқ халқ ишончлари, тақинчоқларнинг оилавий-маиший маросимлардаги, айниқса, ўзбек ва қирғизларнинг чақалоқ ҳаётига дахлдор расм-русмларда тақинчоқларнинг ўрни, халқ кўшиқларида тақинчоқларнинг магик ҳимоя воситаси сифатида талқин қилиниши, тақинчоқлар образининг тарихий илдизлари бевосита қадимги диний-маиший ва магик характердаги маросимларга, афсунгарлик, фетишистик, анимистик ва табу билан алоқадор халқ қарашларига бориб тақалиши хусусида баён этилган.

Калит сўзлар: тақинчоқ, маросим, образ, фетиш, анимизм, тотемизм, табу, магия, эътиқод, афсунгарлик.

THE FORMATION OF THE IMAGE OF JEWELRY MAGİK-FETISHISTIC VIEWS AS WELL AS RITUAL INFLUENCES (ON THE EXAMPLE OF UZBEK AND KYRGYZ FOLKLORE)

Abstract

The article talks about the influence of the living conditions, religious concepts, national characteristics, economic situation, social status of the people of their time on the appearance, preparation, form and function of jewelry, as well as the unique decoration methods of each period. Also, the naming of some jewels and ornaments and

their meanings in Mahmud Koshgari's book "Devonu lug'otit turk" were analyzed separately. The differences in the content of beliefs in different periods, the wide use of the term "fetish" by the French scientist Charles de Brosse in the second half of the 18th century and its meaning in other languages, definitions given to the term "fetish", "fetishism" in scientific literature published in the Kyrgyz language, the folklorist Sh.Shomusarov stated that the motif of the magic ring being a "servant" in Arab and Uzbek folk tales is based on fetishistic imaginations. In the fairy tale of the Kyrgyz people "Altyn shakek", i.e. "Golden Ring", the motif of the ring being a "servant", in ancient times, the dog, the wolf and the folk beliefs related to them, the role of jewelry in family and household rituals, especially in Uzbek and Kyrgyz images related to the life of babies, the interpretation of jewelry as a means of magical protection in folk songs, The historical roots of the image of jewelry are directly related to ancient religious-domestic and magical rituals, folk beliefs related to witchcraft, fetishism, animism, and taboo.

Keywords: jewelry, ritual, image, fetish, animism, totemism, taboo, magic, belief, witchcraft.

ЎЗБЕК ВА ҚИРҒИЗ ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИНИ ҚИЁСИЙ-ТИПОЛОГИК ЎРГАНИШ

Темирова Маҳбубахон Алибековна

Андижон давлат педагогика институти
Рус-қирғиз тили ва адабиёти кафедраси доценти.
temirova_65@mail.ru

Аннотация

Мақолада туркий халқлар оғзаки ижодида асосий ўрин эгаллаган мақол ва матал жанри хусусида сўз юритилади. Унда ўзбек ва қирғиз халқ мақоллари, уларнинг уч адабий турнинг қай бирига мансублиги ҳақида ўзбек ва қирғиз олимларининг фикрларига тўхталган. Эпик, лирик, драматик каби уч адабий турдан ташқари турга ажратиш масаласи ҳақида ҳар икки халқ фольклоршунослигида турли қарашлар, муносабатлар мавжудлиги айтилади. Паремаларнинг адекватлик ҳолати турли мамлакат олимлари томонидан тадқиқ этилганлиги ҳақида сўз боради. Лекин, ўзбек ва қирғиз халқ мақолларини қиёсий-типологик ўрганиш жараёнида икки халқ мақоллар фондида жуда кўплаб мос ва ўхшашгина эмас, айнан ўхшашлари мавжуд эканлигини, бироқ айнан ўхшаш ва мазмунан ўхшаш, фарқли бўлган мақоллар учрагани ҳолда, ушбу икки халқ маталарида эса ўхшашлари учрамаслиги ўрганилган. Ўзбек ва қирғиз халқ мақоллари фондида беш юзга яқин бир-бирига айнан ўхшаш мақоллар мавжудлиги қайд этилган. Маталларда эса бу каби аналогиялар деярли учрамаслигига эътибор қаратилган. Бундай мақоллар мазмундаги яқинлик, мавзуларнинг уйғунлиги, тили, дини бир бўлган қондош халқлар орасида ягона фольклорий муҳит амал қилганлигидан далолат бериши ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: мақол, матал, паремия, жанр, тур, адекват, қиёсий-типологик ўрганиш.

COMPARATIVE-TYOLOGICAL STUDY OF UZBEK AND KYRGYZ FOLK PROVERBS

Annotation

The article talks about the genre of proverbs and sayings, which occupy the main place in the oral creativity of the Turkic peoples. The main attention is paid to the opinions of Uzbek and Kyrgyz scholars about Uzbek and Kyrgyz folk proverbs and their belonging to one of three literary genres. They say that in the folklore of both peoples there are different views and positions on the issue of division into three literary genres: epic, lyrical and dramatic. They say that the adequacy of parems was studied by scientists from different countries. However, in the process of comparative typological study of Uzbek and Kyrgyz folk proverbs, it was found that there are not only many coinciding and similar proverbs, but also exactly similar proverbs, but there are proverbs that are completely similar and similar in content. and different, but there are no similarities in the languages of these two peoples. In the fund of Uzbek and Kyrgyz folk proverbs, there are about five hundred proverbs, exactly similar to each other. Attention is drawn to the fact that such analogies are practically never found in the materials. It is said about the

similarity of the content of such proverbs, the harmony of themes, and also about the fact that among consanguineous peoples who have the same language and religion, a single folklore environment prevails.

Keywords: proverb, saying, paremia, genre, type, adequate, comparative typological research.

ТАБЫШМАК АТАМАСЫ ЖӨНҮНДӨ КЫСКА СӨЗ

Темирова Гүлмира Алибековна

Анжыян мамлекеттик педагогика институту,
Орус-кыргыз тили жана адабияты кафедрасынын ага окутуучусу
gulmiratemirova09@gmail.com

Аннотация

Макалада «табышмак» фольклордогу эң илгерки жана эң кыска жанр экендиги аныктамалар менен талдоого алынат. Табышмактын жанр катары белгилери, максаты, милдети жөнүндө сөз болот. Табышмак сөзүнө морфологиялык талдоо жүргүзүлүп, атаманын башка түрк тилдүү элдердеги аталыштарына мүнөздөмө берилет. Бул жанр термининин түрк элдеринде “тап” уңгусунан жасалышы тээ XI кылымдарда эле көрүнгөндүгү жөнүндө айтылат. Буга алгачкы түрколог Махмуд Кашкарлыктын атактуу “Дивани лугат ат-түрк” мурасындагы жана “Кодекс Куманикус” аттуу, автору белгисиз болгон “Кыпчактар китеби” деген ат менен бизге белгилүү болгон китептеги терминдер мисал катары келтирилет. “Тап, тап табышмак” деген туруктуу саптарды биз алгачкы табышмактардан жолуктурабыз. Бул сөзүбүзгө далил катары өзбек жана кыргыз тилиндеги табышмактар мисал катары салыштырылат. Фольклористикада “табышмактар табу сөздөрүнөн жаралган” деген пикир үстөмдүк кылат. Биз да бул ойго кошулабыз. Макалада табышмактардын жанр катары келип чыгышы, б. а. табышмактар илгери жомоктун ичинде болуп, сюжет куруудагы негизги ыкмалардан болгондугу жана кийинчереек гана өзүнчө жанр болуп бөлүнүп, өнүгүү жолуна түшүшү жөнүндө да сөз болуп, өзбек жана кыргыз тилдериндеги жомоктор, табышмактар мисал келтирилип, талданат, салыштырылат. Ырчылар чыгармачылыгындагы табышмактардын орду боюнча да мисалдар келтирилет. Жазма адабиятта табышмактар андан ары өнүгүп, көптөгөн түрлөргө ээ болгондугу жөнүндө да сөз болот. Азыркы учурда табышмактардын жаңы жанрдык түрлөрүн, тактап айтканда, “Суроолуу ырларды”, “Табышмак ырларын”, “Сөз оюндарын”, “Анаграммаларды”, “Кроссворддорду”, “Логогриф”, “Метаграмма”, “Шарада”, “Акроырларды” көрүүгө болот. Токтосун Самудинов агайдын ырлары буга мисал боло алат. Макалада жогоруда аталган табышмактардын заманбап түрлөрүнө аныктамалар жана мисалдар келтирилген.

Ачкыч сөздөр: табышмак, чистон, табзуг, тамузик, табу, метафора, суроолуу ырларды, табышмак ырларын, сөз оюндарын, анаграммаларды, кроссворддорду, логогриф, метаграмма, шарада, акроырларды.

A BRIEF ANALYSIS OF THE NAME OF THE RIDDLES

Annotation

In the article, the fact that "riddle" is the oldest and shortest genre in folklore is analyzed with definitions. We will talk about the features, purpose, and function of the mystery as a genre. A morphological analysis of the word "tashmak" is carried out, and the names of fathers in other Turkic-speaking nations are described. It is said that the

origin of this genre term in the Turkic peoples from the root "tap" appeared as early as the 11th century. Examples of this are the terms in the famous "Divani lugat at-Turk" heritage of the early Turkologist Mahmud Kashkarlik and in the book known to us as the "Kipchak Book" of unknown authorship called "Codex Kumanicus". We meet the constant lines "Find, find the puzzle" in the first puzzles. As proof of this statement, the riddles in the Uzbek and Kyrgyz languages are compared as an example. In folkloristics, the prevailing opinion is that "riddles are created from found words". We also agree with this idea. In the article, the origin of puzzles as a genre, p. a. It is also discussed that riddles used to be part of fairy tales and were one of the main methods of plot construction, and only later they were separated into a separate genre and started to develop. Examples of the place of riddles in the works of singers are also presented. Written literature also mentions that riddles developed further and took many forms. Currently, there are new genre types of puzzles: "Question poems", "Riddle poems", "Word games", "Anagrams", "Crosswords", "Logoglyphs", "Metagram", "Sharada", "Acropoems". The songs of Mr. Samudinov can be an example of this. The article provides definitions and examples of modern types of the above-mentioned puzzles.

Keywords: riddle, rebus, tabug, tamuzik, taboo, metaphor, question poems, puzzle poems, word games, anagrams, crosswords, logograph, metagram, sharada, acro poems.

ISIK-KÖL VE NARIN (TYAN-ŞAN) AĞIZLARINDA İKİLEMELER VE YİNELEMELER¹

Gulmira MOLDOSULTANOVA

Dr., gulbael2010@gmail.com

Öz

Kırgız Türkçesinde "koş sözdör" olarak bilinen ikilemeler, gerek yazı dilinde gerek ağızlarda aktif şekilde kullanılan bir dil birlikleridir. Pek çok anlam ifade eden ikilemeler, günümüze kadar çoğu yapısal olmak üzere anlamsal açıdan da ele alınmıştır. Kırgız Türkçesinin kuzey ağızlarından olan Isık-Köl ve Narın (Tyan-Şan) ağızları metinlerine baktığımızda kaynak kişilerin konuşma esnasında çok yoğun bir şekilde ikileme ve yinelemelere başvurduklarını görebiliriz. Özellikle yinelemelerin de bolca kullanılması dikkat çekmektedir. Vurgulamaya değer diğer bir husus ise bu ikileme ve yinelemelerin aynı cümle içinde birkaç kere kullanılmasıdır. Bu çalışmada Isık-Köl ve Narın (Tyan-Şan) bölgelerine bizzat gidip derlediğimiz metinlerdeki ikileme ve yinelemelere değişik açılardan bakılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ikilemeler, Isık-Köl ve Narın(Tyan-Şan), ağız, yinelemeler

REDUPLICATIONS AND REPETITIONS IN ISSYK-KUL AND NARYN (TIAN-SHAN) DIALECTS

Abstract

In Kyrgyz Language, reduplications, known as "koş sözdör", are language units that are actively used both in written language and in dialects. The reduplications, which express many meanings, have been analyzed semantically, mostly structurally. As we examine the text of Issyk-Kul and Naryn (Tian-Shan) dialects, which are the northern dialects of Kyrgyz Language, we can see that the informants intensively use reduplications and repetitions during speech. Especially the abundant use of repetitions is remarkable. Another key point is that the reduplications and the repetitions are used several times in the same sentence. In this study, reduplications and repetitions in the text which is derived by personally visiting Issyk-Kul and Naryn (Tian-Shan) regions, are examined with different perspectives

Keywords: reduplications, Issyk-Kul and Naryn (Tian-Shan), dialect, repetitions

¹ Bu çalışmadaki örnekler, 2021 Şubat ayında savunulan "Kırgız Türkçesinin Kuzey Ağızları (Isık-Köl ve Narın Bölgeleri; Ses Bilgisi)" başlıklı basılmamış doktora tezinin Metinler kısmından alınmıştır.

АДАМТААНУУНУН АЙМАТОВДУК МОДЕЛИ

Аскар БЕКБОЕВ

Философия илимдеринин доктору, профессор
Кыргыз Республикасынын улуттук илимдер
академиясынын Академик А.А.Алтымышбаев атындагы
философия институтунун кызматкери

Аннотация

Макалада негизинен адамтаануунун айтматовдук модели концияланышытырат, анткени Айтмов жөн гана интеллектуал эмес, ал ойжүгүртүүсүнүн масштабы менен кескин айрымаланган И.Канттын транцентүү “ноумени” менен имманенттүү “феноменин” кылдат ажырата билген ой менен туюндурууга татаал кубулуштардын табышмактуу табиятын иликтеп, көркөм каражаттарды табийгый шык-жөндөм, таланты, ой-мейкиндиги аркылуу философиялык сентенциянын деңгээлине көтөрүүгө кудурети жеткен, турмуш чындыгынын маңызын аңтарган; көркөм чыгарманы (повесть, романды) философиялык парадигмага, типтүү образдарды жалпыланган логикалык туюнтмага айландырган ойчул. Айтматовдук ойжүгүртүүнүн методологиялык негизин татаал жашоо-турмуштун катаал логикасы – Табият, Коом, Рухтун “кынапталган” бүтүндүгү (ажырагыс биримдиги) жана алардын кайчылаш (салыштырмалуу-карамакаршы) мамилеси түзөөрү тастыкталат. Болумдук бүтүндүк - айрымалуу биримдиктеги мамиле кандай, кантип адамдын аңсезимин “тепшип” турары, эмне үчүн “адамга күн сайын адам болу кыйын экендиги” (Айтматов), адамды акылынан адаштырган анын “пенделиги” адам табияты аркылуу кандайча түшүндүрүлөрү - айтматовдук адамологиянын лейтмотиви экендиги айкындалат. Ошондой эле макалада төмөндөгүдөй тезистер таасындалат: жазуучунун көркөм фантазиясынан жаралган көркөм чындыктын турмуштук маңызы менен болумдун универсалдуу бүтүндүгүн, жалпылыгын аңдоого ыктаган философиянын субстанциялык мүнөзү бири-бирине тутумдаш; көркөм чыгарма, айтматовдун көркөм чыгармалары логика менен эмоцияны айкалыштырган философиянын өзгөчө формасы; көркөм чыгарманын “кыймылдаткыч күчү” болгон типтүү көркөм образ философиялык маңызга ээ. Макала философия, эстетика, адабияттаануу тармагындагы адистерге жана окурмандардын кеңири чөйрсүнө арналган.

Урунттуу сөздөр: айтматов, адамтаануу, философиялык парадигма, болумдук бүтүндүк, универсалдуу бүтүндүк.

АДАМ ДЭЭРИНИН ЭКЗИСТЕНЦИАЛДЫК ФИЛОСОФИЯДА КАРАЛЫШЫ

РЫСБЕК кызы Алия,

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын
Академик А. А. Алтмышбаев атындагы философия институтунун
кенже илимий кызматкери.

Аннотация

Макала адамдын дээрин (маңызын) изилдеген экзистенциалдык философиялык окууну изилдөөгө арналган. Автор экзистенциализм философиясына өзгөчө көңүл буруп, ал окуунун калыптанышына кандай кырдаалдар шарт түзгөнүн көрсөтөт. Ошондой эле эркиндиктин жана гуманизмдин экзистенциалдык түшүнүгү каралат. Жалпысынан изилдөө иши экзистенциализмдин философиясын терең түшүнүүгө жана адам табиятын, маңызын изилдөөгө багытталган.

Урунттуу сөздөр: адам, адам дээри, экзистенциализм, эркиндик, гуманизм.

ГУМАНИСТТИК МОРАЛЬ – ТУРУКТУУ ӨНҮГҮҮНҮН ЗАРЫЛ ФАКТОРУ

КОЗУБАЕВ Өскөнбай

Философия Илимдеринин
Доктору, Профессор

Аннотация

Гуманизмдин адамды жакшылыкка жана адилеттикке үндөгөн принциби ар кандай коомдун, анын ичинде жарандык коомдун да туруктуу өнүгүүсүнүн бирден-бир зарыл фактору. Салттуу классикалык гуманизмдин этикалык мазмунун адамдын эркиндиги, анын өз алдынчалыгы, кадыр баркы, өз алдындагы да, башкалардын алдындагы да жоопкерчилиги түзөт. Бирок XXI кылымдагы коомдук реалдуулук гуманизмдин классикалык концепциясы болуп көрбөгөндөй өзгөргөндүгүн күбөлөйт. Сөз адам баласынын жашоосу техногендик катастрофалар, геосаясий конфликттердин арбындап бара жатышы, энергетиканын жана азык-түлүктүн тартыштыгы сыяктуу трансгуманисттик глобалдуу кооптуу коркунучтар улам курчуп бараткандыгы жөнүндө болуп жатат. Ушул аталган коркунучтарга дагы бир асоциалдык жана имморалдык кубулушту – “коомдун элитасы” деп аталган аз гана социалдык топтун эгоизмин кошпой коюуга болбойт. Эгерде жогоруда аталган коркунучтардын көпчүлүгү көзгө көрүнгөн, адамзат алардын абсолюттуу апаат экендигин так билген коркунучтар болсо, “элитанын эгоизми” деген коркунуч кайсыл коомдо болбосун сыртынан байкала бербеген, бирок социумдун гуманисттик өзөгүн ичтен ириткен опурталдуу коркунуч. Маселенин мындай кескин коюлушу аша чапкандык эмес, бул терең изилдей турган кубулуш. Техногендик цивилизациянын деструктивдүү жактарын таасын аңдаган М. Хайдеггер азыркы доордун элитасы кудайдан да коркпой калды көрүнөт деп бекеринен айтпагандыр. Макалада ушул маселе, б.а. элиталык эгоизмдин коомдун гуманисттик квинтэссенциясына тийгизген терс таасири жөнүндө сөз болот.

Урунттуу сөздөр: гуманизм, жарандык коом, коомдун элитасы, элиталык эгоизм, цивилизация.

TÜRKİYE'DE 'TIKTOK' KULLANIMI VE DİJİTAL ORTAMDA "SOYLU VAHŞİ" FENOMENİ

Ümit OĞUR

Dr., umitoguredb@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8419-804X

Öz

Dijitalleşen iletişim teknolojileri, günlük hayatta yeni davranış eğilimlerini beraberinde getirmektedir. İnternet kullanıcıları, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sosyal medya uygulamaları aracılığıyla yeni günlük sosyalleşme pratikleri üretmektedir. Bu noktada Facebook, Twitter ve Instagram gibi platformlar ön plana çıkmaktadır. Son yıllarda ise TikTok uygulaması; eğlendirme, keyifli vakit geçirme, insanların sıra dışı tepkilerini yüceltme ve öğrenme/öğretme gibi fonksiyonlarıyla geniş halk kitlelerinin günlük yaşamlarının bir parçası haline gelmiştir.

Araştırma, özellikle son on yılda standart hale gelen sosyalleşme eğilimlerine halkbilim açısından bakmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda TikTok platformunda paylaşılan ve halk tarafında karşılığı olan çeşitli performanslar, folklorik bir şemanın taşıyıcısı konumundaki insan değişkeni üzerinden yorumlanmaya çalışılmıştır. Amerika kıtasının keşfi sürecinde, yerli halkla ilgili izlenimler sonucunda ortaya çıkan "Soylu Vahşi" olgusu da bu bağlamda çalışmanın hipotezlerini desteklemek için kullanılmıştır. "Soylu Vahşi" aynı zamanda halkbilim tarihi için önemli çıkış noktaları içeren bir dinamik konumundadır.

Çalışma, TikTok'ta yer alan bir paylaşımın dikkat çekici seviyede etkileşim oranlarına ulaşması ile doğal insan refleksleri arasında organik bağlar olabileceği varsayımından yola çıkmaktadır. Araştırma sürecinde; TikTok sahasında çeşitli gözlemler yapılmış ve doğal insan davranışları içeren performanslar gözlenmiştir. Elde edilen veriler ilgili literatürde yer alan "Soylu Vahşi" yaklaşımlarıyla teorik zemine oturtulmaya çalışılmış ve ulaşılan sonuçlar paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: TikTok, Dijital Kültür, Soylu Vahşi, Halkbilim.

'TIKTOK' USE IN TURKEY AND THE "NOBLE SAVAGE" PHENOMENA IN DIGITAL SPACE

Abstract

Digital communication Technologies bring with them new behavioral trends in social life. Internet uses, create new daily socialization practices through social media both in the world and in Turkey. At this point platforms such as Facebook, Twitter and Instagram come to the fore. In recent years TikTok; It has become a part of the daily lives of large masses of people with its functions such as entertainment, having a pleasant time, glorifying peoples extraordinary reactions and learning/teaching.

The research aims from the framework of folklore to look at the socialization trends that have become standart especially in the last decade. In this regard TikTok performances liked by people have been tried to be interpreted through the human variable which is the carrier of a folkloric scheme. In this context, the "Noble Savage"

phenomenon which emerged as a result of impressions about the indigenous people during the discovery of the American continent was used to support the hypotheses of the study. “Noble Savage” is also a dynamic that contains important starting points for the history of folklore.

The study starts from the assumption that there may be organic ties between a TikTok post reaching high levels of interaction and natural human reflexes. During the research process; various observations have been made on TikTok and performances involving natural human behavior have been observed. The data obtained was tried to be placed on a theoretical basis with the “Noble Savage” approaches in the literature and the results were shared.

Keywords: TikTok, Digital Culture, Noble Savage, Folklore.

DENOTATION OF THE MEANINGS EXPRESSED BY THE ASEMANATIC WORD BY ITS DERIVATIVES

Rəna Nazim qızı Süleymanova

ADPU-nun Müasir Azərbaycan
dili kafedrasının Doktorantı
0000-0001-8108-2121
suleymanova-rena@bk.ru

Abstract

The article is interesting from the point of view of comparative study of lexical units of Turkic languages. This brings clarity to some actual problems of comparative lexicology and grammar of Turkish languages.

Investigating the origin of words in our language is one of the common problems of etymology, language history, Turkology and dialectology in our modern linguistics. In the dissertation work, the meaning of dozens of words found its etymological interpretation around the asemantization event. In our opinion, this is one of the reasons that increase the relevance of the topic.

Keywords: asemantization, Turkic languages, Oghuz group, Kitabi dede Gorgud

ASEMANTİK KELİMENİN TÜREVLERİ İLE İFADE EDİLEN ANLAMLARIN GÖSTERİLMES

Öz

Makale, Türk dillerinin sözcük birimlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi açısından ilgi çekicidir. Bu, Türk dillerinin karşılaştırmalı sözlükbilimi ve gramerinin bazı güncel sorunlarına açıklık getirmektedir.

Dilimizdeki kelimelerin kökeninin araştırılması, modern dil bilimimizin etimoloji, dil tarihi, Türkoloji ve diyalektoloji bilimlerinin ortak sorunlarından biridir. Tez çalışmasında onlarca kelimenin anlamı etimolojik yorumunu asemantikleşme olayı etrafında bulmuştur. Kanaatimizce konunun güncelliğini artıran sebeplerden biri de budur.

Anahtar kelimeler: anlamlaştırma, Türk dilleri, Oğuz grubu, Kitabi dede Korkut

KIRGIZLARIN KARAÇ DÖÖ DESTANI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Münevver Feyza KARAKILINÇ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili
ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/TÜRKİYE, mfevza8@gmail.com

Öz

Orta Asya'da en eski toplumlardan biri olan Kırgızlar çok eski zamandan günümüze kadarki süreçte pek çok mühim siyasal, toplumsal hadiseler yaşamalarına karşın ulusal değer ve kimlikleriyle dinsel itikatlarını eski dini kalıntılarla birlikte muhafaza etmiş, nesilden nesile taşımayı başarabilmişlerdir. Kırgızlarda dünyayla ilgili tasavvurlar, itikatlar, gelenek, görenekler; tarihsel derinliklerden bugüne kadar süren müşterek kültür unsurları olarak destanlarda yaşatılmıştır. Kırgız destanları içerisinde yer alan Karaç Döö Destanı Kırgızların destan geleneklerine özgü öğeler içermektedir.

Karaç Döö Destanı, Kırgızların birliği yönünde mesajlar verip tarihsel hakikatleri içeren bir bağımsızlık mücadelesini anlatmaktadır. Kırgız destancılık geleneği içinde yer alan "Karaç Döö" destanının başka araştırmacılar tarafından transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine çevirisi, destanın tahlili ve motif incelemesi yapılmamıştır. Ayrıca, bu destanın içerik ve şekil açısından incelenmesi de bulunmamaktadır. Türk dünyası destanları ve edebiyatına katkı sağlamak amacıyla bu tez çalışması yapılmıştır. Bu anlamda, söz konusu destanın analizinin yapılması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda, Kırgızlar hakkında genel bilgi verilen giriş kısmından sonra Kırgız destanları ve Karaç Döö Destanını anlatan kısım bulunmaktadır. Son kısımda ise, sonuç ve Karaç Döö Destanı'nın transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine çevirisi yer almaktadır. Metinlerin Türkiye Türkçesi'ne çevirisinde, Yuhadin'in lügatının yanı sıra literatür tarama yöntemi kullanılmış, akademik araştırmalar, bilimsel vb. yayınlardan yararlanılmıştır. Ayrıca metin merkezli folklor teorileri arasında bulunan Tarihi-Coğrafi Fin metodundan faydalanılmıştır. Bu metodun en önemli yapıtı, dünyaca meşhur halkbilimci Stith Thompson'un; "Motif Indeks of Folk Literature" adlı eseridir. Bu yapıttaki motif dizinine uygun olarak Karaç Döö destanının motifleri tasnif edilmiş, destanda sık sık karşılaşılan motiflerin diğer Kırgız destanlarıyla benzer ve farklılıkları tespit edilerek genel bir karşılaştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karaç Döö, Kırgızlar, Türk Dünyası Destanları

АТОҚЛИ ОТЛАРНИ ЎҚИТИШГА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВ

УМАРОВА Яйраҳон Тўхтаназаровна

Андижон давлат педагогика институти
Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси доценти
umarova 0319 @mail.ru

Аннотация

Ушбу мақолада ўзбек тили лексик қатламида ўзига хос тизимни ташкил этувчи атоқли отларнинг она тили таълимидаги ўрни ва зарурати масаласининг айрим жиҳатлари ўрганилган. Жумладан, таълим тизимида она тили ўқитишнинг мазмунини жамият ривожланишининг ҳозирги босқичига мослаб ташкил этиш ва самарадорликка эришиш бугунги кун талаби эканлиги, шунингдек, бу мураккаб вазифани амалга ошириш ҳар бир шахснинг онгини ўстиришга, уларга ғоявий-сиёсий, ахлоқий, эстетик ва тил амалиётига оид билимларни беришга йўналтирилиши зарур эканлиги тушунтирилган. Она тили таълимида бериладиган билимлар мазмуни тил сатҳларига оид назарий тушунчалар билан бирга, фонетик-фонологик, график, морфологик, синтактик ҳамда услубий кўникма ва малакаларни ҳам ўз ичига олади.

Таълим тизимининг турли босқичларида ўрганиш учун танланган материаллар тилни онгли равишда эгаллашга ва ўқувчи-талабаларда график ва имловий малакаларни шакллантиришга замин бўладиган билимларнинг изчиллиги ва тизимлигига жиддий эътибор қаратиш зарурлиги, хусусан, морфология соҳасидан ҳам сўзни онгли ўзлаштириш, унинг шакллари тўғри ишлатиш ёш авлоднинг оғзаки ва ёзма саводхонлигини тўғри шакллантиришда муҳим амалий аҳамиятга эга бўлган билимлар танланиши мақсадга мувофиқ эканлиги баён қилинган. Ана шундай таълимий-тарбиявий ва илмий жиҳатдан муҳим бўлган атоқли отлар тизими мураккаб структурасининг лингвистик ҳамда экстралингвистик асос ва омилларини ўргатиш долзарб масалалардан бири эканлиги хусусида фикрлар келтирилган.

Калит сўзлар: атоқли отлар, ономастика, антропоним, топоним, идеоним, эпоним

A MODERN APPROACH TO TEACHING NOUNS

Abstract

In this article, some aspects of the question of the place and necessity of the proper nouns in the lexical layer of the Uzbek language, which form a unique system, in the education of the mother tongue have been studied. In particular, it is a requirement of today to organize the content of teaching the mother tongue in the educational system in accordance with the current stage of the development of society and to achieve efficiency, as well as the implementation of this complex task is to develop the consciousness of each person, to give them ideological-political, moral, aesthetic and language practice knowledge. It is explained that it is necessary to be directed. The content of knowledge provided in mother tongue education includes phonetic-phonological, graphic,

morphological, syntactic and methodological skills and competencies along with theoretical concepts of language levels.

The materials selected for learning at different stages of the educational system require serious attention to be paid to the consistency and systematicity of knowledge, which is the basis for the conscious acquisition of the language and the formation of graphic and spelling skills in students, in particular, the conscious acquisition of the word from the field of morphology, the correct use of its forms in oral and written speech of the young generation. it is stated that it is appropriate to choose knowledge that has important practical importance in the correct formation of literacy. It is mentioned that teaching the linguistic and extralinguistic bases and factors of the complex structure of the system of proper nouns, which is educationally and scientifically important, is one of the urgent issues.

Keywords: nouns, onomastics, anthroponym, toponym, ideonym, eponym.

КЫРГЫЗ ЭЛИНИН БАЙЫРКЫ МЕЗГИЛДЕН ТАРТЫП XX КЫЛЫМДЫН БАШЫНА ЧЕЙИНКИ ФИЛОСОФИЯЛЫК ОЙЛОМУНУН НЕГИЗГИ ЭТАПТАРЫ

МУКАСОВ Ысманалы Мукасович

Философия илимдеринин доктору, профессор
Кыргыз Республикасынын

Аннотация

Макалада кыргыз элинин байыркы мезгилден тартып XX кылымдын башына чейинки философиялык ойломунун генезисине жана эволюциясына кыскача тарыхый-философиялык талдоо жүргүзүлөт. Аталган мезгилдеги кыргыз элинин аң-сезиминдеги туруктуу өзгөчөлүк реалисттик ой жүгүртүү болуп саналгандыгы каралат. Ар бир доордо дүйнө жана адам тууралуу позитивдүү билимдердин негизинде калыптанып, болмушту объективдүү чагылдырган элементтер дайыма жашап, адамдарды руханий караңгычылыктан бошотуу процесси менен тыгыз байланышта өнүккөндүгү изилденет. Алар бүтүндөй бир концептуалдуу дүйнөгө болгон көз карашта бекемделбестен, философиялык идея, тенденция формаларында көрүнгөндүгү иликтенет.

Урунттуу сөздөр: философия, философиялык ойлом, реалисттик ой жүгүртүү, оң-сезимдүүлүк, концептуалдык дүйнө.

С.Т.КАЙЫПОВДУН “ЖОК ЖЕРДЕН ЖОМОК ЖАРАЛБАЙТ” АТТУУ КИТЕБИН КОММУНИКАТИВДИК АСПЕКТЕ ИЗИЛДӨӨ

АКМАТБЕКОВА Жанара Адылбековна

Кыргыз Республикасынын Жусуп Баласагын атындагы улуттук университети
Журналистика жана коммуникация институтуну
филология илимдеринин кандидаты, доцент

Аннотация

Макалада С.Т. Кайыповдун илимий популярдуу жана көркөм-публицистикалык ой толгоолорунун жыйынтыгында жазылган “Жок жерден жомок жаралбайт” аттуу китебине коммуникативдик аспекте анализ жүргүзүлдү. Эмгек 2011-жылы жарыкка чыккан. Чыгарманы изилдөө методу катары Г. Д. Лассуэллдин бир жактуу коммуникация модели колдонулду.

Урунттуу сөздөр: публицистика, кыргыз, жомок, эс-тутум, абийир, коммуникативдик модель.

УДК: 140.8

ПРОФЕССОР С. Т. КАЙЫПОВДУН ФОЛЬКЛОРДУК-ФИЛОСОФИЯЛЫК ДҮЙНӨ ТААНЫМЫ

Салморбекова Рита Бобуевна

Социология илимдердин доктору, профессор
Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясы
Академик А. А. Алтмышбаев атындагы Философия институту
r.salmorbekova@mail.ru

Аннотация

Макала коомдогу азыркы өзгөрүүлөрдү түшүнүү үчүн философия менен фольклорду айкалыштырган академиялык изилдөө болуп саналат. Профессор Кайыповдун философиялык-фольклордук дүйнө таанымы С.Т. философиялык изилдөөлөрдү фольклор менен айкалыштырып иликтөөсү, дүйнөнү таануунун жана түшүнүүнүн ажырагыс байланышы жана өз ара аракеттенүүчү чөйрөлөрү деп эсептейт. Бул дүйнө тааным элдин акылмандыгынын жана тажрыйбасынын чагылдырган фольклордук идеяга негизделген. Профессор Кайыпов С.Т. фольклордук тексттерди, символдорду алардын философиялык мазмунун жана маанисин ачуу максатында изилдеп, талдайт. Ал фольклор бизге элдик баалуулуктарды, дүйнө таанымдарды жана философиялык идеяларды түшүнүү үчүн маанилүү ачкычтарды берет деп эсептейт. Макалада анын чыгармалары каралып, философиялык көз карашты колдонуу менен, алардын фундаменталдык принциптерин жана элдик оозеки чыгармачылыктын маани-маңызын жамааттык акылмандыктын жана дүйнө таанымдын көрүнүшү катары ачууга аракет кылган.

Негизги сөздөр: болмуш, түшүнүк, акылмандык, дүйнө тааным, көз караш, философия, фольклор.

PHILOSOPHICAL AND FOLKLORISTIC WORLDVIEW PROFESSOR KAIYPOV S.T.

Abstract

The article is an academic study that combines philosophy and folklore to understand contemporary changes in society. Philosophical and folkloristic worldview of Professor Kaiypov S.T. combines philosophical research and the study of folklore, considering them inextricably linked and interacting areas of knowledge and understanding of the world. This worldview is based on the idea that folklore is a reflection and expression of the collective wisdom and experience of a folk community. Professor Kaiypov S.T. researches and analyzes folklore texts and symbols in order to reveal their philosophical content and significance. He believes that folklore provides us with important keys to understanding folk values, worldviews and philosophical ideas. The article examines his works, which, using a philosophical approach, tries to reveal their fundamental principles and meanings of folklore as an expression of collective wisdom and worldview.

Keywords: existence, concept, wisdom, worldview, knowledge, philosophy, folklore.

ИДЕОЛОГИЯНЫН АЛГАЧКЫ ФОРМАЛАРЫНЫНДАГЫ ФЕНОМЕНОЛОГИЯЛЫК ЖАНА КОНСТРУКТИВДИК ЭЛЕМЕНТТЕРДИН ДИАЛЕКТИКАСЫ

БАБАШОВ Алтынбек Курманбаевич

Философия илимдеринин кандидаты
Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын
Академик А. А. А. Алтмышбаев атындагы философия институту

Аннотация

Бул макалада коомдук аң- сезимдин негизги компоненттеринин бири болгон идеологиянын алгачкы формаларындагы феноменологиялык, конструктивдик элементтердин диалектикасы философиялык алкакта каралат. Эгерде, коомдук аң- сезимдин байркы деңгээлиндеги идеологиянын курамына кирген элементтердин карым- катнашын иликтөө чынында эле өтө оор, бирок ошондой болсодагы аны изилөө бүгүнкү күндөгү коомдук түзүлүштөгү улуттук идеологиянын аткарган кызматын, функциясын аныктоодо илимий негиз боло алат. Дегеле, идеологиянын пайда болушу жөнүндө философия илиминде ар кандай мүнөздөгү илимий көз караштар бар. Алардын ичинен салттака айланган марксистик концепция бүгүнкү күндө да илимий чөйрөдө үстөмдүк кылат. Бирок, бул макалада идеологиянын курамына кирген феноменологиялык, конструктивдик элементтердин диалектикалык байланышы башкача методологиялык өңүттөн каралган. Дагы бир айтта кетчүү нерсе, аталган макалада негизги көңүл идеологиянын пайда болушуна таасир эткен факторлорду аныктоого аракет жасалган. Чынында эле, ошол факторлор аныкталса идеологиянын өнүгүү эволюциясын изилдөө алда канча женилдемек.

Негизги сөздөр: философия, идеология, коомдук аң –сезим, феноменология, тарыхый өнүгүш, диалектика, элемент, конструктивдик түзүлүш, постмодернизм, айкалыш, коом, модель, социалдык, символ.

ЭТНОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛИНАРНОЙ КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНА

Исмайлова Мирвари Аббас кызы

АГПУ, Тюркологический Центр
Доктор филологических наук, профессор
ismayilova.mirvari1960@gmail.com
orcid: 0000-0002-2085-544X

Резюме

Кулинарная культура формируется на основе национальных материальных и духовных ценностей каждого народа. Потому что, помимо того, что еда является материальным и духовным благом, она еще регулируется географией проживания людей, их образом жизни, традициями, верованиями и мировоззрением. Кулинарная культура, являющаяся неотъемлемой частью материальной культуры Азербайджана, также является показателем профессии, образа мышления, философии взглядов на жизнь и высокой культуры азербайджанских тюрков и имеет очень древние корни. Азербайджанцы своими историческими достижениями сделали его образцом тонкого вкуса, философской мысли и высокой культуры, возвели его на уровень культа. Азербайджанская кулинарная культура достигла высокого уровня развития и включает в себя сведения по многим отраслям науки. В нем отражены исторические традиции, философия, этнография, верования, медицинские знания, психология, физиология и гигиена, правила технологии приготовления, педагогика, эстетическая красота, этические нормы азербайджанских тюрков. Наши бедные соседи хотят иметь не только наши земли, наши национальные и духовные ценности, но и нашу национальную еду. Азербайджанские блюда охраняются как наши национальные культурные ценности и передаются из поколения в поколение. Правительство приняло специальные меры в этой области и включило лаваш, долму и плов в Репрезентативный список нематериального культурного наследия ЮНЕСКО. Историко-этимологический анализ лексики азербайджанского кулинарного культа и ее интеграция в диалекты тюркских языков доказывают древность азербайджанской истории.

Ключевые слова: Азербайджанская культура, кулинарная философия, турецкая мысль, очаг, гость, культ хлеба, национальные блюда, названия продуктов питания, нематериальное культурное наследие, ЮНЕСКО, репрезентативный список

ETHNOCULTURAL CHARACTERISTICS OF THE CULINARY CULTURE OF AZERBAIJAN

Abstract

Culinary culture is formed based on the national material and spiritual values of each nation. Because, in addition to being a material and spiritual blessing, food is also regulated by the geography where people live, their lifestyle, traditions, beliefs and

worldview. Culinary culture, which is an integral part of Azerbaijan's material culture, is also an indicator of the profession, way of thinking, philosophy of outlook on life and high culture of Azerbaijani Turks and has very ancient roots. Azerbaijanis with their historical achievements have made it an example of fine taste, philosophical thought and high culture and raised it to the level of a cult. Azerbaijani culinary culture has reached a high level of development and includes information on many branches of science. It reflects the historical traditions, philosophy, ethnography, beliefs and beliefs, medical knowledge, psychology, physiology and hygiene, rules of preparation technology, pedagogy, aesthetic beauty, ethical norms of the Azerbaijani Turks. Our poor neighbors want to have not only our lands, our national and spiritual values, but also our national food. Azerbaijani dishes are protected as our national cultural values and are passed on from generation to generation. The government took special measures in this area and included lavash, dolma and plov in UNESCO's Intangible Cultural Heritage Presentation List. Historical-etymological analysis of the lexicon of the Azerbaijani culinary cult and its integration into the dialects of Turkic languages prove the antiquity of Azerbaijani history.

Keywords: Azerbaijani culture, culinary philosophy, Turkish thought, hearth, guest, bread cult, national dishes, food names, Intangible cultural heritage, UNESCO, representative list.

QƏRBİ AZƏRBAYCAN ŞİVƏLƏRİNDƏ İŞLƏNƏN ARXAİK LEKSEMLƏR TÜRK DİLLƏRİ VƏ DİALEKTLƏRİNDƏ

Sevinc SADIQOVA

ADPU, sevincsadigova@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8720-3262

Xülasə

Qərbi Azərbaycan şivələrinin tədqiqi nəinki müasir dialektologiyanın, həmçinin bütövlükdə müasir dilçiliyin aktual məsələlərindəndir: belə ki bu torpaqların aborigen əhalisi olan Azərbaycan türkləri əsrlər boyunca yaşadıkları vətənlərindən deportasiya edilərək didərgin salınmış, bu deportasiya nəticəsində onlar kompakt yaşayışdan məhrum olmuşlar. Bütün bu proseslər Qərbi Azərbaycan əhalisinin danışığındakı şivə xüsusiyyətlərinin tədricən itməsinə, neytrallaşmasına səbəb olur. Buna görə də Qərbi Azərbaycan şivələri ilə bağlı materialların vaxtında toplanması, onların tədqiq edilməsi zəruridir.

Həmçinin qeyd etməliyə ki, Azərbaycan dilinin digər dialekt və şivələri kimi, Qərbi Azərbaycan şivələri də dilimizin tarixini özündə yaşadan canlı abidədir. Çünki bu şivələrdə xeyli miqdarda leksik vahidlər vardır ki, bunlar tarixən ədəbi dilimizdə işlənmiş, zaman keçdikcə arxaikləşərək ədəbi dildən çıxmış, lakin şivələrdə işləkliyini qoruyub saxlamışdır. Bu arxaik leksik vahidlər digər türk dillərinin bəzilərində ədəbi dil səviyyəsində, bəzilərində isə dialektal səviyyədə işlənərkəndədir. Məqalədə Qərbi Azərbaycan şivələrində işlənən arxaik leksemlər nitq hissələri üzrə qruplaşdırılaraq türk dilləri və dialektləri ilə müqayisəli təhlilə cəlb edilmişdir.

Açar sözlər: dialekt, şivə, Qərbi Azərbaycan, arxaik vahid, türk dilləri.

ARCHAIC LEXEMS USED IN WESTERN AZERBAIJAN DIALECTS IN TURKISH LANGUAGES AND DIALECT

Abstract

The study of West Azerbaijani dialects is one of the pressing issues not only of modern dialectology, but also of modern linguistics in general: thus, the Azerbaijani Turks, the indigenous population of these lands, were deported from their homeland, where they had lived for centuries, and as a result of this deportation they were deprived of their compact residence. All these processes lead to the gradual disappearance and neutralization of dialectal features in the speech of the population of Western Azerbaijan. Therefore, it is necessary to collect materials related to West Azerbaijani dialects and study them in a timely manner.

It should also be noted that West Azerbaijani dialects, like other dialects and dialects of the Azerbaijani language, are a living monument preserving the history of our language. Because in these dialects there are a large number of lexical units that were historically used in our literary language, over time became archaic and left the literary language, but retained their functionality in the dialects. . These archaic lexical units are

also used in some other Turkic languages at the literary language level, and in others at the dialect level. In the article, archaic lexemes used in Western Azerbaijani dialects are grouped by parts of speech and brought into comparative analysis with Turkic languages and dialects.

Keywords: Dialect, accent, Western Azerbaijan, archaic unit, Turkic languages.

TÜRK XALQLARI KOSMOQONİK ÖRNƏKLƏRİNDƏ AY

Elnarə Hüseynqızı-Əmirli

AMEA Folklor İnstitutu Türk xalqları folkloru
şöbəsinin aparıcı elmi işçisi
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
elnaramirli@gmail.com

Xülasə

Türk xalqları folklorunda kosmoqonik örnəkləri tədqiq edərəkən məlum olur ki, toplama və bunun əsasında aparılan tədqiqat işləri bir o qədər də qənaətbəxş deyil. Nəşr olunan örnəklərin kəmiyyəti və eyni örnəklərin müxtəlif mənbələrdə təkrar-təkrar nəşr olunması zəngin tədqiqatların ortaya çıxmasına imkan vermir, eyni zamanda bizi bu fikrə gəlməyə vadar edir. Məhz bu səbəbdən də kosmoqonik örnəklərin, onlara xas personajların və əsas xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi işi də asan başa gəlmir. Bu araşdırmada məqsədimiz əldə olan materiallar əsasında Ay personajının öyrənilməsidir.

Türk xalqlarına xas kosmoqonik nümunələr içərisində yalnız Ayın, yaxud yalnız Günəşin yaradılışı ilə bağlı örnəklər nisbətən azdır. Eyni zamanda həm Ay, həm də Günəşin meydana gəlişi ilə bağlı sayca daha çox örnəklər vardır. Bir çox örnəklər isə Ay və Günəşin yaradılışı ilə yanaşı hər hansı ulduzun da meydana gəlişindən bəhs edir.

Bəllidir ki, türk xalqları folkloruna xas nümunələrin Azərbaycan dilinə uyğunlaşdırılması və tədqiqi bu gün mühüm vəzifələrdən biridir. Eyni zamanda düşünürük ki, bu məqalə bu günə qədər türk xalqları folkloruna xas kosmoqonik nümunələrin, xüsusilə Ay personajının tədqiqi istiqamətində mühüm addım olacaq. Bu məqalədə toplama və tərtib kitablarından əldə edilən örnəkləri tədqiq edərək Ay, onun özünəxas cizgiləri, fəaliyyəti və səbəbləri haqqında mümkün qədər məlumat verməyə çalışdıq. Toplama işləri davam etdikcə daha geniş miqyaslı araşdırmaların üzə çıxacağına ümid edirik.

Açar sözlər: kosmoqonik örnəklər, Ay, yaranış, çevrilmə, dəyişmə

THE MOON IN THE COSMOGONIC EXAMPLES OF THE TURKIC NATION SUMMARY

Abstract

When studying the cosmogonic examples typical of the Turkic nation, it becomes clear that the collection work and the research works based on it are not very satisfactory. The small number of published examples and the repeated publication of the same examples in different sources do not allow the emergence of rich studies, but at the same time, it makes us come to this idea. It is for this reason that the work of investigating cosmogonic examples, their specific characters and their main features is not easy. Our purpose in this research is to study the features character of the Moon based on the available materials.

Among the cosmogonic examples specific to the Turkic nation, there are relatively few examples related to the creation of only the Moon or only the Sun. At the same time, there are many more examples related to the etiology of both the Moon and the Sun. Many examples talk about the creation of the Moon and the Sun as well as the creation of any star.

It is clear that the adaptation and research of examples of the folklore of Turkic nation to the Azerbaijan language is one of the important tasks today. At the same time, we think that this article will be an important step in the direction of the research of cosmogonic examples, especially the character of the Moon, typical of the folklore of the Turkic nation. In this article, we tried to provide as much information as possible about the Moon, its characteristic features, activities and reasons by studying the examples obtained from the collection and compilation books. As the collection of folklore samples continues, we hope that more extensive researches will be revealed.

Keywords: cosmogonic examples, Moon, creation, transformation, change

КЫРГЫЗ ЭТНОЭТИКЕТИНДЕ ЭВДЕМОНИЗМ ЖАНА КУТ ТҮШҮНҮГҮ

Аалиева Ширин Карыбековна

Философия илимдеринин кандидаты, доцент
Эл аралык Кувейт университетинин профессору

Аннотация

Баарыбызга белгилүү болгондой, 1991-жылы дүйнөнүн дээрлик тең жарымын ээлеген СССР мамлекети кулаган мезгилден тарта ата-бабаларыбыз көптөн эңсеген саясий эгемендикке жетсек да, экономикалык кризистин терең сазына баткан Кыргыз Республикасында этникалык баалуулуктар чоочун жана кереги жок нерсе катары акырындан өгөйлөнүп, жерилип, кара күчкө сыртка түртүлүп жатып акырында, тилекке каршы, этностун руханий жашоо-тиричилигинде орду толгус идеологиялык боштук жаралды. Анын натыйжасында кыргыз элинин уулкизы өз жашоо-тиричилигиндеги жалпы адамзат таандык мазмунга ээ маданий улуу уюткусу менен терең көрөңгөсүнөн айрылып, кемеңгер жазуучу Чыңгыз Айтматов атабыз көркөмдөп жазган маңкурттун кейпин кийип бара жатканы өтө өкүндүрөт.

Тигил же бул элдин жүрүм-турумунун спецификалуу эрежелерин билбей туруп ал эл тууралуу кеп кылуу дээрлик мүмкүн эмес. Адамзаттын толук кандуу жашоосу маданияттардын көп түрдүүлүгү, адамдын жүрүм-турумунун, психологиясынын жана ой жүгүртүүсүнүн көп варианттуулугу аркылуу гана камсыз этилет. Жүрүм-турумдун салттуу маданиятын билүү бизге башка этностордун өкүлдөрү менен нормалдуу алакалашууга гана эмес, бир караганда, биз үчүн өтө өөн жана ыңгайсыз сыяктанып сезилген чоочун каада-салттарды урматтап-сыйлоого да мүмкүндүк берет.

Түйүндүү сөздөр: эвдемонизм, баалуулук, жыргалчылык, бакыт, бактылуулук, кут түшүнүгү, кыргыздын баш кийими жана кут, бак-таалай, Теңир ишеними, Манас, Кыдыр ата, Умай эне, кут качуу жана жут, гедонизм.

ТҮРК ТИЛДҮҮ ЭЛДЕРДИН ФОЛЬКЛОРДУК ЧЫГАРМАЛАРЫНДАГЫ ЭПИКАЛЫК САЛТТУУЛУК МАСЕЛЕСИ (ФОЛЬКЛОРИСТ-ЭТНОГРАФ С. Т. КАЙЫПОВДУН ИЗИЛДӨӨЛӨРҮНҮН НЕГИЗИНДЕ)

Култаева Ү.Б.

Филология илимдеринин доктору
Адабият таануучу

Аннотация

Макалада түрк тилдүү элдердин фольклордук чыгармаларындагы эпикалык салттуулук фольклорист, текстолог С.Т. Кайыповдун изилдөөлөрүнүн базасында талдоого алынат. Окумуштуунун эмгектеринде изилдөөгө жасаган жекече мамилеси, колдонгон методдорунун негизинде жараткан илимий табылгалары фольклористикадагы жаңылык жана түрк тилдүү элдердин оозеки чыгармаларын мындан ары изилдөөлөргө үлгү болуучу сабактарына тиешелүү баа берилет.

Тектеш элдердин оозеки чыгармаларындагы эпикалык салттардын маданий баарлашууну өнүктүрүүгө, илимий изилдөөлөрдүн келечегине оң таасир этүүчү ролу аныкталат.

Түйүндүү сөздөр: Эпикалык салттуулук, этногенез, этномаданият, этнография, архивдик материалдар, текстолог, статистикалык метод, типтүүлүк.

DANZİK, BAYDARLI VƏ ÇULLU//ÇUL//ÇOL OYKONİMLƏRİNİN TÜRK TOPONİMİYASINDA AREALLARI

Kərimova İradə Məzahim qızı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
ORCID :0000-0002-8057-8333, irade.kerimova.81@mail.ru

Xülasə

Məqalədə Danzik, Baydar və Çullu//Çul//Çol oykonimlərinin leksik-semantik, etimoloji izahı araşdırılmışdır. Danzik kəndi qədim oğuz yurdu olmuşdur. Görkəmli alim İ.Həbibbəyli Danzik sözünün etimologiyasını izah edərkən bu sözün "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında işlənmiş "dansux" sözündən olub, "erkən dan çıxan yer" mənasında işləndiyini bildirmişdir. Həmin kəndin adı XX əsrin 60-cı illərindən sonra yeniləşdirilərək etimoloji mənasına uyğun şəkildə Tanyeri adlandırılmışdır. İ.Həbibbəyli bir başqa əsərində isə *dansux* sözünün "dan sökülən yer" mənasında işləndiyini, yerləşdiyi coğrafi mövqeyə uyğun Arpaçayın sahilində uca dağların üzərində qərar tutmuş Danzik kəndində dan yerinin erkən sökülüyünü, günəşin tez doğulduğundan bəhs etmişdir.

A.İmanlı isə Danzik toponimini etnotoponim hesab edərək I component olan "dan"-ı qədim türk tayfalarından biri olan *tonlarla* bağlamışdır. Müəllif qıpçaqların tərkibində Azərbaycan gəlmiş tonların bir çox toponimlərdə öz adlarını əbədləşdirdikdiklərini qeyd etmişdir. Əslində, Danzik kəndi elə bir coğrafi mövqedə yerləşmişdir ki, şərq və qərb tərəfdən cənuba doğru uzanan dağ silsiləsi ilə əhatə edildiyindən kəndə günəş dağla səmanın kəsişmə nöqtəsindən qəflətən çıxır, fikrimizcə Danzik "dan yeri sökülən yer" anlamını bildirmişdir.

E.Nuriyev Baydarlı toponiminin yayılma arealını araşdırarkən bu oykonimin yaranması haqqında iki fikir irəli sürmüşdür. Onlardan biri onun şəxs adı ilə, digəri isə tayfa adı ilə bağlı olmasıdır.

R.Əliyeva Baydarlı toponiminin etimologiyasını izah edərkən yazır: "Baydar – monqol döyüşçüsüdür. XIII əsrdə monqol xanlarının sarayında olmuş Dominikan keşişi, Astselin bu sözü "voevoda" kimi tərcümə etmişdir".

Azərbaycan xalqının dili və mənşəyinin formalaşmasında çullu tayfasının böyük rolu olmuşdur. Çul etnoniminin iştirakı ilə formalaşmış coğrafi adlara təkcə Azərbaycanda deyil, Qafqazda və türk xalqlarının yaşadığı digər ərazilərdə də rast gəlmək mümkündür. Q.Qeybullayev Çullu//Çul//Çol etnotoponimini türk mənşəli "çullu" etnoniminin əsasında yarandığını, Q.Məşədiyev isə V.Q.Yeqorova əsaslanaraq Çol/Çulu türk mənşəli söz olub çuvaş dilində "daş", "qaya", "dərə" mənalarında işləndiyini yazmışdır. N.Əsgərov Çol-Çul-Sul oniminin "su", "çay" kimi izahının daha elmi olduğunu bildirmişdir.

Açar sözlər: paleotoponimiya, toponim, areal, oykonim, oronim, arxaik, coğrafi, komponent

AREAS OF OIKONYMS DANZIK BAYDARLY AND CULL//CULLU IN TURKIC TOPONYMS

Abstract

The article deals with the lexical-semantic, etymological explanation of the oikonyms Danzik, Baydar and Cull//Cullu. The village of Danzik was the ancient homeland of the Oghuz. Prominent scientist I. Habibbeyli, explaining the etymology of the word Danzik, pointed out that this word comes from the word "dansuh", used in the epos "Kitabi-Dede Gorgud", and means "a place that arose from ancient times." The name of this village was renewed after the 60s of the 20th century and, according to the etymological meaning, became known as Tanieri. In another work by I. Habibbeyli, it is mentioned that the word "dansukh" is used in the meaning of a place where there is an early dawn, and in the village of Danzik, which is located on high mountains on the banks of the Arpachay, because of its geographical position, it was mentioned that the sun rose early.

A.Imanli considered the toponym Danzik to be an ethnotoponym and connected the I component "dan" with the Tans, one of the ancient Turkic tribes. The author notes that the Tans, who came to Azerbaijan as part of the Kypchaks, immortalized their names in many toponyms. In fact, the village of Danzik is located in such a geographical position that the sun rises suddenly from the point of intersection of mountain and sky, as it is surrounded by a mountain range that stretches from east and west to south. Thus, in our opinion, Danzik expressed the meaning of "the place where the earth is removed."

E. Nuriev, exploring the distribution area of the Baydarly toponym, put forward two assumptions about the origin of this oikonym. One of them is that it is associated with a personal name, and the other is that it is associated with a generic name.

Commenting on the etymology of the Baidarly toponym, R. Aliyeva writes: "Baidar is a Mongol warrior. Atselin, a Dominican priest who was at the court of the Mongol khans in the 13th century, translated this word as "voivode."

The Chullu tribe had a great role in the formation of the language and origin of the Azerbaijani people. Geographical names formed with the participation of the Chul ethnonym can be found not only in Azerbaijan, but also in the Caucasus and other areas inhabited by Turkic peoples. G. Geibullayev wrote that the ethnotoponym Chullu//Chul//Chol was formed on the basis of the Turkic ethnonym "chullu", while G. Mashadiyev based on V.G. Yegor wrote that Chol/Chulu is a word of Turkish origin and is used in the Chuvash language to mean "stone", "rock", "valley". N. Asgarov stated that the explanation of the name Chol-Chul-Sul as "water", "river" is more scientific.

Keywords: poletoponym, toponym, areal, oikonym, oronym, archaic, geographical, component

SARIQAMIŞ AĞILARI

Ləman Vaqifqızı (Süleymanova)

Doç.Dr., AMEA Folklor İnstitutunda çalışır
Orcid: 0000-0003-1224-0039
leman.suleymanova.2018@mail.ru

Xülasə

Ağı türk folklorunun ən önəmli janrlarından biridir. Ağı əslində formaca bayatıdır, amma onu digər bayatılardan fərqləndirən ən önəmli cəhəti yas məclislərində deyilməsidir. Yəni bayatı sadəcə poetik formanın adıdır. Folklorun digər janrlarında olduğu kimi bayatılar, eləcə də onun növlərindən biri olan ağılar da xalqın tarixinə, həyatında baş verən hadisələrə biganə qalmır. Və həməən ona reaksiya verir. Bu baxımdan yanaşsaq, ağılara həm də tarixin bir parçası kimi yanaşa bilərik. Türk tarixini əks etdirmək baxımından mövcud olan ağıların bir qismini də Sarıqamış ağıları təşkil edir. Bu ağılar yalnız həmin dövrdəki ağrı-acını əks etdirməklə kifayətlənmir, onları tədqiq etdiyimiz zaman bir sıra digər mətləblərlə də üzləşməli oluruq ki, onların başında tarixi olaylar və bu olaylara münasibət, ərazinin coğrafiyası, əhalinin etnoqrafiyası və s. haqqında da önəmli bilgilər almaq mümkündür.

Açar sözlər: folklor, poetik forma, ağı, bayatı, Sarıqamış

ŞƏKİNİN GÖYNÜK KƏNDLƏRİNDƏ BARAMAQRDUNUN YETİŞDİRİLMƏSİ

Məhsəti Vaqifqızı

AMEA Folklor İnstitutunun Folklorun
toplanması və sistemləşdirilməsi şöbəsinin
kiçik elmi işçisi
Orcid: 0000-0001-8191-0708
suleymanova.mehseti@mail.ru

Xülasə

Şəki tarixən yüksək keyfiyyətli ipəyi ilə məşhur olmuşdur. Şəki ipəyinin şöhrəti Azərbaycanın sərhədlərini çoxdan aşmışdır. Nisbətən sonrakı dövrlərdə, Azərbaycanın Rusiya tərəfindən işğalından sonra Şəki ipəyi ancaq ruslar tərəfindən dünya bazarına çıxarıla bilirdi. Belə ki, Sovet dövründə Şəkiddə istehsal olunmuş ipək və ondan hazırlanmış geyimlər, məişət əşyaları dünya bazarında Sovet ipəyi, Sovetdə istehsal olunmuş məişət əşyaları adı ilə təqdim olunurdu. Şəki ipəyindən həmin dövrlərdə keçmiş ittifaqa daxil olan respublikalarda, həmçinin Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində həvəslə istifadə olunurdu. Təbii ki, bu cür gözəl və keyfiyyətli ipəyin ərsəyə gəlməsində yüksək texnologiya, dünya standartlarına cavab verən istehsal üsulları ilə yanaşı, keyfiyyətli baramaqrduğunun olması da lazımdır. Bunun üçün Şəkinin İpəkçilik kombinatını xammalla təmin etmək işi əsasən Şəkinin kəndlərinin üzərinə düşürdü. Bu baxımdan Şəkinin digər ərazilərində yetişdirilən baramaqrdu ilə yanaşı, Göynük kəndlərində yetişdirilən baramaqrduğunun xüsusi əhəmiyyəti olduğunu vurğulamaq istəyirik. Biz bu yazımızda həmin ərazidən topladığımız informasiyalar əsasında baramaqrduğunun yetişdirilməsindən bəhs edəcəyik.

Açar sözlər: Şəki, Göynük, ipək, baramaqrdu, İpəkçilik kombinatı.

КӨП ТАРАМДУУ КЫРГЫЗ ТААНУУЧУ, ФОЛЬКЛОРЧУ, ЭТНОГРАФ, ПРОФЕССОР СУЛАЙМАН КАЙЫПОВ

Тынчтыкбек Чоротегин (Чороев)

тарых илимдеринин доктору,
Жусуп Баласагын атындагы КУУнун профессору
Бишкек, Кыргызстан
E-mail: chorotegint@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2833-3160
Scopus Author ID: 6507718697, УДК 94(47)

Кыска мазмуну

Бул тарыхнаамалык жана инсан таануу нугундагы макала Кыргызстандагы чыгаан фольклор изилдөөчү, этнограф, коомдук ишмер жана агартуучу, профессор Сулайман Турду уулу Кайыповдун (15.07.1952-ж. туулган) илимий чыгармачыл ишмердигин чагылдырууга арналган.

Макалада профессор С.Т.Кайыповдун жалпы түркология көйгөйлөрүн, кыргыз фольклорлук мурасын жана ооган кыргыздарынын этнографиясын изилдөөдөгү жаңычылдыгы жана бир катар башка илимий саамалыктары, ошондой эле анын окумуштуу жана атуул катары бейнесинин айрым өңүттөрү тууралуу чагылдырылган.

Багыттоочу сөздөр: Кыргыз таануу, түркология, фольклор таануу, этнография, этнология, тамак-аш маданияты, эпостор, Кыргызстан, Түркия, Ооганстан, Кытай, Ван кыргыздары

ÇOK DİSİPLİNLİ KIRGIZ TANIMAK ARAŞTIRICISI, FOLKLORCU, ETNOGRAF, PROFESÖR SÜLEYMAN KAYIPOV

Tyntchtykbek Tchoroev (Tınçtıkbek Çorotegin)

Prof. Dr., Cusup Balasagun Kırgız Millî Üniversitesi, Kırgızistan
E-mail: chorotegint@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2833-3160
Scopus Author ID: 6507718697

Özet

Tarih yazımı ve beşeri bilimler çalışmaları alanındaki bu makale, Kırgızistan'ın seçkin bir folklor araştırmacısı, etnograf, halk figürü ve eğitimcisi olan Profesör Süleyman Turdu oğlu Kayipov'un (15.07.1952 doğumlu) bilimsel ve yaratıcı faaliyetlerini göstermektedir.

Makale, Profesör S.T.Kayipov'un genel Türkoloji meselelerini, Kırgız folklor mirasını ve Afgan Kırgızlarının etnografyasını araştırmadaki yenilikçiliğini ve bir dizi başka bilimsel başarısının yanı sıra bir bilim adamı ve vatandaş olarak imajının bazı yönlerini anlatıyor.

Anahtar Kelimeler: Kırgız çalışmaları, Türkoloji, folklor çalışmaları, etnografya, etnoloji, yemek kültürü, destan, Kırgızistan, Türkiye, Afganistan, Çin, Van Kırgızları

**MULTIDISCIPLINARY KYRGYZ STUDY SCHOLAR, FOLKLORIST AND
ETHNOGRAPHER, PROFESSOR SULAIMAN KAYIPOV**

Tyntchtykbek Tchoroev (pen name: Chorotegin)

Prof. Dr., Kyrgyz National University named after Jusup Balasagyn

Abstract.

This article in the field of historiography and humanities studies illuminates the scientific and creative activity of Professor Sulaiman Turdu uulu Kayipov (born 15.07.1952), an outstanding folklore researcher, ethnographer, public figure and educator in Kyrgyzstan.

The article describes Professor S.T. Kayipov's innovation in researching the general Turkology issues, Kyrgyz folklore heritage and ethnography of Afghan Kyrgyz and a number of other scientific achievements, as well as some aspects of his image as a scientist and citizen.

Keywords: Kyrgyz studies, Turkology, folklore studies, ethnography, ethnology, food culture, epic, Kyrgyzstan, Turkiye, Afghanistan, China, Van Kyrgyz

СУЛАЙМАН КАЙЫПОВ И ТЕКСТОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ЭПОСА «ЭР ТЁШТЮК»

ИСАЕВА Асель Кенешбековна

кандидат филологических наук, старший научный сотрудник
заведующая Рукописным фондом Института языка и литературы
им. Ч. Айтматова Национальной академии наук КР
E-mail: asel.isaeva@gmail.com

Аннотация

В статье рассматривается значимость труда Сулаймана Кайыпова, посвященного исследованию текстологии эпоса «Эр Тёштюк». В его монографическом опыте сконцентрированы усилия по изучению приоритетных проблем в эпосоведении, как то, текстология записей со сказаниями об Эр Тёштюке, выполненных в различных жанрах, сравнительно-сопоставительное изучение кыргызских сказаний о герое с тюрко-язычными произведениями, анализ художественно-изобразительных средств, используемых в сказаниях, а также изыскания их идейного содержания.

Важнейшей составляющей труда С. Кайыпова стал научный перевод эпоса «Эр Тёштюк», записанный от неизвестного сказителя В.В. Радловым, который обладает всеми необходимыми составляющими адекватной передачи устно-поэтического текста на другой язык, тем самым осуществив эквивалентную передачу не только содержания текста, но и представив эпос как явление культуры, художественное произведение и материал для исследований фольклористам и антропологам.

В работе сделаны выводы о том, что труды С. Кайыпова отличаются глубоко продуманной теорией и методологией, обоснованными заключениями и обобщениями, новыми идеями в области исследуемой проблемы и анализом большого фольклорного материала. Они имеют большое прикладное значение и вносят вклад в сохранение устного эпического наследия.

Ключевые слова: С. Кайыпов, эпос, Эр-Тёштюк, текстология, текст, эпический текст, научно-фольклористический перевод.

SULAIMAN KAYYIPOV AND TEXTOLOGICAL STUDY OF THE EPIC "ER TÖSHTYUK"

Abstract

The article discusses the significance of Sulaiman Kayypov's work devoted to the study of the textology of the Er Töshtyuk epic. His monographic experience concentrates efforts on the study of priority problems in epic studies, such as textology of records with tales about Er Töshtyuk in various genres, comparative study of Kyrgyz tales about the hero with Turkic-language works, analysis of artistic and pictorial means used in the tales, as well as research of their ideological content.

The most important component of S. Kayypov's work was the scientific translation of the epic "Er Töshtyuk", recorded from an unknown narrator by V.V. Radlov. Radlov, which possesses all the necessary components of an adequate transfer of an oral-poetic text into another language, thus realizing an equivalent transfer not only of the content of the text, but also presenting the epic as a cultural phenomenon, an artistic work and a material for research to folklorists and anthropologists.

The paper concludes that S. Kayypov's works are distinguished by deeply thought-out theory and methodology, well-founded conclusions and generalisations, new ideas in the field of the problem under study and analysis of a large folklore material. They are of great applied value and contribute to the preservation of oral epic heritage.

Keywords: S. Kaiypov, epic, Er- Töshtyuk, textology, text, epic text, scientific-folkloristic translation.

THE USAGE OF THE WORD 'KӨK' ('BLUE') AND ITS TRANSLATION INTO THE GERMAN LANGUAGE (BASED ON THE "MANAS" EPIC WRITTEN AND TRANSLATED BY WILHELM RADLOFF)

Alymkan ZHEENBEKOVA

PhD at the Humboldt University of Berlin
alymkan.zheenbekova@hu-berlin.de

Abstract

The version of the epic "Manas" written by Wilhelm Radloff which was published in the fifth volume of his collection "Образцы..." ("Proben...") is a priceless treasure in Kyrgyz folklore. This text is complex; therefore, it contains various concepts. Among them is the usage of the color, **көк'** (blue). In order to understand its functions in the epics, it is important to identify its position in the text. In terms of the translation, we aimed to identify various methods of interpretation. For this work we used a statistical analysis to recognize the frequency of its usage. In addition, we compared certain translation methods and explained why the color, **көк'** was translated in certain ways. As a result, we were able to see its various functional usage according to the context and how it was transformed into the German language.

Keywords: Manas, version, color, statistical analysis, frequency, concept, epic.

КЫРГЫЗ ТАРЫХЫНА ТААНДЫК КЫТАЙ БУЛАКТАРЫН ОКУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

Дабыт АБДЫЛБАРЫ

Доктор (PhD), Кытай Эл Республикасы, Пекин

Аннотация

Кыргыз тарыхынын кытай тилиндеги көөнө булактары али толук ачыла элек. Анткени аларды окуунун өзү абдан татаал маселе. Эң эски булактарды окуу үчүн атайын адистешкен, тажрыйбалуу окумуштуунун болушу зарыл. Эски кол жазмаларды адегенде азыркы кытай тилине которуп алуу керек болот. Андан соң башка тилдерге которууга мүмкүн. Макалада мына ушул, көөнө кытай кол жазмаларын окуу, транслитерациялоо, транскрипциялоо жана которуу ишиндеги татаалдыктар жөнүндө сөз болот.

Урунттуу сөздөр: кытай тили, көөнө кытай булактары, кыргыз булак таануусу, окуу, которуу.

СУЩНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ УСТНОГО НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА (ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ АНАЛИЗА)

САРАЛАЕВ Нур Керимкулович

философия илимдеринин доктору, профессор,
директор Института философии им. академика А. А. Алтмышбаева
Национальной Академии Кыргызской Республики

Аннотация

В статье предпринимается попытка философского осмысления структурно-функциональных особенностей фольклора – устного народного творчества как феномена национальной культуры с универсальной значимостью. Устное народное творчество со всеми своими проявлениями и функциональными особенностями рассматривается как особый компонент общественного сознания социума.

Ключевые слова. фольклор, методология, культурология, сущность, явление, национальное, универсальное.

ETHNIC ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT A MEDICAL UNIVERSITY

Olyesya Razdorskaya

Kursk State Medical University (Kursk, Russian Federation)
razdorski@yandex.ru

Abstract

Kursk State Medical University teaches international students (including that from the countries of Central Asia, such as Uzbekistan) and the citizens of Russia that speak Russian and one of the Turkic languages (e.g. Kumyk or Azerbaijani). In Kursk Region, in the village of Pervoe Novospasskoye, many Meskhetian Turks live. Thus, bilingual students can be even among the local applicants of KSMU. The objective of this research is to outline the theoretical model of teaching English for bilingual medical students based on the author's practical experience in this field. In order to improve the bilingual students' knowledge of English, the following activities are carried out:

- etymological analysis of the professional vocabulary of a Turkic language and the English language;
- comparative analysis of the grammar of the Turkic languages and the English language aimed on the revealing the examples of a native language's positive interference that can make studying English easier;
- the analysis of the bilingual students' mistakes caused by their native language's negative interference.

As for the theoretical background, the model is based on the idea of the dialogue of cultures, as the bilingual students study English in the academic groups with the monolingual Russian students. In conclusion, we can say that there is a need of adaptation of methods of teaching English for Medical Purposes for the speakers of Turkic languages.

Keywords: Turkic languages, English, bilingualism, cultural diversity

КЫРГЫЗТААНУУНУН АКТУАЛДУУ МАСЕЛЕЛЕРИ С. Т. КАЙЫПОВДУН ИЛИМИЙ ЭМГЕКТЕРИНДЕ

Кадыралы КОНКОБАЕВ

Проф. Докт., Эл аралык медицина университетинин

Аннотация

Макалада С. Т. Кайыповдун фольклористика, адабияттаануу, этнография жана этнофилософия багыттарында жазган илимий эмгектериндеги коюлган маселелер жана алардын чечилиштери жөнүндө сөз болмокчу. Фольклордук-этнографиялык материалдарды жыйноого койгон талаптары, текстке жасаган мамилеси, жарыялаган эмгектери, элдин рухий гана эмес, материалдык маданиятын да изилдөөгө кошкон салымдары тууралуу пирге да орун берилет.

Урунттуу сөздөр. Кайыпов, элдик оозеки чыгармачылык, этнография, этнофилософия, салттуу маданият, материалдык мурас.

О СООТНОШЕНИИ ЛИЧНОСТИ И ГОСУДАРСТВА

СТАМОВА Рахат Дуйшомбуевна

доктор философских наук, профессор, заведующий отделом
Института философии им. А. А. Алтмышбаева
Национальной академии Кыргызской Республики

Аннотация

В статье выявляются и анализируются соотношение и взаимосвязь личности и государства, что является одной из злободневных проблем философии современности .

Ключевые слова: государство, личность, общество, трансформация, этнос, эгоизм, частная собственность.

ГУМАНИЗМ В МИФОЭПОСЕ «ЭР-ТӨШТҮК»

Жумагулов Токтоке

с.н.с., кандидат философских наук, Институт философии
им. академика А.А. Алтмышбаев НАН КР

Табылды кызы Нурмира

аспирант II курса, Института философии
им. академик а А.А. Алтмышбаев НАН КР

Аннотация

В данной статье по мере обретения новых знаний, расширения и круг мифологических фантазий, предположений усложнялось мировосприятие и содержание самого мира. В мифоэпосе Эр-Төштүк довольно возсоздается трехъярусная картина мира. В эпосе значительное место отведено “борьбе добра и зла” Преодолевая сложные испытания, Төштүк обретает жизненный опыт и стойкую силу богатыря. Гуманизм – сгубо социальное явление,одновременно с гуманизмам всегда сосуществовал его антипод антигуманизм.

Ключевые слова: эпос, миф, человек, добро и зло, гуманизм.

“МАНАС” ЭПОСУНДАГЫ ЫРАШКЕРЛИК (ЖУСУП МАМАЙДЫН ВАРИАНТЫ БОЮНЧА)

Толгонай ТУРГАН

Кытый Эл Республикасы, Үрүмчү ш.,

Аннотация

“Манас” эпосу, мазмун жагынан алганда, идеяларга, ой корутундуларга, модель түрлөрүнө бай чыгарма. Жуңго кыргыз манасчысы Жусуп Мамайдын варианты башка классикалык варианттар сыяктуу эле, бардык ички, сырткы, мазмундук жана формалдык өзгөчөлүктөрүн камтыйт. Бул макалада аталган варианттын поэтикалык түзүлүшүнүн гармониялуулугу менен бирге, гармониялуулукка (ырашкерликке) жетишүү идеясы жөнүндө сөз болмокчу.

Урунттуу сөздөр: “Манас”, Жусуп Мамай, эпос, көркөмдүк, мазмун, идеялуулук, ырашкерлик,

PERFORMANS TEORİ ÇERÇEVESİNDE BİR MASAL ANALİZİ: ALİLOK

Leyla EKİNCİ

leyliekinci33@gmail.com

Öz

Halk bilimi geleneğe dayalı sözlü kültür ürünlerini de içeren bir bilimdir. Sözlü kültür ürünleri, icraya tabi ürünlerdir. Sözlü kültür türlerinin en yaygınlarından olan masallar yakın zamana kadar kendi kültürel bütünlüğü içerisinde icra edilmiştir. Yazılı kültürün yaygınlaşması, şehirleşme ve teknolojik içeriklerin yaygınlaşması masal anlatma geleneğini ciddi ölçüde geriletmiştir.

Bu bildiriye, “performans teorisinin icra olayı tahlil yöntemi” bağlamında bir masal anası olan Muhsine Ekinci’nin anlatıcısı olduğu ‘Alilok’ masalı incelenecektir. Performans teorisinin uygulanırken Dan Ben-Amos’un “kişisel boyut(anlatıcı/oyunayıcı), sosyal boyut (dinleyici/izleyici), söz boyutu(anlatılan)” unsurları dikkate alınarak olgu tahlil edilmiştir.

Sözlü kültür ürünleri doğal anlatım ortamlarında kendileri amaçlanarak icra edilebilecekleri gibi karşılıklı konuşmaların bağlamı çerçevesinde anlatıcının konu ile ilgili bir hikâyeye, masal, fıkra veya tekerleme gibi ürünlerden birini veya birkaçını icra etmeleri de mümkündür. İncelemeye konu olan masal, evlilik üzerine konuşulan bir ortamda, evlenmek istemeyen bir genç kız ile ilgili konuşulurken icra edilmiştir. Bu çalışmada, bir masal anlatıcısı olan Muhsine Ekinci’nin ‘Alilok’ masalı derlenmiş, icrası dinlenmiş ve konu ile ilgili olgular gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada, performans teorisinin incelemelerine ilişkin literatür taramasına ilişkin okumalardan ve alan çalışması tekniklerinden görüşme ve katılımcı gözlem teknikleri kullanılarak elde edilen veriler kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Halk bilimi, Anlatı, İcra, Masal, Anlatıcı, Dinleyici

A TALE ANALYSIS WITHIN THE FRAMEWORK OF PERFORMANCE THEORY: ALILOK

Abstract

Folklore is a science that also includes oral culture products based on tradition. Oral cultural products are products subject to execution. Fairy tales, one of the most common oral culture types, were performed within their own cultural integrity until recently. The spread of written culture, urbanization and the spread of technological content have seriously regressed the tradition of storytelling.

In this paper, the tale 'Alilok', narrated by Muhsine Ekinci, a fairy tale mother, will be examined in the context of "performance theory's performance event analysis method". While applying performance theory, the phenomenon was analyzed by taking into account Dan Ben-Amos's "personal dimension (narrator/actor), social dimension (listener/audience), verbal dimension (narrated)".

While oral culture products can be performed for their own purposes in natural expression environments, it is also possible for the narrator to perform one or more of the products such as a story, tale, joke or nursery rhyme related to the subject within the context of mutual conversations. The fairy tale that is the subject of the analysis was

performed in an environment where marriage was discussed, while talking about a young girl who did not want to get married. In this study, the tale 'Alilok' by Muhsine Ekinci, a storyteller, was compiled, its performance was listened to and facts related to the subject were observed.

In this study, data obtained from readings on the literature review on performance theory studies and fieldwork techniques such as interviewing and participant observation techniques were used.

Keywords: Folklore, Narrative, Performance, Fairytale, Narrator, Listener

TÜRKMEN SÖZLÜKÇÜLÜĞÜNDE İZ BIRAKANLAR

Merve GÜN

Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
merveguntde@gmail.com

Berdi SARIYEV

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
berdisariyev@gmail.com

Öz

Bir dilin söz hazinesinin devamlılığını sağlamak ve korumak amacıyla dildeki sözcüklerin kayıt altına alınması “sözlük” denilen eserlerin oluşmasını sağlamıştır. Sözlükler, bir dildeki söz varlığının çeşitli bakış açıları ve amaçları doğrultusunda oluşturulmuş çalışmalarıdır. Sözlüklerin çeşitlenmesi ile birlikte “sözlükçülük” adı verilen bilim dalı da ortaya çıkmıştır. Sözlükçülüğün ayrı bir bilim dalı olarak benimsenmesi ile sözlük tasnifleri yapılmış, farklı türlerde sözlükler oluşturulmuş ve sözlük yazarları ve eserleri ile ilgili çalışmalar da artmıştır. Çalışmamızda Türkmenistan’da yapılmış sözlük çalışmaları ile adından söz ettiren sözlükçülerin ve eserlerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada daha çok sosyal bilimlerde kullanılan nitel araştırma modeli tercih edilmiş olup doküman incelemesi ve fişleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Türkmenistan’da sözlükçülük çalışmaları 1913 yılında İ. A. Belyayev’in hazırlamış olduğu “Russko-Turkmenski Slovar” adlı sözlük çalışması ile başlamıştır. Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulduktan sonra sözlük çalışmalarının sayısının arttığı görülmektedir. Başta genellikle iki dilli olarak başlayan sözlük çalışmalarının daha sonra çeşitli kategorilerde sayısının arttığı tespit edilmektedir. Türkmenistan’da sözlük çalışmalarının artması bu sözlükler üzerine yapılan araştırmaları gerekli kılmaktadır. Çalışmamızın sonucunda sözlükler türlerine göre(iki dilli, terim, açıklamalı, deyim, ansiklopedik, tarihi, etimolojik sözlük vd.) incelenmiş ve kronolojik sıralamasına dikkat edilerek sözlük çalışmaları ile öne çıkan bilim insanlarının kimler olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, Sözlükçülük, Türkmen Sözlükçülüğü, Türkmen Sözlükçüleri

АЗИЯ ДҮЙНӨ БӨЛҮГҮНҮН АТАЛЫШЫНА БАЙЛАНЫШКАН МИФТЕР ЖАНА УЛАМЫШТАР (ТАРЫХЫЙ-ФИЛОСОФИЯЛЫК КӨЗ КАРАШ)

Алымбаев Абдрахман Мырзагулович

тарых илимдеринин кандидаты, Кыргыз Республикасынын
Улуттук илимдер академиясынын академик А. А. Алтымышбаев атындагы
Философия институтунун ага илимий кызматкери
e-mail: bayas.tural@mail.ru

Аннотация

Макалада Азия дүйнө бөлүгүнүн аталышы тууралуу сөз болот. Ушул убакка чейинки илимий изилдөөлөрдө “азия” топониминин пайда болушу байыркы ассириянын “асу” (“күн чыгыш”) деген сөзү менен байланышта каралып келген. Ага кошумча, биз макалада келтирген грек мифологиясындагы Асия аттуу аялдын ысмы менен байланышкан болжолду да айтышат. Булардан башка Скандинавия элдеринин сагаларында айтылган бир уламыш бар. Анда Азия – “астардын өлкөсү” (“улуу кудайлардын өлкөсү”) дегенди түшүндүрөт. Тилекке каршы, бул уламыш ушул күнгө чейин чечмеленип, толук изилдөөгө алына элек. Ушул уламышка байланышкан биздин изилдөөлөрүбүз Түштүк Сибирде жашаган элдер менен Скандинавия элдеринин ортосундагы түпкү байланыштар бар экенин маалымдоодо. Ал эми өзүнчө сөз. Бул макалада, биз Азия жер атынын келип чыгышын ушул улуу аймакта жашаган байыркы огуз элдеринин аты менен байланышта карадык. Биздин изилдөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча Азия жер аталышынын мааниси “огуз уясы”, “огуз үйү”, жалпылап айтканда “огуздардын өлкөсү” дегенди түшүндүрөт. Ошол эле убакта бул пикир раса теориясынын негиз салуучуларынын бири фарангиз окумуштуусу Ж.А. Гобинонун Азия жер аты “арийлердин өлкөсү” дегенди билдириши мүмкүн деген ойун да жокко чыгарбайт. Бирок, “з” жана “р” тыбыштарынын алмашып айтылышы ал бир гана индоевропа тилдерине эмес, түрк тилдерине да тиешелүү көрүнүш экенин окумуштуу эске албаганын эскертебиз. Албетте, тарыхый-философиялык көз караштан чыгарылган бул жыйынтык Европа сыяктуу эле Азия жер атынын мааниси да бүгүнкү күндүн талабына ылайык чечмеленип изилдениши зарыл экендигин тастыктайт.

Негизги сөздөр: Азия, Европа, Асгард, Зевс, Угуз, ас, ван, огуз, кыргыз, түрк, Танаквисль, Дон, Яксарт ж.б.

MYTHS AND LEGENDS ABOUT THE ORIGIN OF THE NAME OF THE PART OF THE WORLD - ASIA (HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL VIEW)

Abstract

The article will discuss the name of the largest part of the world - Asia. Until now, in scientific studies, the origin of the toponym "Asia" was considered in connection with the ancient Assyrian word "asu" ("sunrise"). In addition to that, they also tell a prediction

related to the name of a woman named Asia from Greek mythology, which we have mentioned in the article. Apart from these, there is a legend told in the sagas of the Scandinavian peoples. It means Asia - "the country of the underworld" ("the country of the great gods"). Unfortunately, this legend has not been deciphered and fully studied to this day. Our research related to this legend informs us that there are original connections between the peoples living in Southern Siberia and the Scandinavian peoples.

In this article, we have considered the origin of the name Asia in connection with the name of the ancient Oghuz people who lived in this great region.

According to the results of our research, the meaning of the toponym Asia means "Oguz nest", "Oguz house", in general, "country of Oghuz". At the same time, this thought does not exclude the idea of the Farangiz scientist, one of the founders of the racial theory, J.A. Gobin that the name Asia can mean "Aryan land". However, we remind you that the scientist did not take into account that the alternating pronunciation of the sounds "z" and "r" refers not only to the Indo-European languages, but also to the Turkic languages. Of course, this result from a historical and philosophical point of view confirms that the meaning of the name Asia, like Europe, should be interpreted and studied in accordance with the requirements of today.

Keywords: Asia, Europe, Asgard, Zeus, Uguz, as, Van, Oguz, Kyrgyz, Türk, Tanakvisl, Don, Jaxart, etc.

МАКАЛ-ЛАКАПТАРДЫ ИЛИМИЙ ТЕОРИЯЛЫК ТААНУУНУН ЭВОЛЮЦИЯСЫ

Нур Керимкулович САРАЛАЕВ

философия илимдеринин доктору, профессор
Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын академик
А.А.Алтмышбаев атындагы Философия институтунун директору

Калбүбү САРИЕВА

философия илимдеринин доктору, ага илимий кызматкер,
Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын академик
А.А.Алтмышбаев атындагы Философия институтунун кафедра башчысы
kalbubu.sarieva@mail.ru .

Аннотация

Макалада элдик оозеки чыгармачылыктын жанрларынын бири, элдин практикалык жашоо турмушунан алынган эмпирикалык билимдеринин уютулган квинтэссенциясы катары келип чыгып, кыска, нускалыгы менен кеңири маалым болгон **макал, лакаптардын** илимий теориядагы изилденүү эволюциясы жөнүндө сөз болот. Макал, лакаптарды изилдөө ири алды көркөм сөз бирдиги катары лингвистика, фольклористиканын үлүшү эсептелсе, адамзаттын дүйнө тааным жолу, реалдуулукка мамилеси, социалдык өнүгүү баскычтарынын изи иретинде философиянын, маданият таануунун изилдөө объектиси болуп келет. Философияда макал, лакаптар кыргыз элинин коомдук аң-сезиминин калыптанышы жана өнүгүшүнүн контексттинде каралып, бүгүнкү күндө алейне изилдөө объектиси болууга жетти.

Негизги сөздөр: элдик оозеки чыгармачылык, макал, лакап, ой-корутунду, практика, паремиология, лингвистика, фольклористика, социфилософия, эволюция.

ЭПИЧЕСКАЯ ТРАДИЦИЯ КЫРГЫЗСКОГО НАРОДА: РЕАЛИИ И БУДУЩЕЕ

АЙДАРОВА Динара Мамбетовна

старший научный сотрудник института философии
имени академика А.А. Алтмышбаева НАН КР

Аннотация

Статья посвящена эпической традиции кыргызского народа. Автор подчеркивает особое значение традиций их культурную ценность, которые выступают направляющей силой преобразований в будущем. В статье автором отмечается, что главным источником лучших традиций является великий эпос «Манас».

Ключевые слова: эпос «Манас», эпическая традиция, будущее

ЦИВИЛИЗАЦИОННАЯ И НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

АМЕРДИНОВА Магира Мунаждиновна

доктор философских наук, профессор
Национальный университет Кыргызской Республики им. Ж. Баласагына
Контакт: +996 557 91 98 78, azizai2307@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные процессы цивилизационной и национальной идентичности в современных условиях глобализации. Цивилизация зачастую объединяет, интегрирует в себя несколько этносов или наций, критериями цивилизации могут быть также характеристики этносов или наций. Однако для характеристики каждой конкретной цивилизации ключевое значение имеют критерии ее самобытности и идентичности, которые составляет основу ее социокультурной субъектности. Формой репрезентации цивилизационной идентичности является цивилизационное самосознание, прежде всего в концептуальном виде идеологии. Цивилизационное самосознание проявляется и на уровне чувств и представлений широких масс людей, ведь представители цивилизации идентифицируют себя с ней не только разумом, но и сердцем. Поскольку действительными субъектами цивилизационного самосознания являются отдельные личности, процесс его формирования невозможно описать как стихийный. Цивилизация как коллективное сверх-Я творческими интеллектуальными усилиями своих представителей должна критически выработать самосознание в соответствии с трансформациями фактического духовного суверенитета и самобытности.

Ключевые слова: Идентичность, цивилизация, личность, самосознание, культурная идентичность, цивилизационная идентичность, национальная идентичность, национальная идея, личностная идентичность.

ИСКУССТВО ЭПИЧЕСКОГО СКАЗИТЕЛЯ И ВОПРОСЫ ТЕКСТОЛОГИИ

ОРОЗОБЕКОВА Жылдыз Калмашевна

доктор филологических наук, профессор

Контакт: +996 926 548

Kalmykamet.zhyldyz@mail.ru

Аннотация

В данной научной статье мы рассматривали ряд актуальных вопросов в современной фольклористике: сказительское искусство; варианты эпоса "Манас"; вопросы текстологии.

Как всем известно в историографии науки немало исследовали творчество эпического сказителя. Феномен манасчы с одной стороны заслуживает восхищения, с другой стороны его природный дар воспринимается как удивительное явление, наука еще не в силах раскрыть его сверхъестественные возможности. Несмотря на бесспорные достижения в области эпосоведения, в кыргызской фольклористике все еще недостаточно изучены проблемы текстологии: **фиксации мысли; устная фиксация; звуковая запись.**

В заключении говорится о том, что феномен сказителя в сфере науки еще недостаточно изучено, поэтому его надо изучить с точки зрения семиотики; Текстология один из нужных направлений фольклористике, поэтическая структура, огромный гипертекст, контаминация жанров и жанровых видов, прототекст, подобные вопросы остаются еще открытым.

Ключевые слова: феномен, вариант, версия, сказительская школа, гипертекст, контаминация, текстология.

THE ART OF THE EPIC STORYTELLER AND ISSUES OF TEXTOLOGY

Abstract

In this scientific article, we considered a number of topical issues in modern folklore studies: narrative art; variants of the epos "Manas"; questions of textology.

As everyone knows in the historiography of science, a lot of research was done on the work of the epic narrator. The phenomenon of Manasch on the one hand deserves admiration, on the other hand its natural gift is perceived as an amazing phenomenon, science is not yet able to uncover its supernatural possibilities.

Despite the indisputable achievements in the field of epic studies, in Kyrgyz folklore studies the problems of textology are still insufficiently studied: **the fixation of thought; oral fixation; sound recording.** In conclusion, it is said that the phenomenon of the narrator in the field of science has not been sufficiently studied, so it must be studied from the point of view of semiotics; Textology is one of the necessary directions for folklore, poetic structure, huge hypertext, contamination of genres and genre species, prototext, such questions remain open.

Keywords: phenomenon, variant, version, narrative school, hypertext, contamination, textology.

МАНАС ЭПОСУНДАГЫ МЕДИЦИНАЛЫК ХИРУРГИЯЛЫК АСПАПТАР ЖАНА ЭЛДИК ТАБЫПЧЫЛАР

Шериппаева Айнура Культашировна

Кыргыз улуттук илимдер академиянын изденуучусу

Жумагулов Токтоке

Кыргыз улуттук илимдер академиясынын ага илимий кызматкери

Апсаматов Эмильбек Нурдиноеич

И.Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университетинин ага окутуучусу

Аннотация

Откен мезгилдеги, тактап айтсак, карт тарыхтын барактарын ошондой эле кыргыз элинин туу чокусу болгон “Манас” эпосундагы баатырдык журушторде, кандуу салгылышууларда колдонулуп келген байыркы медицинадагы хирургиялык аспаптар женунде сез болмокчу. Ооба, карт тарыхтын барактары айтып тургандай, хирургиялык аспаптар байыркы кыргыз эли дуйно жузундегу элдердей эле элдик медицинаны анын ичинде хирургиялык аспаптарды ар кандай оорулуунун шарттарына жараша ар кандай турлерун колдонуп келишкен. Ошол мезгилдеги колдонулуп келген хирургиялык аспаптар бугунку кундо дагы колдонулуп келе жатканын азыркы медицина дагы жашыра албай, медицинага тийиштуу журнал- газеталарда ачыгын айтып да жазып да келе жатышпайбы. Демек, муну менен биз азыркы медицинанын элдик медицинанын жаралышы менен оз эмгектерин жана тажырыйбаларын байытып жана естуруп келген деп айтсак эч жацылышпайбыз.

Ачкыч создор: элдик медицина, хирургиялык аспаптар, элдик эпос, табып, жоокер, дарыгер, археология, баатыр.

МЕДИЦИНСКИЕ ХИРУРГИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ И НАРОДНЫЕ ЦЕЛИТЕЛИ В ЭПОСЕ МАНАС

Аннотация

В прошлом, если быть точным, речь пойдет о страницах древней истории, а также о хирургических инструментах древней медицины, которые использовались в героических походах и кровопролитных битвах в эпосе «Манас», являющемся вершиной развития кыргызского народа. Да, согласно страницам древней истории, древние кыргызы, как и народы мира, использовали разные виды хирургических инструментов в зависимости от состояния разных больных, в том числе и народной медицины. Современная медицина не может скрыть тот факт, что хирургические инструменты, использовавшиеся в то время, используются и сегодня. Поэтому не будет ошибкой сказать, что современная медицина обогатила и развила свои работы и опыт созданием народной медицины.

Ключевые слова: народная медицина, хирургические инструменты, народный эпос, знахарь, воин, врач, археология, герои.

"МАНАС" ЭПОСУНДАГЫ ЭЛДИК МЕДИЦИНА

Шериппаева Айнура Культашировна

Кыргыз улуттук илимдер академиянын изденуучусу

Жумагулов Токтоке

Кыргыз улуттук илимдер академиясынын ага илимий кызматкери

Апсаматое Эмильбек Нурдинович

И.Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик
техникалык университетинин ага окутуучусу

Аннотация

Макалада байыркы кыргыз элинин кийинки келечекке калтырып кеткен каада-салттарынан тышкаары дагы бир калтырып кеткен, жана Манас атабыздын мезгилине чейин, ошондой эле Манас баатырдын мезгилинде жана андан бери кыргыз элинин жашоосундагы элдик медицинанын колдонулушу тууралуу томенку материалда сез болмокчу. Материалда "Манас" эпосундагы жана байыркы кыргыз элинин бугунку кунге чейин колдонулуп келген элдик медицинанын иш-чараларын эл арасынан суроо-жооп иретинде угуу менен кошо бир топ окумуштуу, изилдөөчүлөрдүн жазып калтырган эмгектерин адабияттардан колдонуу менен жазылды. Колдонулган адабияттар толугу менен берилип, ал адабияттардын авторлору мезгили жана жыл айлары корсетулду. Бул жазылган макала окуп чыккан окуурмандарды кайдыгер калтырбай деген ойдомун.

Ачкыч создор. Манас эпосу, баатыр, элдик медицина, ырым-жырым, даары чептор, мурас, ата-баба, байыркы элдер, тарых, ички органдар.

НАРОДНАЯ МЕДИЦИНА В ЭПОСЕ «МАНАС»

Аннотация

В статье повествуется об использовании народной медицины в жизни кыргызов с древнейших времен, а также во времена героя Манаса. В материале использованы труды, написанные группой ученых и исследователей, описаны мероприятия народной медицины из эпоса «Манас» и древних кыргызов, которые используются по сей день. Используемая литература приводится полностью с указанием авторов этой литературы в периоде и месяцах года. Надеюсь, что студенты и представители интеллигенции, прочитавшие эту статью, не останутся равнодушными.

Ключевые слова: Эпос Манас, герой, народная медицина, традиции, целебные травы, наследие, предки, древние люди, история, внутренние органы.

DEVLET İDEOLOJİSİNİN VE OTORİTESİNİN TOPLUMSAL TEŞKİLATLANMALARA ETKİSİ

Erdoğan ALTINKAYNAK

Prof. Dr., Ardahan Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-1105-0479
erdoganaltinkaynak@ardahan.edu.tr

Öz

En ilkel toplumlarda bir teşkilatlanma vardır. Bu teşkilatlar toplumun günlük hayatını kolaylaştırmak, toplumsal düzeni sağlamak, topluluğun yardımlaşarak ortak eylemlerini gerçekleştirmek gibi çok sayıda görev ve sorumluluk alırlar. Teşkilatların bazıları devletin resmi organları olarak faaliyet gösterirken bazıları da sivil gruplar tarafından kurulup işlev kazanırlar. Resmî ideolojiler tarafından kurulan örgütlerin yapısı zamana ve zemine göre resmî ideoloji tarafından değişikliklere uğrayabilir. Bunun dışında bir de resmî ideolojinin sivil toplum örgütlerine yönelik olarak ve resmî ideolojinin menfaatlerini koruyacak biçimde değişiklik yaptığı da bilinmektedir. Resmî ideoloji bu eylemi bazen uyguladığı politikalar ile bazen örgütün işlev ve uygulamalarına etki edecek zorlamalarla (mesela kanun yoluyla) gerçekleştirir.

Bu yazıda Türkler arasında heterodoks zümrelerle ilgili devlet ideolojisinin ve otoritesinin yaptırım ve uygulamaları ele alınarak irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Devlet ideolojisi, toplumsal teşkilat, örgüt, Alevi-Bektaşî, isyan.

ULUPAMİR KIRGIZ TÜRKLERİ DÜĞÜN(TOY) GELENEKLERİNDEN “KÜÜYÖ İRDATMA”

Metin EREN

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
metineren@yyu.edu.tr

Orhan SABAK

orhansabak@gmail.com

Öz

Bu araştırma, Ulupamir Kırgızları tarafından geçiş törenleri (doğum, evlilik) sırasında geleneksel olarak icra edilen "küyö irdatma" adlı doğaçlama karşılıklı şiir söyleme türünün bağlamını, içeriğini ve sözlü anlatımını evlilik ritüeline ve özellikle düğüne odaklanarak incelemektedir. İcracı ozanların(küüyö coldoş: damat arkadaşı, yoldaşı) yetiştirme süreçleri, sözlü dilin kalıplaştırma ve doğaçlama boyutu sözlü kompozisyon teori ve sözlü kültür ürünlerinin temel özellikleri çerçevesinde incelenecektir.

Araştırma alanı Kırgız Türklerinin Kırgızistan'dan başlayıp uzun göç süreci sonrasında kırk yılı aşkın süredir yerleşik olarak yaşadıkları Van ili Erciş ilçesine bağlı Ulupamir köyüdür. Çalışmada, alan araştırması yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme ve katılımcı gözlem yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Kültürel süreç çok yönlü olarak kayıt altına alınmıştır.

“İrdamak-ırdatmak”, Ulupamir Kırgızlarının geçiş dönemleri geleneklerinden sünnet, ad koyma ve düğünler esnasında iki ozanın atışmasıdır. Ozanlar atışması “ırdarlar” şeklinde adlandırılır. “Küüyö irdatma” (küüyö coldoş ırdaması) ise biri kız tarafını diğeri erkek tarafını temsil eden sağdıçların (ozan-küüyö coldoş) türkü ve maniler söyleyerek atışmalarını (ırdamalarını) ifade eder. Küüyö coldoş ırdatması, ozanlardan biri damadın sağında diğeri solunda olacak şekilde damatla birlikte yürürken yol boyunca icra ettikleri nasihat, şakalaşma ve atışma içerikli performanstır. Bu gösterimler; kız tarafının damada elbise giydirmeye gidişi, açık alanda belirlenen bir yerde damat giydirildikten sonra damat evine gidiş ve düğün bitiminde damat evinden kız evine dönüş sırasında olmak üzere düğün gününde üç defa icra edilir. Ozanların atışma esnasında giydikleri yerel kıyafete “çapan” denir. Ozanların arkasında yürüyerek sürece dâhil olan yöresel kıyafetli “yenge”ler çapanı çekiştirerek sürece yön verirler. Kadınlar atışma süresini ve gidilen mesafeyi uzatma, beğenilen bölümlerin tekrarını istemek amaçlarıyla çapanı çekiştirerek ozanları yönlendirirler.

“İrdamak”, düğünün başından sonuna kadar uygulanan geleneklerin birçoğu ile ilişkilidir. Düğün başlarken, devam ederken ve biterken icra edilen “küüyö irdatma” şekil, içerik, gösterim ve işlev yönünden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geçiş Dönemleri, Gelenek, Ozan, Küüyö

"KÜÜYÖ İRDATMA": ONE OF THE WEDDING (TOY) TRADITIONS OF ULUPAMIR KIRGIZ TURKS

Abstract

This research studies the context, content and oral expression of the improvised mutual poetry singing genre called "küyö irdatma", which is traditionally performed by Ulupamir Kyrgyz during rites of passage (birth, marriage), focusing on the marriage ritual. The process of training of the performer minstrels (küyö coldoş: groomsman) and the stereotyping and improvisational dimension of oral language will be studied within the framework of oral composition theory and the basic characteristics of oral cultural genres

The research area is the village of Ulupamir in Erciş district of Van province, where Kyrgyz Turks have settled for more than forty years after a long migration process starting from Kyrgyzstan. In the study used field research methods such as semi-structured interviews and participant observation methods and techniques. The cultural process was recorded in many ways.

"İrdamak-ırdatmak" is the name given to the improvised mutual poetry singing of two minstrels during circumcision, naming and weddings, which are traditions of the Ulupamir Kyrgyz during the rites of passage. The minstrel' improvised mutual poetry singing is called "ırdarlar". "Küyö irdatma" (küyö coldoş ırdaması) refers to the groomsman (ozan-küyö coldoş), one representing the bride's kin (relatives) and the other representing the groom's kin (relatives) singing folk songs and mani (ırdama). Küyö coldoş irdatma is a performance of advice, jokes and quarreling along the road while walking with the groom with one of the minstrels on the right and the other on the left of the groom. These performances are performed three times on the wedding day: when the bride's side goes to dress the groom, after the groom is dressed in a designated place in an open area, when they go to the groom's house and when they return from the groom' house to the bride's house at the end of the wedding. The local dress worn by the minstrels during the bards is called "çapan". Women dressed in local costumes called "yenge" bhabhi, who are participate in the process by walking behind the minstrels, direct the process by pulling the hoe. The women guide the minstrels by pulling the hoe in order to extend the duration of the duel and the distance travelled, and to ask for the repetition of their favorite parts.

"İrdamak" is associated with many of the traditions practiced from the beginning to the end of the wedding. "küyö irdatma", which is performed at the beginning, during and at the end of the wedding, has been analysed in terms of form, content, representation and function.

Keywords: Rites of Passage, Tradition, Minstrel, Küyö İrdatma

THE PLACE AND ROLE OF PRESCHOOL EDUCATION AND TEACHERS IN THE FORMATION OF A CHILD'S PERSONALITY (SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON THE EXAMPLE OF AZERBAIJANI SOCIETY)

Yagut ALİYEVA

Assoc.Prof., Baku State University, Faculty of Social Sciences and Psychology
Department of Sociology, Republic of Azerbaijan
yagut_family@mail.ru; yaqutaliyeva@bsu.edu.az

Sevinj ALİYEVA

Dr. Lecturer, Baku State University, Faculty of Social Sciences and Psychology
Department of Sociology, Republic of Azerbaijan
yagut.aliyeva@gmail.com; joy.aliyeva.nadir@bsu.edu.az

Abstract

Problem status: Preschool age is a life stage that continues after the early period between 1-3 years and mental development is periodized between the ages of 3-6/7. At this age, children already know how to consciously control their behavior, because their moral feelings have a greater motivating force than other motives. Preschool children are divided into three groups: children aged 3-4 years, children aged 4-5 and children aged 5-6/7/. In preschool age, there is a shift of affect (emotional image) from the end of the activity to the beginning. Emotion becomes the first link in the structure of behavior. Underlying the emotional regulation of the child's actions lies the mechanism of emotional foresight of the consequences of the activity.

The main characteristics of the personality of a preschooler include: arbitrariness, independence, initiative, creativity, freedom of behavior, safety of behavior, responsibility and self-awareness. The main characteristics of the personality are dynamic and specific to the stage of development. Their timely appearance is the key to the successful development of the child.

The aim is to analyze and examine the role of the kindergarten and the teacher in the formation of children's personal characteristics, their socialization and upbringing.

Research way and methodology: in this research we are make use of induction, deduction, systematic approach, multi-disciplined analysis methods and also make use of main scientific knowledge methods for example comparative approach, analysis and synthesis in different phase of this research. Aforementioned problems examining with sociological methods, scientific observation and item (documents) analysis. In this work carried out with theoretical elements that make use of scientific literature, international legislative regulations, national regulations, statistics, internet resources etc.

Conclusion and findings: In the preschool age, the child's motives and desires begin to form a hierarchy, arbitrariness appears, impulsive actions are replaced by behaviors mediated by norms, rules and self-esteem. At the end of the preschool age, the child develops a more realistic self-assessment and awareness of his place in the system of social relations.

The hypothesis put forward during the study was confirmed - at preschool age, socially conditioned psychological traits develop, that is, it was found that personal development takes place.

Besides the parents, the teacher also has a big role in shaping the personality of the preschooler. The teaching profession is a humane, creative and serious profession and forms the basis of all professions. The personality of the educator largely determines the educational process. The nature of the teacher's influence on the personality of the kindergarten child is complex, deep and multifaceted.

The role of a teacher in the development of a child is the ability to work daily with children, knowledge of their abilities, interests, bring joy from new creative discoveries. The role of the teacher is also a reliable protection from the negativity of the world around him, the ability to instill positive qualities in the child, to determine the abilities of the child. The teacher should be constantly in the world of childhood, imagination and fairy tales. With the interaction of the teacher and children, the development of the child's personality takes place. A kindergarten child's well-being, position in the peer group, and mental and social comfort largely depend on the emotions and evaluations the teacher displays when communicating with him or her.

Since the educator is a very important figure for the child, it is he who bears great responsibility for creating conditions for personal growth. Daily work with children, knowing about their abilities and interests, bringing joy from new creative discoveries is the main role of the educator in the development of the child's personality. Therefore, a teacher must master all pedagogical means to attract, engage and develop the cognitive activity of preschoolers. Personal qualities of the educator, such as the desire for self-development, knowledge of the features of the mental development of children, creativity, tact and tolerance in relations with children and parents are also important. Only a professional teacher who knows and loves children can form a child's personality at a preschool age.

Keywords: child, preschool education/kindergarten/, teacher, upbringing, personality.

ETNOQRAFİK MƏTNLƏRDƏ VƏ FOLKLORDA GÜZGÜ

Aynura Safarova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Folklor İnstitutu
E-mail: aynura.safarova1@gmail.com

Xülasə

Türkmənşəli xalqlara məxsus etnoqrafik mətnlərdə və folklorda sıx rast gəlinən məişət əşyalarından biri güzgdür. Xüsusən evlilik zamanı – nişan və toy mərasimlərində güzgünün mifik, mistik rolu vardır. Nişanda, toyda gəlinlə bəyin qarşısındakı masanın üzərinə güzgü qoyulması, təzə gəlin ər evinə köçərkən qarşısında bəxt güzgüsünün tutulması və digər məqamlar qədim təsəvvürlə, ibtidai dünyagörüşlərlə bağlıdır. Qədim insanların düşüncəsinə görə, güzgü qoruyucu vasitə olmuşdur. Ona görə də şər qüvvələrin gəlinə xətər toxunduruması üçün güzgdən qoruyucu vasitə kimi istifadə etmişdirlər. Düşüncəyə görə, şər qüvvələr oddan, işıqdan, həmçinin işığı, parıltını əks etdirən dəmir vasitələrdən qorxurlar. Ona görə müasir günümüzdə belə gəlin köçərkən yanında şam yandırmaqla bərabər, qarşısında güzgü də tuturlar. Həm də bu güzgyə “bəxt güzgüsü” deyirlər.

İnsan ömrünün müxtəlif mərhələlərində güzgünün fərqli məqsədlərlə istifadə edilməsi məlumdur. Yeni doğulmuş uşağın başının altına güzgü qoymaq, təzə evə köçəndə öndə güzgü aparmaq adətləri də, fikrimizcə, mənfi xislətli varlıqlardan qorunmaq üçün icra edilmişdir. Bir də insanlar bu dünyadan köçəndə sinəsinin üstünə güzgü qoyulur.

Ümumiyyətlə, güzgünün həm məişətimizdə, həm etnoqrafik mətnlərdə, həm də folklorda özünəməxsus yeri vardır. Məqalədə bu barədə ətraflı bəhs ediləcəkdir.

Keywords: Etnoqrafik mətn, folklor mətni, güzgü, ayna

IRAK TÜRKMEN AĞZINDA YEMEK ADLARI

Sevda Özen ERATALAY

Doç Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
sevdaeratalay@hotmail.com

Öz

Tarih öncesi çağlardan beri beslenme, insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biri olmuştur. İlk toplumların ne yediği, neyle beslendiği, yemek için gerekli şartları nasıl sağladığı hep merak konusu olmuştur. Avcılık-toplayıcılıkla başlayan yeme-içme kültürü yıllar içerisinde yerini modern mutfak anlayışına bıraksa da o döneme ait bulguların günümüz modern mutfağından daha ileri düzeyde olduğunu söylemek pek de yanlış olmaz. Hatta günümüz mutfağına ait pek çok yemek ya da yemek adı, eski zamanlara ait olup bugün ufak dokunuş ya da değişikliklerle karşımıza çıkabilmektedir. İlk zamanlarda da yemeklerin ana malzemesi sebze, meyve, et ve ot idi. Bunlar temelinde bazı yemek adları da oluşturulmuştu. Ancak bu adlardan bazılarının nerede, ne zaman ve niçin verildiğini tespit etmek çoğu zaman zor olmuştur. Yazılı metinler ışığında söz konusu soruların yanıtlanması kolay olabilmektedir. Yani eski toplumların yemekleri ve besin adları söz konusu belgelerde bulunabilir ya da bu bağlamda fikir verebilir. Ancak her toplumun yazılı belgelerinde bu bilgiler yer almayabilir. Bir besinin tarihi, bir toplumun yeme kültürü, bazı toplumlar tarafından kullanılmış olan besinler, yemek adlarının nereden geldiği ya da farklı bilgiler edinebilmek için, arkeolojik kazılar ve yazılı belgelerin yetersiz kaldığı durumlarda, o toplumun geçmişini öğrenebilmek adına folkloruna ya da halkın diline başvurulur. Bu sebeptendir ki geçmişten günümüze insanoğlunun yaşamı, ürettiği dili, dini ve hatta kendisi pek çok araştırmanın özünü oluşturdu. Yani insan, bilimin vazgeçilmez öğelerinden biri olarak kabul edildi. Türkolojide Dilbilimi ve Folklorun ana malzemesi insandır. Bu iki disiplinin araştırma alanlarından biri de insanoğlunun yarattığı kültürel unsurlar ve bu unsurların ortaya çıkışı ile ilgilidir. Halk bilimi (folklor) tarih boyunca insanoğlunun yarattığı kültürel değerleri ele alır. Dilbilimi de kültüre ait temel kavramların söylenişi, kökeni, tarihsel yolculuğu süresince uğradığı yapısal değişiklikleri, kültürel unsurların adlandırılması gibi konularla ilgilenir. Alan araştırmaları (derleme çalışmaları) bu iki disiplinin ortak yönlerinden biridir. Bu çalışmalar sayesinde bazı sorulara cevaplar aranır. Çalışmada eski yerleşim alanlarından biri olan Iraktaki yemek adları ele alınacaktır. Bu bağlamda Irak Türkmenlerine ait yemek adlarından bazıları biçim ve köken bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Irak, Türkmen Ağzı, yemek adları, kökenbilim, biçimbilim

FOOD NAMES IN IRAQ TURKMEN DIALECT

Abstract

Since prehistoric times, nutrition has been one of the most basic needs of human beings. What the first societies ate, what they ate, and how they provided the necessary conditions for food have always been a matter of curiosity. Although the eating and drinking culture that started with hunting and gathering has been replaced by modern cuisine over the years, it would not be wrong to say that the findings of that period are more advanced than today's modern cuisine. In fact, many dishes or food names

belonging to today's cuisine belong to ancient times and can be encountered today with minor touches or changes. In the early days, the main ingredients of meals were vegetables, fruits, meat and herbs. Some food names were also created based on these. However, it has often been difficult to determine where, when and why some of these names were given. It may be easy to answer these questions in the light of written texts. In other words, the dishes and food names of ancient societies can be found in the documents in question or may give an idea in this context. However, this information may not be included in the written documents of every society. In order to learn about the history of a food, the eating culture of a society, the foods used by some societies, where food names come from, or other information, when archaeological excavations and written documents are insufficient, folklore or the language of the people is used to learn the past of that society. For this reason, humankind's life, production, language, religion and even itself have formed the essence of many researches from past to present. In other words, human beings were accepted as one of the indispensable elements of science. The main material of Linguistics and Folklore in Turkology is human. One of the research areas of these two disciplines is related to the cultural elements created by human beings and the emergence of these elements. Folklore deals with the cultural values created by human beings throughout history. Linguistics deals with issues such as the pronunciation of basic concepts of culture, their origins, the structural changes they have undergone during their historical journey, and the naming of cultural elements. Field research (compilation studies) is one of the common aspects of these two disciplines. Thanks to these studies, answers to some questions are sought. In the study, food names in Iraq, one of the old settlement areas, will be discussed. In this context, some of the food names of Iraqi Turkmens will be evaluated in the context of form and origin dialects helped solve some knots that linguistics could not solve. For this reason, humankind's life, production, language, religion and even itself have formed the essence of many researches from past to present. In other words, human beings were accepted as one of the indispensable elements of science. In Turkology, the main material of Linguistics and Folklore is human. One of the research areas of these two disciplines is related to the cultural elements created by human beings and the emergence of these elements. Folklore deals with the cultural values created by human beings throughout history. Linguistics deals with issues such as the pronunciation of basic concepts of culture, their origins, the structural changes they have undergone during their historical journey, and the naming of cultural elements. Field research (compilation studies) is one of the common aspects of these two disciplines. Thanks to these studies, answers to some questions are sought. In short, the traditions and customs that belong to the people are the people's lifestyle, beliefs, culture, etc. These elements are examined in more detail thanks to folklore studies. Linguistics evaluates these elements created by the public within the framework of language research. In the study, food names in Iraq, one of the old settlement areas, will be discussed. In this context, some of the food names of Iraqi Turkmens will be evaluated in the context of form and origin.

Keywords: Iraq, Turkmen Dialect, food names, etymology, morphology

YUSUF AKÇURA VE TÜRKÇÜLÜK ANLAYIŞI

Hamza ATEŞ

Prof. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi
ve Kamu Yönetimi Bölümü, Türkiye
hamza.ates@medeniyet.edu.tr

Seda EKE

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi
ve Kamu Yönetimi (İngilizce) Doktora Programı öğrencisi
seda.eke@outlook.com

Öz

Çocukluğunu Ruslar tarafından Hristiyanlaştırılan Türklere karşı üzüntü duyarak geçiren, güney ve kuzey Türklüğü çerçevelerinde genişçe gözlem yapma fırsatı bulan ve kendinden önceki Türklerin eserlerini kapsamlı şekilde inceleyen Yusuf Akçura'nın fikirleri Harbiye'deki öğrencilik yıllarında açıklık kazandı. Akçura, "Üç Tarz-ı Siyaset" başlıklı makalesini kaleme alana dek Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu siyasi çıkmazdan kurtuluşu; İslamcılık ya da Osmanlıcılık fikirlerinde arıyor, bu kapsamda Türkçülük akımından söz edilmiyordu.

İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük fikirlerinin birbiriyle olan ilişki ve bağlantılarını tek platformda karşılaştırmalı olarak inceleyen Akçura, Türkçülüğü kültürel ve siyasi bir forma sokarak sistemleştirmesi sebebiyle Batı tarafından "Türkçülüğün manifesto yazarı" olarak anılmıştır. Ancak, Niyazi Berkes'in ifadeleriyle bu sahada "Ziya Gökalp'in yanında unutulmuş adam" olmuştur. Bu sebeple çalışmamızda, Türkçülük akımının kültürel ve siyasi alanda sistemli şekilde gelişimine yön vererek bugün hala güncel bir konu olarak varlığını sürdürmesini sağlayan Yusuf Akçura ve fikirlerinin Türk kültür, tarih ve siyasi hayatına yaptığı katkıları görünür kılmayı amaçladık.

Çalışmamızda, nitel araştırma yöntemleri olan betimsel ve içerik analizinden yararlanılarak Akçura'nın fikir, tavsiye ve öngörülerini türkçülüğün teşkilatlandırılması, demokratik ve emperyalist türkçülük, milli iktisat anlayışı, tarihçilik ve milli tarih anlayışı gibi başlıklar altında incelendi. Akçura'nın bu kapsamda ortaya koyduğu fikirlerin milli mücadele yıllarından başlayarak erken Cumhuriyet dönemi politikalarına etki etmesinin yanında günümüz Türkiye'sinin siyasi yaşamında hala güncelliğini koruyarak Türk dünyası ve siyasi yapısını, Türk insanı ve Türk toplum yapısını oldukça başarılı bir şekilde analiz ettiği ve tarih alanındaki çalışmalarıyla bugün dahi Türk tarihi öğreticiliğini beslediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Akçura, Türkçülük, Türk Kültürü, Türk Tarihi

YUSUF AKÇURA AND HIS UNDERSTANDING TURKISM

Abstract

The ideas of Yusuf Akçura, who spent his childhood feeling sorry for the Turks who were Christianized by the Russians, had the opportunity to make extensive observations within the framework of southern and northern Turkishness, and comprehensively studied the works of the Turks before him, became clear during his student years at the Military Academy. Until Akçura wrote his article titled "Three Ways of Politics", the Ottoman Empire's liberation from the political deadlock it was in; It was sought in the ideas of Islamism or Ottomanism, but in this context the Turkism movement was not mentioned.

Akçura, who comparatively examined the relationships and connections between the ideas of Islamism, Ottomanism and Turkism on a single platform, was referred to as the "manifesto writer of Turkism" by the West because he systematized Turkism by putting it into a cultural and political form. However, in the words of Niyazi Berkes, he became "the forgotten man next to Ziya Gökalp" in this field. For this reason, in our study, we aimed to make visible the contributions of Yusuf Akçura and his ideas to Turkish culture, history and political life, which guided the systematic development of the Turkism movement in the cultural and political fields and ensured its existence as a current issue today.

In our study, using descriptive and content analysis, which are qualitative research methods, Akçura's ideas, recommendations and predictions were examined under headings such as the organization of turkism, democratic and imperialist turkism, national economics, historiography and national history. In addition to the ideas put forward by Akçura in this context, affecting the policies of the early Republican period, starting from the years of national struggle, they still maintain their currency in the political life of today's Turkey, and with his works in the field of history, he successfully analyzes the Turkish world and its political structure, Turkish people and Turkish society. Even today, it is seen that it nourishes Turkish history teaching.

Keywords: Yusuf Akçura, Turkism, Turkish Culture, Turkish History

TÜRKİYELİ ÖĞRENCİLERİN KIRGIZCADAN TÜRKÇEYE AKTARMADA YAZIM VE NOKTALAMA FARKLILIKLARINDAN KAYNAKLI YAPTIKLARI HATALAR

Aysel BAYTOK

Dr. Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü
abaytok@pau.edu.tr

Öz

Türk Cumhuriyetleri 1991 yılında bağımsızlıklarını kazandıkları tarihten bu yana Türk toplumları arasında anlaşma ve bilgi alışverişi ihtiyacı doğmuş ve dolayısıyla lehçeler arası aktarma meselesi de gündeme oturmuştur. Bugüne kadar lehçeler arası aktarma konusu çeşitli tez ve makalelerde ele alınmış olmakla birlikte yazım ve noktalama konusu çoğunlukla dikkatlerden kaçmıştır. “Duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek ve okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak amacıyla kullanılan semboller” olarak tanımlanan ve 16. yüzyılda matbaanın bulunmasıyla kullanılmaya başlanan noktalama işaretleri bugün her dilde sistematik olarak kullanılmaktadır. Dillerde kullanılan noktalama işaretleri benzer, hatta neredeyse aynı olmalarına rağmen kullanım biçimleri farklılık gösterebilmektedir. Aynı şekilde “bir dilin belli kurallar çerçevesinde yazıya aktarılması” olarak kısaca tanımlanabilecek olan yazım kuralları da diller arasında farklı olabilmektedir. Bu durum aynı cümle yapısına sahip olmalarına rağmen Türk yazı dilleri arasında da görülmektedir. Bunlardan biri Rus yazım ve noktalama kuralları etkisi altında gelişen Kırgız Türkçesi yazı sistemi ile Tanzimat devrinden itibaren Batı, özellikle de Fransız yazım ve noktalama kuralları etkisinde gelişen Türkiye Türkçesi arasında görülen yazım ve noktalama farklarıdır. Bu farklılık Türk lehçeleri bölümlerinde eğitim görmekte olan Türkiyeli öğrencilerin Kırgızcadan Türkçeye yaptıkları aktarmalarda bazı sorunlara yol açmaktadır.

Bu çalışmada Pamukkale Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri Bölümünde Kırgız Türkçesi öğrenmekte olan Türkiyeli öğrencilerin Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarma yaparken noktalama ve yazım kuralları farklılıklarından kaynaklı yaptıkları hatalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamla alfabe birliğinden bahsederken yazım ve noktalama birliğinin de önemine vurgu yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Aktarma, Noktalama ve Yazım

GALSAN TSCHINAG'IN OTOBİYOGRAFİK KİTABI "MAVİ GÖKYÜZÜN'NDE HALK YAŞAMI

Metin EREN

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
metineren@yyu.edu.tr

Alim ARLI

alimarli80@gmail.com

Öz

Tuva Türklerinden olan Galsan Tschinag, Moğolistan'da doğmuştur. Kendi yaşamında insanlık tarihinin farklı yaşam biçimlerini birebir tecrübe etmiş bir isimdir. Göçebe çoban yaşamının zengin boyutlarını deneyimlediği gibi Batı modernizminin dönüştürücü etkilerini, Komünizmle birlikte bir başka köklü değişimi yaşamıştır. Galsan Tschinag, sözlü kültürün en yalın görünümlerine şahitlik edip yaşamında sergilediği gibi çok sayıda kitap yazıp üniversitelerde ders verecek kadar da yazılı kültürü içselleştirmiş bir kişidir. Mavi Gökyüzü, yazarın çocukluk döneminin zengin hatıralarını detaylı etnografik veriler ışığında işlediği bir eserdir. Yazar bu eserinde, geniş ailesinin çeşitli şartların etkisiyle dağıldığı, alışlagelen yaşamın dönüşmeye başladığı bir dönemi kaleme almıştır. Gündelik yaşamın en sıradan olgularını betimler. Bir göçebe çoban yaşamının günün aydınlanmasından uyku anına kadar süren edimleri, sözlü kültürün hayatın her anına işleyen görünümleri, inançlar eserde işlenen konu başlıkları arasındadır. Bu bildiride, Galsan Tschinag'ın Mavi Gökyüzü eseri geleneksel halk yaşamı unsurları bakımından incelenecektir. Yazarın Türkiye Türkçesine yakın zamanda çevrilen eserleri odağında Tuva halk yaşamı farklı boyutları ile incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Galsan Tschinag, halk yaşamı, sözlü kültür, inanç.

FOLK LIFE IN GALSAN TSCHINNAG'S AUTOBIOGRAPHIC BOOK "BLUE SKY"

Abstract

Galsan Tschinag, a Tuva Turk, was born in Mongolia. In his own life, he has experienced different forms of life in human history. As well as experiencing the rich dimensions of nomadic shepherd life, he also experienced the transformative effects of Western modernism and another radical change with Communism. Galsan Tschinag is a person who has internalised the written culture to the extent of writing many books and lecturing at universities, as well as witnessing and exhibiting the simplest manifestations of oral culture in his life. Blue Sky is a work in which the author's rich memories of his childhood are analysed in the light of detailed ethnographic data. In this work, the author writes about a period when his extended family disintegrated under the influence of various circumstances and the daily life began to transform. He describes the most ordinary phenomena of everyday life. The actions of a nomadic shepherd's life from the dawn of the day until the moment of sleep, the manifestations of oral culture that permeate every moment of life, beliefs are among the topics covered in the work. In this paper, Galsan Tschinag's Blue Sky will be analysed in terms of elements of traditional folk

life. Tuva folk life will be analysed with different dimensions in the focus of the recently translated works of the author into Turkey Turkish.

Keywords: Galsan Tschinag, folk life, oral culture, belief

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DÜĞÜN ÇAĞRISI: ÇANKIRI KIZILIRMAK ÖRNEĞİ

Tayyibe TÜRK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Çankırı/ TÜRKİYE

Öz

Toplum, ortak tarihe, dine, kültüre, yaşanmışlıklara sahip insanlar tarafından oluşturulmaktadır. Toplumun devamı, geçmişten süre gelen bu kültürel ortaklığın yeni kuşaklara aktarımıyla sağlanır. Bu aktarım ilk ailede başlar. Ailesinden içine doğduğu toplumun kültürünü öğrenen birey, öğrendiklerini gelecek kuşaklara ileterek kültürel aktarımı sağlar. Toplumun yaşaması, devamlı hale getirilmesinde ailenin büyük etkisi, insanlar tarafından aile kavramına ayrı bir değer verilmesine sebep olmuştur. Aile kurmak için atılan her bir adımda yöreden yöreye değişen çeşitli törenler, eğlenceler yapılması bu değeri gözler önüne sermektedir. Her yörenin kendine özgü gelenekleri düğünleri güzelleştirmekte, kıymetli yapmaktadır. Farklılıkların korunması, unutulmaması gereklidir.

Düğün başlangıcının ilk adımlarından birisi düğün tarihinin çevreye duyurulmasıdır. Çalışmada, Çankırı'nın Kızılırmak ilçesinde uygulanan düğün çağrısının geçmişten günümüze yolculuğu ele alınmıştır. Toplum tarafından uygulanan âdetler, âdetlerin geçirdiği değişim ve dönüşümler bize o dönemin yaşayış tarzları hakkında bilgiler vermektedir. En belirgin değişim düğün çağrısında görülmektedir. Çalışmanın amacı ilçede, düğün çağrısında görülen günümüzle geçmişin farkını gözler önüne sermektir. Bilgiler, yörede ikamet eden kaynak kişilerle yapılan mülakatlar sonucunda oluşturulmuştur. Kaynak kişileri yörenin geleneklerini bilen ve uygulayan kişilerden seçilmesi çalışmanın geçerli bilgiler ışığında hazırlanması açısından önem taşıyacağı bilindiğinden yöre halkı tarafından tavsiye edilmiş kişiler kaynak kişi olarak seçilmiştir.

Günümüzde düğün ilanı davetiye gönderilerek yapılmaktadır. Yöre halkının e-davetiyeleri de yavaş yavaş hayatına soktuğu gözlemlenmiştir. Yaşça büyük kaynak kişilerimizden davetiye olmadığı daha eski zamanlarda düğün davetinin okuntu dağıtma, ekmek yapma, yol dağıtma gibi çeşitli yollarla yapıldığı bilgisi edinilmiştir. Çankırı'nın Kızılırmak ilçesinde düğün sahibi düğüne çağrısını bugün davetiye ile yapsa da geçmişten günümüze kadar gelmiş, unutulmaya yüz tutmuş okuntu dağıtma, esvap kesme, yol dağıtma, ekmek yapma gibi gelenekler de devam ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Gelenek, Okuntu, Düğün daveti, Çankırı- Kızılırmak

TURKEY'S GROWING GEOPOLITICAL AMBITIONS IN THE 21ST CENTURY

Valeri MODEBADZE

Professor of International Relations at Georgian Technical University
modebadzevaleri07@gtu.ge valery_4@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-1232-4841

Abstract

The aim of this research was to analyze Turkey's growing geopolitical ambitions in the 21st century. During the Cold War, Turkey had modest geopolitical ambitions. Due to the Soviet threat, Turkey chose a pro-Western policy during the Cold War and decided to integrate into Euro- Atlantic structures. Turkey was a satellite state of the United States of America and did not play an active role in international politics. The situation changed radically after the collapse of Communism and the Soviet Union. Turkey's geopolitical ambitions increased considerably after the breakdown of the Soviet Union. When Soviet threat disappeared, Turkey started to play more active role in international politics and its geopolitical ambitions increased considerably. With regards to research methods a document analysis method was used in order to obtain objective and reliable information about the geopolitical goals and ambitions of Turkey in the 21st century. This research revealed that is a strong causal relationship between the collapse of the Soviet Union and the rise of Turkey's geopolitical ambitions. The collapse of the Soviet Union offered an excellent opportunity to Turkey to increase its influence in its neighborhood, especially in Caucasus, the Middle East and the post-Soviet space.

Keywords: Geopolitical interests of Turkey, Geoeconomic interests of Turkey, the rise of Neo-Ottomanism, Turkey's foreign policy goals in its neighborhood, Geopolitical ambitions of Turkey in the multipolar world.

ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE “İLK DEYİŞ” ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mustafa HASANVELİ

Doktora Ö., Van YYÜ. Türk Dili ve Edebiyatı
Türk Halk Edebiyatı

Özet

Türk kültür tarihinde önemli bir yer ihtiva eden âşıklık geleneğinin 16. yüzyılda Anadolu sahasında ortaya çıktığı ve İslam öncesi ozanlık geleneğinin bir devamı olduğu kabul edilmektedir. Halkın duygu, düşünce ve hayallerinin sözcüsü olan âşıklar içinde var oldukları kültürün de temsilcileridirler. Âşıklar, bir ustadan ders almalarının yanı sıra âşık olma sürecinde yaşadıklarından dolayı halk arasında onlara şahsi kabiliyetlerinin dışında manevi bir kutsiyet de atfedilmektedir. Rüya görme ve bu rüyalar vasıtasıyla aldıkları ruhsat ve izin onların toplum içerisinde daha rahat hareket etmelerine ve her yerde gösterimde bulunmalarına olanak sağlamıştır.

Âşıklar, âşıklığın belirtisi ve âşıklığa başlangıç evresi olarak bir deyişte bulunurlar. Bu ilk deyiş; hazırlık safhası, rüya ve uyanış aşamalarından sonra ortaya çıkmaktadır. Âşıklar rüyada genellikle üç derviş, yediler, kırklar, pir veya bir peri görmektedirler. Rüya, genellikle Kadir ve Berat gecelerinde görülmektedir. Âşıklar, ilk deyişte rüyada gördüklerini tasvir eder. Bununla birlikte âşıkların bazıları bir rüya bazıları da iki rüya gördüğünü belirtirler. İki rüya gören âşıklar ikinci rüyadan uyandıklarında ilk deyişlerini icra ederler. Bu ilk deyiş sıradan bir kişilikten âşıklığa geçişin belirtisidir. Sanatçı kişiliğiyle yeni bir varoluş yaşayan âşık, ilk deyişinde rüyada başından geçenleri bir saz eşliğinde anlatmaya çalışır.

Bu bildiride âşıkların ilk deyişleri, seçilen örnekler odağa alınarak içerik analizi yöntemi ile incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Âşık, Âşıklık Geleneği, İlk Deyiş, Rüya, Uyanış.

AN EVALUATION ON THE "FIRST POET" IN THE MINSTRELSY TRADITION

Abstract

It is accepted that the tradition of minstrelsy, which has an important place in Turkish cultural history, emerged in Anatolia in the 16th century and is a continuation of the bard tradition in before Islam. Minstrels, who are the spokespersons of the feelings, thoughts and dreams of the people, are also the representatives of the culture in which they exist. In addition to taking lessons from a master, since minstrels live through the process of becoming a minstrel, a spiritual sanctity is attributed to them among the people in addition to their personal abilities. Dreaming and the license and permission they received through these dreams enabled them to move more freely in society and to perform everywhere.

As a sign of minstrelsy and as a prelude to minstrelsy, minstrels make a poet. This first utterance emerges after the stages of preparation, dream and awakening. The ashiks usually dream of three dervishes, sevens, forties, pir or a fairy. The dream is usually seen on the nights of Qadr and Berat. The ashiks describe what they saw in the dream in the first poet. However, some of the ashiks state that they had one dream and some had two dreams. When the minstrels who had two dreams wake up from the second dream, they

perform their first poets (deyiş). This first utterance is a sign of the transition from an ordinary personality to a minstrel. The minstrel, who experiences a new existence with his artist personality, tries to explain what happened to him in the dream in his first poet accompanied by a saz.

In this paper, the first poets (deyiş) of minstrels are analyzed with the content analysis method by focusing on selected examples.

Keywords: Minstrel, Minstrelsy Tradition, First Poet, Dream, Awakening.

ERÇİŞLİ EMRAH VE SELVİHAN HALK HİKÂYESİNİN “MONOMİT KURAMI” BAĞLAMINDA ÇÖZÜMLENMESİ

Ümit BULUT

umitbulut378@gmail.com

Öz

Halk hikâyeleri, insanoğlunun binlerce yıllık yaşamsal tecrübelerden damıtılan toplumsal refleksleri bünyelerinde barındıran ve sembolik kodlarla günümüze kadar ulaştırmış anlatılardır. İnsanoğlunun dünyayı anlama ve anlamlandırma çabasının estetik ve sembolik değerlerle harmanlanmış edebi yansımaları olan halk hikâyeleri; ideal kahraman üzerinden, toplumda arzu edilen düzen hakkında ipuçları verir. Bu kahramanlar en temelde kendilerini var eden kolektif bilinçdışının anlatı aracılığıyla somutlaştırılan epik karakterleridir. Carl G. Jung'un takipçisi olan Campbell, Farklı kültür ve coğrafyalara ait anlatı metinleri üzerine yaptığı çalışmalar sonucu yazdığı “Kahramanın Sonsuz yolculuğu” kitabında bu anlatıların aslında benzer özelliklere sahip olduğunu “kahraman” arketipi üzerinden anlatmıştır. Campbell, halk anlatılarının kurgularındaki bu benzerlikleri ve döngüsel anlatımı “Monomit” olarak tanımlamıştır.

Bu çalışmada “Ercişli Emrah ve Selvihan”, halk hikâyesinin Joseph Campbell 'in Kahraman'ın Sonsuz Yolculuğu adlı çalışmasındaki “Monomit” kuramından yola çıkılarak kahramanın yani Ercişli Emrah'ın “yola çıkış erginleşme ve geri dönüş” şeklinde özetlenen aşama arketipi açısından ele alınmış ve çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ercişli Emrah ve Selvihan, Halk Hikâyeleri, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu, Arketip, Monomit Kuramı

MINORIENTAL LIFE, THOUGHT AND LITERATURE: AN IMMANENT THEORY AND PRACTICE

Faruk KÖKOGLU

Assist. Prof. Dr., Mugla S.K. University
Faculty of Letters, English Language and Literature

Abstract

The term Minoriental is a coinage which combines Deleuze and Guattari's concepts of minoritarianism, becoming-minor, and minor literature in the context of oriental studies. Within a specifically Deleuzo-Guattarian framework and Nietzsche's affirmative thought, the aim is to formulate a revolutionary, immanent, proactive and ethical approach to Orientalism. Using a Deleuzo-Guattarian methodology for the study of Orientalism is significant for two reasons. First, it contributes positively to the construction of an indigenous Orient with Western eyes avoiding negative dialectics and sidestepping hierarchical, hegemonic, colonial and majoritarian dichotomies such as the progressive West versus the backward East. Secondly, Deleuze and Guattari's ideas have not much applied to the study of orientalism as compared to their closest poststructuralist contemporaries in France, namely, Foucault and Derrida. Nietzsche's concepts of transvaluation, eternal return, overman, and his criticism of intellectual crisis and *ressentiment* in Europe not only form the basis for Deleuze and Guattari's minoritarianism but also embrace hallmarks of a remote orient the sources of which needs to be demystified if not read as responses of a prospective orient which will be discussed in this study. Finally, with his Oriental fiction, travel writings and other prose, Marmaduke Pickthall, British novelist, journalist and the translator of the Quran, provides the minoriental practice for this study. It is hoped that this study will contribute to the discussions of orientalism, and will present a positive and immanent alternative to the limitations of Orientalisms in the West.

Keywords: Minoritarianism, orientalism, Minor Literature, immanence, becoming, Overman, Transvaluation, East-West Encounters.

PICKTHALL'UN THE EARLY HOURS (1921) VEYA DUHA ROMANI: İLHAMLA YAZILAN TÜRK-İSLAM GÜNEŞİNİN YENİDEN DOĞUŞ MÜJDESİ

Faruk KÖKOGLU

Assist. Prof. Dr., Mugla S.K. University
Faculty of Letters, English Language and Literature

Öz

Öncelikle bir romancı olan ancak İngilizce Kur'an çevirisi ve İngiltere'de Türk-dostu siyasi dergi yazarlığı ile daha çok tanınan ve Marmaduke Pickthall'un son romanı *The Early Hours* (1921) Türkler hakkındadır ve maalesef henüz Türkçeye çevrilmemiştir. I. Balkan Savaşı öncesinde özellikle İslam dünyası, Arap halkını ve etnografyasını çok yakın gözlemlerine dayalı, içkin toplumsal ve bireysel analizler içeren romanları Pickthall'u İngiltere'de şöhrete taşıırken, I. Balkan Savaşı esnasında ve özellikle I. Dünya Savaşının başlamasından sonra Londra merkezli *New Age* dergisinde yayınlanan Türk-dostu makaleleri İngiltere'deki Türk ve İslam-karşıtlığına karşı açtığı savaşta Mark Sykes gibi politikacılar tarafından kendi ülkesine düşmanca tavır almakla suçlanmış, ve bazıları tarafından da "sadık düşman" olarak nitelendirilmiştir. Çok sevdiği Türklerin Birinci Dünya Savaşındaki mağlubiyetinin İstanbul'un işgaliyle neticelenmesiyle Pickthall da kendi ülkesinde benzer bir kaderi paylaşmak durumunda kalmıştır. İngiltere'de ne bir romancı ne de bir gazeteci olarak hayatına devam edemeyeceği düşüncesiyle ülkesini terk edip, İşgal altındaki çok sevdiği İstanbul yerine, özgürlük savaşı veren Hindistan'a gitmeye karar vermiştir. Pickthall'un hem kendi üzüntüsünü hem de Türk dostlarını teselli için kaleme aldığı ve İngiltere'den ayrılmadan önce aceleyle tamamlayıp editörüne teslim ettiği *The Early Hours* romanı, onun aynı zamanda hem İngiltere'ye hem de romancılık mesleğine hüznü bir veda romanıdır. Bu sunumda Pickthall'un Kur'an'da 93. Sure olan "Duha Suresi'nin adını taşıyan bu romanını Türk dünyasına tanıtmanın yanı sıra, yüz yıl sonrasını öngören bazı kehanetleri de gün yüzüne çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, I. Balkan Harbi, I. Dünya Savaşı, Duha Suresi, İslam Dünyası, Liderlik.

УЛУУ ТООГО ЧЫККАН БАР, УЛАР ҮНҮН УККАН БАР... (ЖЕ КЫРГЫЗ УЛУТТУК ФЕНОМЕНОЛОГИЯСЫНЫН КАРАНАРЫ)

Дилбар Чокоева Маматкуловна

Филология илимдеринин кандидаты, доцент,
Б. Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университети

Аннотация

Макалада фольклорчу, этнограф, тарых илимдеринин доктору, филология илимдеринин кандидаты, профессор Сулайман Турдуевич Кайыповдун илимий-публицистикалык чыгармаларынын негизинде анын кыргыз феноменологиясын таанууга, изилдөөгө кошкон салымы, автордук позициясы, ой толгоолорунун, бүтүмдөрүнүн азыркы учурдагы мааниси жөнүндө сөз болот

Урунттуу сөздөр. Кайыпов, кыргыз, улуттук өзгөчөлүк, улуттук феномен, публицистика.

“ОРТО АЗИЯ КАЛКТАРЫНЫН ЖАНДУУ ТАРИХЫ: КЫРГЫЗСТАН МИСАЛЫНДА” ДОЛБООРУ

профессор Илхан ШАХИН

Аннотация

Көчмөнчүлүк – адамзаттын тарыхтагы эң маанилүү жашоо образынын бири. Бул жагынан алганда көчмөнчүлүк адамзаттын эң маанилүү жашоо образынын бирин түзөт. Бирок көчмөндөрдүн өздөрү жазган тарыхый булактар өтө аз болгондуктан, көчмөндөрдүн көз карашынан тарыхты жазуу өтө кыйын. Ушуга байланыштуу көчмөндөр жөнүндө алардын жашаган жеринде оозеки тарых изилдөөсүн жүргүзүү өтө маанилүү. Бул тема боюнча жазылган изилдөөлөр аз. Ушул себептен акыркы мезгилдерге чейин салттуу көчмөн турмушун генетикалык жактан улантып келген кыргыздар жөнүндө изилдөө жасоонун мааниси чоң.

Ушул максатта бул симпозиумда 2006-жылы башталып, үч жылга жакын уланган “Орто Азия калктарынын жандуу тарыхы: Кыргызстан мисалында» аттуу биргелешкен оозеки тарых долбоорун талкууламакчыбыз. Биз долбоордун ишин баштоодон мурун кандай даярдыктар көрүлгөнү, оозеки тарых булагы катары кимден интервью алынган, интервью алуучуларга кандай суроолор берилгени, суроолор жана суроолорго берилген жооптор Кыргыз тарыхы менен маданияты үчүн маанилүү булак болдубу деген темаларга токтолобуз жана долбоордун натыйжаларын бөлүшөбүз.

Урунттуу сөздөр: Орто Азия калктары, тарых, Кыргызстан

КЫРГЫЗДАР МЕНЕН АМЕРИКАЛЫК ИНДЕЙЛЕРДИН ЖАЛПЫЛЫКТАРЫ

Абдрасул Исаков

Д-р (Ph.D.), Анкара.

Элкат дареги: rasulisak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2015-7772>

Аннотация

Акыркы бир жарым жыл аралыгында “Кыргыз-америкалык индей тарыхый, маданий жалпылыктары жана өзгөчөлүктөрү” аттуу илимий изилдөө долбоорунун¹ алкагында АКШнын Аризона, Иллинойс, Индиана, Охайо, Кентуки, Невада, Нью Йорк, Нью Мексика жана Ютах штаттарын кыдыруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болдук. Америкалык индейлер жашаган резервацияларга барып жергиликтүү калктан маалымат чогултук.

Жасалган изилдөөлөр натыйжасында американын жергиликтүү калкынын Алтай цивилизациясынын өкүлдөрү, анын ичинен кыргыздар менен көптөгөн тарыхый, маданий, эпикалык жана күнүмдүк тиричиликке тиешелүү жалпылыктары бар экенин көрдүк. Бул маалыматтардын бир бөлүгү 2024-жылы жарыялана турган китепте чагылдырылат.

Ачкыч сөздөр: Кыргыз-индей жалпылыктары, Алтай

THE COMMONALITIES OF KYRGYZ AND NATIVE AMERICANS

Abstract

During the last year and a half, we had the opportunity to visit the US states of Arizona, Illinois, Indiana, Ohio, Kentucky, Nevada, New York, New Mexico, and Utah as part of the scientific research project “Kyrgyz-Native American Historical, Cultural Commonalities and Features”.

As a result of the conducted research, we saw that the Native Americans has many historical, cultural, epic and daily life commonalities with the representatives of the Altai civilization, including the Kyrgyz. Part of this information will be reflected in a book to be published in 2024.

Keywords: Kyrgyz-Native American commonalities, Altai,

¹ Долбоордун мүчөлөрү: Проф. Д-р Кадыралы Коңкобаев, Бактыбек Аманбаев, Д-р (Ph.D.) Мирланбек Нурматов, Д-р (Ph.D.) Ферхан Тунагур.

CONTRIBUTION OF COMMON TURKISH CULTURE PRODUCTS TO CHILDREN'S LITERATURE

Babayeva Malahat Ramiz gizi

Phd, Docent, ASPU, Department of Literatura
milababayeva@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-3600-8499>

Abstract

When writing works related to children's literature, folk literature products, which contain many cultural characteristics that have been derived, processed and adopted according to the taste of the people for centuries, and transferred from generation to generation, should be used as sources. Everything from the lullabies listened to by the child to the fairy tales told in later periods, from children's games to nursery rhymes, from riddles to legends, from our epics to heroic stories, from proverbs to idioms, from riddles to jokes, from poems to folk songs, from prayers to laments, from Karagöz to puppets, from meddah to folk dances, everything is included in the genres of Turkish folk literature.

Folk literature genres, which are the richest sources of Children's Literature, can be used in all kinds of works written for children. In the formation of national children's literature, our fairy tales and stories, which are an integral part of our culture seen in other countries, have not been properly utilized from the tangible and vivid types and characters of these tales and stories. It has been overlooked how productive the folk culture products that have been passed down from generation to generation are for children's literature. Children's literature studies have not reached a sufficient level in terms of both quality and quantity. The reason for this is that the importance and necessity of children's literature has not been adequately understood in our country.

Transferring the cultural and civilizational values of the common Turkish culture to children is important in creating Turkish awareness and national identity awareness in the child. Since there are no common Turkish world children's literature studies, Turkish world children's literature books largely cover folk literature products from outside the Turkish world. This brings with it many drawbacks. It is important to include common Turkish cultural products in children's literature books.

What distinguishes nations from each other are national cultural values. When the elements that make up this culture are analyzed, cultural discoveries about that nation will emerge. The depth and richness of the emotional world of our nation, which has a rich folk culture, is clearly evident in oral culture products that are sincerely displayed. Especially folk songs, poems, lullabies, etc. We can clearly see these reflections in anonymous oral literary works such as.

We cannot say that our national heroes and historical figures are used enough in the field of children's literature. Every literature creates a solid structure if it is built on its own roots. There is a vast imagination and thought in Eastern classics. We are also under the influence of foreign cultures in the field of children's literature.

In children's literature, producing works using common materials of folklore and literature such as epics, fairy tales and riddles is more important than producing original works. All the world's great children's writers are largely based on fairy tales and folklore.

In societies where resources are not available sufficiently, not only alienation but also deculture becomes widespread. It will be inevitable for us to focus on resources and topics that fill children's interests.

Keywords: Turkish culture, emergence, literature, dramaturgy, folklore, children`s literature

ORTA ASYA MERKEZLİ TÜRK EFSANELERİNDE RENKLER

Umay KORKMAZGÖZ

umay.kgoz34@gmail.com

Öz

Herhangi bir olayı güçlü kılmak adına başvurulmuş adeta referanslardan biri olarak değerlendirilen efsaneler, akademik dünyanın da dikkatini çekmektedir. Toplumların, geçmişlerine ışık tutması açısından da yararlanması uygun görülebilen bu sözlü edebiyat ürünleri, hala güncelliğini korumaya devam etmektedir. Buna ek olarak renk psikolojisi içinde değerlendirmeye tabi tutulan renklerin, bireyler üzerindeki etkisi ve ayrıca konunun irdelendiği bu çalışma kapsamında toplumların mazisindeki sembolist etkileri itibarıyla irdelenmeye açık olduğu görülmelidir. Söz konusu çalışma dahilinde amaçlanan noktalardan biri de bu olmuştur.

Renkler, toplumların geçmişteki deneyimlerini teşkil etmede önemli bir rol üstlenmiş olsa da yapılan alanyazın taramasında bu noktada çok fazla çalışmaya denk gelinmemesi durumun açıklığa muhtaç olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca renkler, geçmişte yaşamış insan topluluklarına bir bakış açısı getirmiştir. Bu bölümün altındaki girizgahın ve çalışmanın ilgili bölümlerinde yer alan “efsane” ürününe dair anlatılanların sebebi de budur. Efsaneler ile renkler arasındaki ilişkinin kritik önemi, bu çalışma kapsamında birlikte değerlendirilmiştir. Çünkü iki unsur da birbirinden ayrılamayacak kadar köklü bir bağa sahiptir.

Söz gelimi, İslamiyet’in kabul edilmediği dönemlerdeki Türklerden yola çıkıldığında görülecektir ki bu kavim, Gök Tanrı inancını benimsemiştir. Gökyüzünün aldığı mavi renk, Şamanlar açısından bir “ululuk” ihtiva etmektedir. Dolayısıyla günümüzde umudu, ferahlığı temsil edebilecek olan mavi rengi, geçmişte Türkler açısından ulu bir değeri simgelemektedir. Öte yandan çalışmanın ilgili bölümlerindeki detaylarda da görüleceği üzere Göktürklerde kırmızı renk, hakanlığı simgelediği için değer görmektedir.

Dolayısıyla birleştirme niteliğine sahip olan efsaneler, renklerden ayrı düşünülemez kadar önemlidir ve bu noktadaki işlevini anlamak da oldukça kritiktir.

Anahtar Kelimeler: Efsane, Renk, Halk Edebiyatı, Sözlü Edebiyat Ürünleri

СУЛАЙМАН КАЙЫПОВДУН МЕКЕНЧИЛДИГИ, ЖЕ ЖОК ЖЕРДЕН ЖОМОК ЖАРАЛБАЙТ

ТАШТЕМИРОВА Райхан Исаиловна

Филология илимдеринин кандидаты, ага окутуучу
Кыргыз-Түрк "Манас" университети, ага окутуучу
toboyrahata@mail.ru

Аннотация

Филология илимдеринин кандидаты, тарых илимдеринин доктору, профессор, белгилүү фольклорист Сулайман Кайыповдун ар бир деми “мекен” деп шыбырап жаткандай сезилет. “Шыбырап” деген да туура эмес ко, “үнсүз айгай салып” десек дагы туура болот болуш керек. Агай тээ 90-жылдарда кыргыз тилинин мамлекеттик тил деген статуска ээ болушуна кызматы сиңгендердин бири. Ошондой эле илимдеги өзү тандап алган “фольклор” дегенде ичкен ашын жерге коёрун аны жакшы тааныгандардын баары билет болуш керек. Бул жаатта “Эр Төштүк” эпосунун көркөм сүрөттөө каражаттары (кыргыз жана башка түрк тилдүү элдердеги варианттардын материалдарынын мисалында) аттуу темада кандидаттык диссертациясы жана, Балык, Жеңижок, Эшмамбет, Тоголок Молдо сыяктуу акындардын чыгармалары жөнүндөгү изилдөөлөрү анын фольклорго жан дилден күйгөн чыныгы илим адамы экендигин айгинелеп турат. 2012-жылы “Түркияда жашаган Памир кыргыздарынын тамак-аш маданияты: Тарыхый-этнографиялык изилдөө (XX к. аягы – XXI к. башы)” деген темада жактаган докторлук диссертациясы агайдын илимдеги ар тараптуу, болгондо да, кыргыз таануу, түрк таанууда чоң адис экендигин тастыктайт.

Биздин бул макалада Сулайман Турдуевичтин чыгармаларындагы жана өзүнүн тубаса мекенчилдиги жөнүндө кеп болмокчу. Анын “Жылга бергис жарым күн”, “Ата экенин эми гана билгенде...”, “Жок жерден жомок жаралбайт” деген китептеринин жана публицистикалык макалаларынын негизинде талдоо жүргүзүлөт. “Ата экенин эми гана билгенде...” деген китебинде “”Рухтун бийиктиги, тазалыгы, тунуктугу, ушул момун кыргызга маалим... аны жаратуу, өркүндөтүү, жайылтуу жагынын ушул кыргыз Теңирдин дал өзүнөн эмир-буйрук алган белем... Антпесе, ааламда жок күүлөр кайдан чертилди... ааламда жок оймо-чиймелерди ким тартты... Булар, мейли, кылым баскан жалпы акылдын иши экен деп коёлу. Анда эмесе, жеке чыгармачылыкта ааламда жок Айтматов кайдан төрөлдү? Табышмагы көп кыргыз...” (7-б) деп, өзү сүйгөн “КЫРГЫЗГА” таң калып да, сыймыктанып да, мактанып да тургансыйт. Ал ар бир жазганында сүйүп да, күйүп да “КЫРГЫЗЫНА” төгүлгүсү келет. Болгондо да, чыгармалары жазгысы келгенден эмес, ошол маселелер жан дүйнөсүнө тынчтык бербей, жаздыргандыгынан жаралгандыгы көрүнүп турат.

Ачкыч сөздөр: автор, мекенчилдик, чыгарма, публицистика, фольклор, кыргыз таануу

COMPARATIVE ANALYSIS OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN MEDICAL, BANKING AND TOURISM BUSINESSES

Roland Sharashidze

PhD, Grigol Robakidze University
Tbilisi 0159, Georgia

Tamari Kharitonashvili

PhD, Tbilisi 0159, Georgia

Ketevan Otarashvili

PhD, Tbilisi 0159, Georgia

Giorgi Gogitidze

PhD, Grigol Robakidze University
Tbilisi 0159, Georgia
giorgigogitidze@gmail.com

Abstarct

In the world, in numerous countries, including Georgia, the rate of the rapid growth of the tourism business is notable; therefore, the existence of such powerful institutions that directly or indirectly contribute to the development of the tourism business, ensuring financial stability and providing highly professional medical services is on the agenda. On the one hand, this will ensure medical security and, on the other hand, promote the development of medical tourism, which will increase Georgia's already diverse tourist opportunities. Accordingly, the goal of our research is a comparative analysis of some aspects of human resources management, which will help us to reveal the aspects of human resources development in different fields in the rapidly developing economy; In particular, how harmoniously it sets and what effect it has on the development of each area since the development of the mentioned branches creates a direct interdependent economic impact.

Keywords: Human Resources, Tourism Business, Banking Sector, Healthcare Sector

GEORGIA'S INTERNATIONAL TRADE LEGAL AND HUMAN RESOURCES FACTOR

Roland Sharashidze

PhD, Grigol Robakidze University
Tbilisi 0159, Georgia

Ketevan Otarashvili

PhD, Tbilisi 0159, Georgia

Tamari Kharitonashvili

PhD, Tbilisi 0159, Georgia

Giorgi Gogitidze

PhD, Grigol Robakidze University
Tbilisi 0159, Georgia
giorgigogitidze@gmail.com

Abstract

International business relations play a significant role in the socio-economic development of countries. In the conditions of globalization, the development of technology has taken international trade to a new level. In particular, communication and logistics facilities have become more accessible to businessmen. Globally, a good investment environment has been created in various countries; however, it is worth noting that businesses in numerous countries face many challenges. Before a businessman directly decides to invest in another country, he studies various factors, such as Legal, political, technological, cultural, social, and economic and other aspects. Human resources are vital in deepening international trade relations, creating a liberal investment environment, growth and stability of various sectors, and the listed factors. The subject of our research is the legal status of the international trade relations of Georgia and the research on the existence of qualified human resources and the presence of mechanisms for its development.

Keywords: Human Resources, Investment environment, International Trade